

Måndagen den
9 juni 1980

Måndagen den 9 juni

Kl. 11.00

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

§ 1 Anmälan om kompletteringsval till riksdagens revisorer

TREDJE VICE TALMANNEN:

Moderata samlingspartiets partigrupp har som ny suppleant i riksdagens revisorer efter Bo Lundgren anmält Olle Aulin.

Tredje vice talmannen förklarade vald fr. o. m. riksmötet 1980/81 för återstoden av riksdagens innevarande valperiod till

suppleant i riksdagens revisorer

Olle Aulin (m)

§ 2 Justerades protokollet för den 30 maj.

§ 3 Om det kommunala skatteutjämningsbidraget

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO erhöll ordet för att besvara *Lars-Erik Lövdéns* (s) den 28 maj anmällda fråga, 1979/80:515 och anförde:

Herr talman! Lars-Erik Lövdén har frågat mig om jag anser att Göteborgs och Malmö kommuners utredning om storstadskommunernas speciella förhållanden bör föranleda ändringar av beräkningsgrunderna för skatteutjämningsbidraget och om det ingår i den av regeringen tillsatta utredningens uppgifter att göra sådana överväganden.

Göteborgs och Malmö kommuner har vid en uppvaktning hos mig presenterat en av kommunerna utförd undersökning, i vilken redovisas vissa speciella merkostnader som storstadskommuner har i förhållande till andra kommuner. Merkostnaderna beror enligt rapporten framför allt på storstadskommunernas sociala struktur och på deras regionala funktion. Kommunerna har nyligen i skrivelser till regeringen bl. a. hemställt att de specifika kostnader som behandlas i rapporten skall beaktas i den pågående översynen av statistik och kalkylmetoder för grundgarantin i skatteutjämningsssystemet.

Jag vill framhålla att grundgarantin i skatteutjämningsystemet baseras på ett mindre antal faktorer, som anses ha väsentlig betydelse för den enskilda kommunens skattesats. Vid remissbehandlingen av kommunalekonomiska

*Anmälan om
kompletteringsval
till riksdagens
revisorer*

*Om det kommunala
skatteutjämningsbidraget*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om det kommunala
skatteutjämningsbidraget*

utredningens betänkande (SOU 1977:78), som ligger till grund för de nuvarande skatteutjämningsreglerna, ansåg det stora flertalet remissinstanser att utredningens val av faktorer var tillfredsställande. I remissvaren framfördes dock en mångfald förslag om att ytterligare faktorer skulle beaktas. Mot utredningens val av statistik och kalkylmetoder för beräkning av vissa faktorer i grundgarantin riktades kritik från flera håll. Regeringen har därför uppdragit åt en särskild utredare att göra en översyn av statistik och kalkylmetoder för grundgarantin i skatteutjämningsystemet.

Enligt direktiven bör uppdraget i första hand omfatta samtliga faktorer som nu ingår i grundgarantin. Dessutom anger direktiven också att utredaren till ledning för en kommande översyn av skatteutjämningsystemet bör undersöka om det kan anses lämpligt att införa ytterligare faktorer för bestämmande av grundgarantin.

Regeringen har beslutat överlämna Göteborgs och Malmö kommuners framställningar i berörd del till utredaren.

Det ankommer dock inte på utredaren att lägga fram förslag om en förändrad indelning av kommuner i skattekraftsklasser. Sedan utredningen har fullgjorts får därför en översyn göras av skattekraftsgarantierna. Om de av Göteborgs och Malmö kommuner aktualiserade kostnaderna skall föranleda ändring av dessa kommuners grundgaranti får bedömas i detta sammanhang.

LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka budgetministern för svaret.

Bakgrunden till min fråga till budgetministern är den kritik som riktats mot beräkningsgrunderna för det kommunala skatteutjämningsbidraget. Skatteutjämningsystemet tar, i sin nuvarande form, väldigt liten hänsyn till en kommuns kostnadssituation. Utjämnningen sker nästan uteslutande från en beräkning av skattekraften. Men skattekraften säger egentligen ganska litet om en kommuns ekonomiska situation. Skatteunderlagets utveckling liksom kostnadssituationen spelar en stor roll för en riktig bedömning av en kommuns ekonomiska förutsättningar.

Det är i första hand de små kommunerna som gynnas av det nuvarande systemet. De som missgynnas är de större kommunerna med en negativ kostnadsbild. Stora kommuner som står utanför skatteutjämningsystemet, exempelvis Malmö och Göteborg, har det särskilt besvärligt. Här samverkar en rad faktorer: minskad skattekraft, befolkningsminskning och strukturella sysselsättningsproblem, indragna specialdestinerade statsbidrag samt betydande merkostnader för regional service och sociala kostnader.

Malmö och Göteborgs kommuners utredning visar klart att storstäderna har betydande merkostnader som inte beaktas i det nuvarande skatteutjämningsystemet. Det gäller i första hand merkostnader inom områdena social struktur och regional funktion. Dessa merkostnader uppskattas i utredningen motsvara 2:50 kr. resp. 2:00 kr. i utdebitering.

Mot den här bakgrunden ställer kommunerna det berättigade kravet att kommunernas kostnader för regional funktion och social struktur skall

beaktas i den pågående översynen av skatteutjämningsystemets regler. Det är ett i högsta grad rimligt krav. Jag tolkar budgetministerns svar så, att han är beredd att pröva frågan om hänsyn till dessa kostnader skall tas vid bestämmandet av grundgarantin.

Efter uppvaktningen hos budgetministern har Malmö kommun tillställt regeringen en skrivelse, i vilken man ytterligare stryker under vikten av att något görs åt problemen. I den skrivelsen hemställer man att ett särskilt bidrag liknande det som utgick 1979 och 1980 till landsting och landstingsfria kommuner utanför skatteutjämningsystemet skall lämnas till dess översynen av skatteutjämningsystemet är klar.

Min fråga till budgetministern blir då: Är budgetministern beredd att pröva frågan om ett sådant särskilt bidrag?

Jag skulle också vilja fråga budgetministern: Blir den påbörjade översynen av bidragsgrunderna klar inför nästa kommunalekonomiska beslut här i riksdagen?

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Innan jag svarar på dessa två frågor vill jag gärna påminna om att det bara är ett år sedan riksdagen beslutade om principerna för det nya skatteutjämningsystemet och att det då var en bred enighet om utformningen av systemet. Jag angav redan då att det trots den breda enigheten fanns behov av att se över en del inslag i systemet, och ett sådant översynsarbete har alltså redan påbörjats.

Så till de två frågorna.

Den första gällde om jag är beredd att pröva en framställning om extra bidrag till Malmö kommun. Självfallet skall den ansökningen prövas. Däremot kan jag i dag inte säga någonting om resultatet av prövningen, om det blir bifall eller avslag. Gången är nämligen den att en skatteutjämningsnämnd först har att yttra sig över en sådan framställning, och det brukar ske i augusti eller i början av september. Regeringen har att besluta om sådana här ansökningar först i september.

Den andra frågan gällde när vi kan räkna med att utredningen blir klar. Utredningen är nyligen tillsatt, och därför vill jag inte i dag ge ett alldeles bestämt svar på den frågan. Jag vill i sammanhanget påpeka det som också nämns i svaret, nämligen att utredaren icke skall föreslå ändrad indelning av kommuner i skattekraftsklasser. För att göra det krävs att utredningsarbetet sker i två etapper. Den första etappen kan inte bli klar under detta år. Om den blir det under nästa år kan jag inte garantera, men det är min förhoppning.

LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Det är naturligtvis väldigt betydelsefullt att åtgärder ganska snabbt vidtas för att förbättra de berörda kommunernas kommunalekonomiska situation. Som jag sade i mitt första inlägg är denna mycket bekymmersam i dag. Storstädernas speciella problemområden har ju inte beaktats i den statsbidragsgivning som nu sker. Man kan därför förutse en

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

Om det kommunala skatteutjämningsbidraget

*Om det kommunala
skatteutjämningsbidraget*

ytterligare utdebiteringsökning i de här berörda kommunerna, om stora nedskärningar av servicenivån skall kunna undvikas. I planerna för 1981 redovisar Göteborgs kommun en utdebiteringshöjning med 1 kr. och Malmö en höjning med 1:40.

Till detta skall läggas de beslut som är fattade av riksdagen under pågående vårsession och som innebär indragningar av flera specialdestinerade bidrag. Enbart för Malmös vidkommande innebär dessa beslut minskade intäkter på 30–40 milj. kr. I budgetpropositionen aviseras ytterligare indragningar, och ryktena om det s. k. besparingsprogrammet säger samma sak. Det gäller bl. a. bidragen till social hemhjälp och färdtjänst. Det är mot den bakgrunden begripligt att man i de här berörda kommunerna känner stor oro. De som drabbas är ju de kommuninvånare som kanske har det besvärligast. Mot denna bakgrund står det helt klart att några ytterligare beslut om indragningar av specialdestinerade bidrag inte får ske förrän beräkningsgrunderna för skatteutjämningsystemet har ändrats. Jag konstaterar att budgetministern hyser vissa farhågor för att den tillsatta utredningen kanske inte blir klar före nästa kommunalekonomiska beslut. Jag skulle då vilja fråga budgetministern: Är budgetministern för sin del beredd att medverka till att nuvarande specialdestinerade bidrag bibehålls till dess översynen av skatteutjämningsystemet är klar.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Riksdagen har ju att varje år pröva de olika anslagens omfattning och konstruktion. Jag kan inte nu säga vilka beslut som regeringen kommer att redovisa under nästa riksmöte och vilka beslut som då kan komma att fattas. Bedömningen måste självfallet ske med hänsyn till den samhällsekonomiska verklighet som vi lever i.

Sedan, herr talman, blev jag något konfunderad när Lars-Erik Lövdén upprepade gånger talade om nästa kommunalekonomiska beslut. Principerna och huvudlinjerna för konstruktionen av skatteutjämningsbidraget har riksdagen ganska nyligen fastställt. Varken regeringen eller riksdagen har angivit någon tidsplan för en ändring av beslutet.

LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Riksdagen kommer inför nästa budgetår att i vanlig ordning fatta beslut om anslagen till kommunerna. Det är i detta sammanhang som det är betydelsefullt att man får en totalekonomisk bild av de olika beslut som riksdagen kan komma att fatta när det gäller de här kommunerna. Inte minst gäller detta de specialdestinerade bidragen. I dag hyser man, som sagt, en mycket stark oro för att regeringen framlägger förslag om indragningar av de specialdestinerade bidragen, innan man har prövat möjligheterna att ta hänsyn till de kostnader som Göteborg och Malmö kommuner tar fram i sin utredning och som alltså berör den sociala strukturen och den regionala funktionen. Därför tycker jag att det är otillfredsställande att budgetministern inte ger besked om huruvida han är beredd att medverka till att de

nuvarande specialdestinerade bidragen bibehålls till dess översynen av skatteutjämningsystemet är klar.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 4 Om Norrköpings nya lasarett Vrinnevisjukhuset

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO erhöll ordet för att besvara Maj-Lis Landbergs (s) den 29 maj anmälda fråga, 1979/80:517, till arbetsmarknadsministern, och anförde:

Herr talman! Maj-Lis Landberg har frågat statsrådet Rolf Wirtén varför regeringen har avslagit en ansökan av Östergötlands läns landsting om byggnadstillstånd för Norrköpings nya lasarett Vrinnevisjukhuset. Eftersom statsrådet Wirtén är utomlands svarar jag på frågan.

Den arbetsmarknadspolitiska regleringen av byggandet syftar dels till att åstadkomma en säsongmässig och konjunkturmässig utjämning av byggandet, dels till att garantera ett tillräckligt utrymme för det byggande som är högst prioriterat, nämligen byggandet av bostäder och industrihus.

För de flesta byggen, utom statligt belånade bostäder och industrihus, krävs byggnadstillstånd. Avgörande vid tillståndsprövningen är arbetsmarknadsläget, utrymmet på kreditmarknaden och arbetenas angelägenhet från kommunalekonomiska och sjukvårdspolitiska synpunkter. I den mån det bedöms finnas utrymme för andra projekt än bostads- och industribyggen ges sjukhus alltid relativt hög prioritet. Regeringen har dock funnit att Vrinnevisjukhuset, som är ett stort projekt med en totalkostnad överstigande en halv miljard kronor, inte kan påbörjas utan risk för ökade störningar på arbetsmarknaden och kreditmarknaden.

MAJ-LIS LANDBERG (s):

Herr talman! Jag tackar budgetministern för svaret på min fråga.

Frågan om ett nytt lasarett i Norrköping har diskuterats ända sedan slutet av 1940-talet. Den 1 oktober 1967 fattade landstinget beslut om att ett nytt lasarett skulle förläggas till Vrinneviområdet. Efter det 1974 framlagda förnyelsealternativet beslöt landstinget den 4 april 1975 att 1967 års beslut skulle ligga fast. Före beslutet härom utvärderades förnyelsealternativet grundligt. Landstinget inriktade därefter planeringen helt på uppförande av ett nytt sjukhus i Vrinnevi. Regeringens beslut om avslag på ansökan om igångsättningstillstånd kom överraskande och drabbar hårt östra hälso- och sjukvårdsdistriktets ca 165 000 invånare.

Beslutet om avslag medför även allvarliga ingrepp i kommunens långsiktiga planering, som sedan länge – bl. a. till följd av avtal med landstinget – varit helt inriktad på att ett nytt sjukhus skall uppföras på Vrinneviområdet. Förberedelser i form av investeringar för miljontals kronor har redan vidtagits eller pågår. Ett definitivt nej till Vrinnevisjukhuset kommer därför att innebära ekonomiska förluster – kapitalförstöring – inte bara för

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om Norrköpings
nya lasarett Vrin-
nevisjukhuset*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om Norrköpings
nya lasarett Vrinnevisjukhuset*

landstinget utan även för Norrköpings kommun. Detta måste undvikas.

Norrköpings kommun har förvärvat det gamla lasarettet av landstinget för tillträde senast den 31 december 1985. Återanvändningsplaneringen är långt framskriden och går i korthet ut på att de nuvarande lasarettbyggnaderna huvudsakligen skall användas för förvaltningsändamål.

Kostnadsmässigt medför en senareläggning av sjukhusbygget nya ekonomiska påfrestningar för skattebetalarna inom landstingsområdet. Varje års förskjutning torde komma att innebära att totalkostnaden för sjukhuset ökar med 75–100 milj. kr.

Enligt uppgift från byggarbetsnämnden och länsarbetsnämnden föreligger inte och kan ej heller förutses någon översysselsättning för byggnadsarbetare inom länet.

Ekonomiskt är det en dålig affär att stoppa Vrinnevilasarettet. För det första finns det en mängd ackumulerade behov av förbättringar på gamla lasarettet, som har kunnat hållas tillbaka därför att man skulle få ett nytt lasarett, som nu kommer att kräva investeringar som beräknats till minst 100 miljoner. För det andra kommer en ombyggnad av gamla lasarettet att dra lika stora kostnader som Vrinnevisjukhuset, och ändå får vi inte ett nytt väl fungerande lasarett. För det tredje måste då Norrköpings kommun bygga nya förvaltningslokaler, som måste ta nya ekonomiska resurser i anspråk. För det fjärde riskerar vi byggarbetslöshet.

Herr talman! Av svaret framgår att man inte skulle få byggnadstillstånd för Vrinnevisjukhuset av arbetsmarknadspolitiska, sjukvårdspolitiska, kommunalekonomiska och kreditpolitiska skäl. Åberopande vad jag har sagt anser jag ej skälen bärande. Jag vill också påminna om att byggnadstiden för detta sjukhus har beräknats till fyra fem år.

Kommer regeringen att ompröva sitt beslut och i så fall när?

Kommunfullmäktige i Norrköping har enhälligt anslutit sig till kravet att Vrinnevisjukhuset skall byggas och har ställt sig bakom ett brev till regeringen av den 29 maj 1980, där man önskar ett sammanträffande med regeringen. Kommer budgetministern att medverka till det önskade sammanträffandet?

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Självfallet kan det medföra problem när planer av olika slag inte kan genomföras i exakt den tidsordning som man hade tänkt sig, men det finns i detta land en planering som går långt utöver de resurser som vi har. Varje beslut, varje åtgärd som man vidtar och som går ut över det utrymme som vi har medför också problem för kommunalekonomin och samhällsekonomin i övrigt. Därför finns det regler om att när sjukhusprojekt har en sammanlagd omfattning av 50 milj. kr. eller mer, skall en prövning ske utifrån de principer som jag har angett i svaret.

Självfallet kan förnyade ansökningar göras och omprövningar av beslut ske, men givetvis kan jag inte i dag ange när ett eventuellt annat beslut skulle kunna komma att fattas. De arbetsmarknadspolitiska förhållandena kan ju ändras. De kommunalekonomiska och övriga samhällsekonomiska bekym-

ren kommer vi nog emellertid att få räkna med för en lång följd av år.

Slutligen: Självfallet är vi beredda att resonera med representanter för landstingen och kommunerna.

MAJ-LIS LANDBERG (s):

Herr talman! Jag tar det sista beskedet som att regeringen kommer att medverka. Man har ju från Norrköpings kommunfullmäktige begärt att regeringen skulle ta initiativ till ett sammanträffande, så att man fick förklara hur speciellt företrädare för Norrköpings kommun ser på de här frågorna. Kommunen har avsatt mycket pengar för att använda det gamla lasarettets förvaltningsbyggnader. Om hela ärendet uppskjuts alltför lång tid blir följden att kommunen dels måste ändra hela sin planering när det gäller att inrymma den egna förvaltningen, dels kommer att förlora mycket pengar på den planering som redan har gjorts.

Dessutom, budgetministern, var förutsättningen för att Norrköpings kommun skulle ingå i landstinget 1967 att man skulle få ett lasarett. Det är klart att Norrköpingsborna i dag känner en mycket stor besvikelse över att regeringen har stoppat lasarettshuset.

Budgetministern sade också att regeringen kan ompröva sitt beslut när den av olika skäl anser att det finns möjligheter att göra det. Nu är det så att byggarbetsmarknaden i Östergötlands län inte är särskilt strålände. Vi är mycket oroliga därför att vi, i och med att byggandet av Vrinnevisjukhuset inte kommer i gång, framemot vintern får räkna med en ökande arbetslöshet speciellt bland de byggnadsarbetare som skulle ha sysselsatts med grundarbeten m. m. för Vrinnevisjukhuset.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 5 Om utredning av frågan om distribution av innehållet i dagstidningar till synskadade

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM erhöll ordet för att besvara *Olle Svensson* (s) den 22 maj anmälda fråga. 1979/80:504, och anförde:

Herr talman! Olle Svensson har frågat mig när man kan vänta direktiv till den utredningsman som utsetts för frågan om distribution av innehållet i dagstidningar till synskadade och vidare hur jag avser att tillgodose önskemålet från riksdagen att utredningsarbetet skall bedrivas med skyndsamt.

Sedan i höstas har förre vice radiochefen Jan-Otto Modig varit förordnad för att arbeta med berörda frågor, och sedan några månader har han till sin hjälp en halvtidsanställd sekreterare. Det av riksdagen begärda utredningsarbetet är således redan i gång. Regeringen kommer under de närmaste veckorna att kunna meddela direktiv för den sakkunnige.

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om utredning av
frågan om distri-
bution av innehål-
let i dagstidningar
till synskadade*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om utredning av
frågan om distri-
bution av innehåll-
let i dagstidningar
till synskadade*

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min fråga. Bakgrunden till den är det krav som flera gånger har rests från Synskadades riksförbunds sida på att dagstidningar skall göras tillgängliga för synskadade.

Jag tycker detta är ett krav som har stöd både i samhällets mediepolitik, i kulturpolitiken och i de grundlagsskyddade yttrande- och informationsfriheterna.

Att jag ställde min fråga berodde på att jag samma dag som jag gjorde det deltog i en konferens anordnad av Synskadades riksförbund. Där kom det fram ganska uppseendeväckande uppgifter beträffande regeringens befattning med denna fråga. Det visade sig att det några dagar före valet meddelats vad som nu sägs i svaret, nämligen att förre vice radiochefen Jan-Otto Modig skulle tillkallas som sakkunnig i utbildningsdepartementet för att arbeta med denna fråga. Vi fick också veta att det fanns en sekreterare till hans hjälp. Men inga direktiv! Det tycker jag som sagt är ganska uppseendeväckande. Det är väl naturligt att direktiven kommer ungefär samtidigt som man tillsätter utredningen.

Nu får vi höra att dessa direktiv tydligen är att vänta från något av samordningskanslierna eller budgetdepartementet eller var de kan ha legat. Jag tackar för det.

Men jag vill ändå få svar också på min andra fråga: Hur skall man kunna bedriva denna utredning med den skyndsamhet som riksdagen begär och hur tänker man lägga upp arbetet. Det är två frågor det gäller, dels en utvärdering av de försök som redan har börjat och fortfarande pågår – mycket tack vare Jan-Erik Wikströms egna initiativ – dels finansieringsfrågan.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Det ankommer naturligtvis på utredaren att pröva i vilken ordning han skall arbeta med frågorna. Men det är, som Olle Svensson antyder, naturligt att han börjar med en utvärdering och sedan kommer till de tänkbara former som man här kan använda sig av. Jag vill påminna om att det då inte bara är dagspressen som kan vara aktuell, utan att det även kan gälla möjligheterna att i större utsträckning använda t. ex. lokalradion.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag är tacksam för det beskedet. Jag hoppas att man då inte skall behöva få två utredningsomgångar, så att utvärderingen först läggs i en särskild utredning som remissbehandlas och att man först därefter tar upp t. ex. frågan om finansieringen och andra frågor som kan bli aktuella. Det skulle i så fall medföra att den här frågan skulle ta längre tid än vad som är nödvändigt.

Vidare vill jag gärna betona att det är viktigt att även lokalradion kommer in här.

Men det är två principer jag vill hävda:

Den ena är att syftet skall vara att tidningarna själva så småningom skall kunna ta ansvaret för utgivningen. Det borde de kunna göra, eftersom de har intäkter på sammanlagt ungefär 5 miljarder kronor.

Den andra är att tidningarna skall nå ut till de synskadade samtidigt som andra läsare får del av informationen via den vanliga pressen. Först då tillgodoser man kravet på jämställdhet mellan olika medborgargrupper när det gäller informationsfrihet.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 6 Om verksamheten vid Tessininstitutet i Paris

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM erhöll ordet för att besvara *Hans Wachtmeisters* (m) den 23 maj anmälda fråga, 1979/80:505, och anförde:

Herr talman! Hans Wachtmeister har – mot bakgrund av uppgifter i pressen om att Tessininstitutets konstsamling i Paris skall ha ställts undan och utställningsrummen målats om för annat bruk – frågat mig vilka åtgärder jag avser vidta för att institutet skall kunna fullfölja sin verksamhet enligt riksdagens beslut.

År 1971 fastställde statsmakterna riktlinjer och bestämmelser för Tessininstitutets verksamhet i Svenska kulturhuset i Paris. I enlighet härmed har Tessininstitutet till uppgift att ansvara för sina konst- och boksamlingar. Institutet leds av en styrelse med chefen för statens konstmuseer som självskriven ordförande och två andra ledamöter, som utses av regeringen. Styrelsen utser själv sin sekreterare. Det åligger styrelsen att vårda institutets samlingar. Konstsamlingen och de delar av boksamlingen som är knutna till konstsamlingen skall finnas tillgängliga i kulturhuset och utnyttjas i verksamheten där. Tessininstitutets inflytande över samlingarnas användning garanteras genom att institutets styrelse ingår i den referensgrupp som inom Svenska institutet svarar för verksamheten i kulturhuset.

Enligt vad jag inhämtat, bl. a. från sekreteraren i Tessininstitutets styrelse, används olika delar av institutets konstsamlingar kontinuerligt i kulturhusets utställningsverksamhet. I stället för att visa ett permanent urval av samlingarna har kulturhusets ledning under senare år försökt åstadkomma en större variation genom att anordna ett antal temautställningar med Tessinsamlingarna som bas. Detta tillvägagångssätt har Tessininstitutets styrelse ställt sig bakom. Det överensstämmer även med Tessininstitutets grundares intentioner. År 1978 företogs en ommålning av väggarna i de s. k. Tessinrummen i syfte att bättre framhäva den konst från olika epoker som visas i rummen. Den vita färgen, som f. ö. är densamma som de franska myndigheterna valt för Louvrens del, har bestämts i samråd med byggnadsstyrelsen. Tessininstitutets styrelse har enligt vad jag inhämtat varit införstådd även med denna åtgärd.

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om verksamheten
vid Tessininstitutet
i Paris*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om forskning
rörande koopera-
tion*

HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret, som tyvärr var ungefär vad jag hade fruktat, nämligen att man nere i Frankrike anser att man har gått fram precis så som man bör göra.

Jag kanske får trycka på en sak i svaret, där man hänvisar till stadgarna och säger att konstsamlingen skall finnas tillgänglig i Kulturhuset och utnyttjas i verksamheten där. Det är väldigt svårt att tycka att t. ex. en sådan sak som att Carl Eldhs byst över kung Gustav VI Adolf plockats ner i källaren är att hålla den tillgänglig för forskning och kulturutbyte. Det är också väldigt svårt att finna att, när man förflyttar föremålen så slarvigt att en liten medaljong över Karl XI trampas sönder och återfinns i kolkällaren, det är att sköta samlingarna på det rätta sättet.

Tessininstitutet har ju en styrelse – det är alldeles riktigt – och ordföranden i den styrelsen är chefen för Nationalmuseum. Men han känner ingenting till om dessa saker. Det är tydligen de två andra i styrelsen som fattar beslut utan ordförandens medverkan. Det kan knappast vara så lämpligt.

Fransmännen är ju väldigt måna om sitt kulturarv och har svårt att förstå att vi gömmer undan så värdefulla saker som faktiskt finns i Tessininstitutets samlingar. Där finns Tessinmålningar som i värde uppgår till miljonbelopp. Där finns vidare ett av de åtta kända exemplaren av Charta Marina. Sådana verkligt förnämna kulturskatter plockas undan.

Man skyller på att det skall vara variation. Det är riktigt i och för sig, men en variation som medför att man plockar bort det nästan mest värdefulla som finns och gömmer det till förmån för mer tillfälliga utställningar tycker jag nog ändå är litet felaktigt.

Jag tycker att det kunde finnas skäl att titta litet närmare på hur styrelsen fullgör sitt arbete. Jag vet att utbildningsministern personligen har en positiv inställning till alla sådana här saker. Men det har inte gått till som det borde göra där nere. Den saken tror jag tyvärr är ganska klar. Det är inte bara pressuppgifter jag stöder mig på, utan jag stöder mig också på till franska ambassaden här knuten personal, som varit där nere och bett att få se Tessinsamlingarna och då fått veta att det är stängt – de visas över huvud taget inte.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 7 Om forskning rörande Kooperation

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM erhöll ordet för att besvara *Roland Sundgrens* (s) den 28 maj anmälda fråga, 1979/80:511, och anförde:

Herr talman! Roland Sundgren har frågat mig om uppföljningen av riksdagens beslut att som sin mening ge regeringen till känna att en systematisk uppbyggnad av forskning om Kooperation bör ske och resurser avsättas för ändamålet (UbU 1979/80:9, rskr 1979/80:77).

Utbildningsutskottet har i sitt betänkande rörande den här aktuella frågan framhållit att utbyggnaden bör komma till stånd genom att de forskningsplanerande myndigheterna i sitt arbete gör de avvägningar som är nödvändiga.

Regeringen har genom beslut den 17 januari i år – en månad efter riksdagens beslut i denna fråga – överlämnat utskottets betänkande och riksdagens skrivelse till forskningsrådsnämnden, humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet samt universiteten i Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå för beaktande.

ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Jag vill tacka utbildningsministern för svaret. Det är ingenting att anmärka på det – det är formellt helt korrekt. Vad jag kanske saknar är viljan och engagemanget. Även i citatet av utbildningsutskottets betänkande har detta kommit bort. Utbildningsutskottet skrev bl. a. att man ansåg det här vara en mycket angelägen fråga, inte minst mot bakgrunden av de uttalanden som riksdagen gjorde 1970 och 1972.

Jag ställde frågan med anledning av en hearing som kooperationsutredningen hade med representanter för forskarsamhället. Vid denna hearing pekade man på det riksdagsbeslut som fattades i december 1979 om att en uppbyggnad av forskning om Kooperation skulle ske. Man frågade vad som hänt sedan det beslutet fattades. Forskarrepresentanterna sade att ingenting hade hänt och att det först om det hela följs upp med pengar kanske blir någonting. Över huvud taget verkade det som om riksdagsbeslutet inte var så mycket att bry sig om.

När det gäller kooperativ forskning tycks signalerna från riksdagen inte tas på allvar. UHÄ har tydligen inte något större intresse för kooperationsforskning. Det framgår av ämbetets remissyttrande över den motion, 1978/79:730, som bl. a. jag undertecknat och som låg till grund för riksdagens beslut. Man skriver i det remissyttrandet bl. a. att kooperationsforskning hittills inte förekommit i den diskussion som UHÄ fört med intressenter inom och utanför högskolan om uppbyggnad av nya forskningsområden – detta alltså trots att riksdagen 1972 uttalade att det var synnerligen angeläget att forskning och utbildning i Kooperation byggdes ut och fick ökade resurser. Det tycks inte finnas ett engagemang i forskarsamhället för kooperationsforskningen, och när det inte gör det är det viktigt att såväl regeringen som UHÄ driver på, så att riksdagens uttalande får någon effekt.

Jag beklagar ointresset för den här företagsformen, och jag tycker det är allvarligt att det är på detta sätt. Denna företagsform är kanske den för framtiden intressantaste – det kan genom den gå att finna balanserade lösningar på hur vi skall kunna förena en välfärdsutveckling med hänsynstagande till ekologi och miljö. Det är en företagsform som inte utgår från största möjliga ekonomiska vinst utan från människornas behov och som gör det under ekonomiskt demokratiska former.

Det hade varit bra att få ett positivt uttalande om hur angelägen

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om forskning
rörande koopera-
tion*

Måndagen den
9 juni 1980

Om folkhögskolekurser för arbetslös ungdom

utbildningsministern anser den här forskningen vara, för att på så sätt understryka riksdagens beslut.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Jag vill försäkra Roland Sundgren att när jag skrev på det beslut enligt vilket man överlämnade utskottets betänkande och riksdagens skrivelse till de här berörda organen, så var det ett uttryck för både vilja och engagemang. Jag tror att signalerna kommer att tas på allvar, men det är väl helt enkelt så att man inte haft tillfälle att pröva dessa fragor i anslutning till de anslagsfördelningar och den forskningsplanering som regelmässigt äger rum.

Jag är säker på att Roland Sundgrens fråga kommer att vara ytterligare en stöt i rätt riktning.

ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för det senaste uttalandet, för jag tror det är väldigt värdefullt att ett sådant här understrykande sker.

Det finns också i utbildningsutskottets betänkande 1979/80:9 ett remissyttrande från forskningsrådsnämnden som jag tycker är hoppningivande. Jag tror att eftersom forskningsrådsnämnden kom till för att först och främst tillvarata det utomvetenskapliga intresset, så kan man tillsammans med humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet och UHÄ, och kanske även tillsammans med Stockholms universitet, kunna starta någon form av forskningscentrum eller något inbyggt institut för kooperativ forskning.

Jag tycker det är angeläget att det snart görs något, för kooperationsutredningen har alltså initierat en hel del forskning, och det finns nu en utbildning, ett embryo till en fastare forskning på det här området. Men för att inte detta skall så att säga klinga ut är det väldigt viktigt att man tar till vara det som nu gjorts vid Stockholms universitet under de senaste åren. Det har pågått en utbildning, en forskarhandledning, och vi vet hur fort sådant kan försvinna i initialskedet till en ny forskning, om man inte följer upp det.

Jag tackar således utbildningsministern för det senaste inlägget. Det andades, tycker jag, värdefull optimism i de här frågorna.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 8 Om folkhögskolekurser för arbetslös ungdom

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM erhöll ordet för att besvara Kerstin Nilssons (s) den 30 maj anmälda fråga, 1979/80:534, och anförde:

Herr talman! Kerstin Nilsson har frågat mig om vilka resurser svensk folkhögskola får till hösten för kurser för arbetslös ungdom.

I årets budgetproposition föreslog regeringen att riksdagen skulle ge

regeringen bemyndigande att – i den mån arbetsmarknadsläget så fordrar – anordna vissa kurser för arbetslös ungdom på folkhögskolor. Regeringen fick detta bemyndigande.

Att regeringen fick bemyndigande innebär att regeringen också tar på sig ett planeringsansvar. I detta fall följer regeringen utvecklingen noga och är beredd att vid behov använda bemyndigandet för att ge folkhögskolan möjlighet att anordna kurser på samma sätt som under innevarande budgetår.

KERSTIN NILSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Fjölårets kurser för arbetslös ungdom, som en rad folkhögskolor anordnade, visade sig vara en bra satsning.

Folkhögskolor erbjuder ofta en god studiemiljö och har god dragningskraft på ungdom och äldre. Folkhögskolor med internat ger studerande möjligheter till meningsfulla aktiviteter även på fritid. På berörda folkhögskolor, liksom på skolöverstyrelsen, ägnade man mycket intresse och stor flit åt att detta experiment skulle lyckas. Resultaten blev också därefter, nämligen mycket positiva.

Kurserna hade avsedd verkan. Ungdomarna har i regel fått arbete eller stimulerats till fortsatta studier efter avslutad kurs.

Våra folkhögskolors vana och erfarenheter att arbeta även med socialkuratoriska uppgifter har naturligtvis i hög grad bidragit till det goda resultatet med dessa kurser. Svensk folkhögskola har återigen visat sin förmåga till förnyelse. Engagemanget appellerar även till ungdom som råkat i svårigheter på grund av samhällsutvecklingen med problem på arbetsmarknaden.

Den här kursformen har visat sig vara praktisk och hanterbar. För många ungdomar innebär den aktivitet i stället för passivitet, en ny möjlighet till självförverkligande i studiestimulerande miljö. Det är min förhoppning att statsrådet delar uppfattningen att inte bara "motsvarande åtgärder kan behöva vidtas även under budgetåret 1980/81", som det står i budgetpropositionen, utan att resurserna – vid behov – kan utökas till den här angelägna kursformen. Det bör i så fall inte vara svårt att övertala budgetministern, med tanke på den ingående kännedom chefen för budgetdepartementet liksom även utbildningsministern har om svensk folkhögskola.

Kursformen bör kunna vara mer elastisk. Det kan finnas behov av kortare introduktionskurser, liksom det kan vara meningsfullt med femtonveckorskurser, som motsvarar ett halvt läsår. Två femtonveckorskurser utgör ett läsår, och två läsår vid folkhögskola är ett gott alternativ för många ungdomar som vill ha gymnasiekompetens.

Att jag tagit upp den här frågan i dag beror på den oro som finns inom svensk folkhögskola. Det har inte satts på prant, men det går rykten om att det skall "sättas tak" även på folkhögskolan, liksom på studieförbunden. Det är oroande, för det har alltid varit högt i tak inom svensk folkhögskola.

Det har blivit dyrare att gå på folkhögskola. Under de senaste fyra åren har

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

Om folkhögskolekurser för arbetslös ungdom

clevavgifterna, som numera bestäms i Stockholm, fördubblats i en del fall, utan att studiemedlen på motsvarande sätt räknats upp.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 9 Om radioprogram på estniska

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM erhöll ordet för att besvara *Olle Wästbergs* i Stockholm (fp) den 2 juni anmälda fråga, 1979/80:539, och anförde:

Herr talman! Olle Wästberg i Stockholm har frågat mig om jag avser att ta initiativ som möjliggör att Sveriges Radio sänder program på estniska.

I gällande avtal mellan staten och programföretagen fastställs att programföretagen har skyldighet att ta särskild hänsyn till språkliga minoriteter. Innan riksdagen år 1978 tog ställning till radions och televisionens verksamhet för innevarande avtalsperiod uttalade också kulturutskottet att det var angeläget med en förstärkning av insatserna i fråga om program för invandrare och andra minoritetsgrupper i samhället samt att programmen borde breddas till innehållet och sändas på fler språk. I anslutning till en motion som krävde särskilda program för balter framhöll kulturutskottet vidare vikten av att man inom radioföretagen ägnade särskild uppmärksamhet åt att studera och sätta sig in i den situation vari invandrare och medlemmar av andra minoritetsgrupper befinner sig när det gäller att lyssna på radio och se på TV.

Avvägningen av vilken omfattning dessa sändningar skall ha och på vilka språk de skall sändas svarar programföretagen själva för.

OLLE WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag vill tacka utbildningsministern för svaret.

Esterna är en av de allra största språkliga minoriteterna i Sverige. Esterna har funnits i Sverige sedan andra världskriget, de har arbetat här och betalat skatt. Ändå finns det inga skattefinansierade sändningar i radio på estniska – i motsats till hur det är för en rad andra språkliga minoriteter. Först i och med att närradion infördes har också denna minoritet kunnat få radioprogram för sig själva. Det är en av de många positiva effekterna av närradion.

Vi har i Sverige vaknat ganska sent när det gäller olika minoriteters språkliga och kulturella behov. Tidigare menade man i Sverige att invandrare och andra minoriteter så snabbt som möjligt skulle bli "knäckebrödssvenskar". Numera inser vi vad det betyder för människor att inte skära av sina rötter. Och därvidlag betyder naturligtvis det egna språket och den egna kulturen väldigt mycket.

Självfallet är det programföretagen som bestämmer vilka program man skall sända och på vilka språk. Och det gör man med utgångspunkt i det beslut som riksdagen fattat och som Jan-Erik Wikström citerade. Det innebär att man skall sträva efter att utvidga sändningarna till flera språk.

När P 4 införs om tre år, får också programföretagen kraftigt förbättrade förutsättningar att vidga programverksamheten till flera minoritetsspråk.

Esterna behöver inte sändningarna för att få information om svenska förhållanden – i motsats till vad som är fallet för en del andra grupper. Sändningarna behövs av kulturella och emotionella skäl, och det är nog så viktigt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om användningen
av vissa giftpre-
parat vid skogs-
plantering*

§ 10 Om användningen av vissa giftpreparat vid skogsplantering

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN erhöll ordet för att besvara John Anderssons (vpk) den 29 maj anmälda fråga, 1979/80:522, och anförde:

Herr talman! John Andersson har frågat mig om jag avser att vidta några åtgärder i anledning av de svåra biverkningar som användandet av vissa i frågan nämnda bekämpningsmedel förorsakar.

Frågan om registrering av bekämpningsmedel prövas av produktkontrollnämnden enligt bestämmelserna i lagen om hälso- och miljöfarliga varor. Nämndens beslut kan överklagas till regeringen.

Medel som kan befaras medföra skada eller som från miljösynpunkt är olämpligt skall inte registreras. Uppkommer misstankar om att ett registrerat medel kan medföra skador kan produktkontrollnämnden återkalla registreringen. I samband med registreringen ger nämnden också föreskrifter för hantering av medlen. Också dessa hanteringsföreskrifter kan ändras om det visar sig behövt.

När det gäller de bekämpningsmedel som tas upp i frågan registrerades de av produktkontrollnämnden 1979. Sedan ett av medlen visat sig ge bl. a. allergiska reaktioner som tidigare undersökningar inte varnat för, återkallade nämnden registreringen för detta medel. För de andra medlen gavs mer detaljerade hanteringsföreskrifter.

Enligt gällande lagstiftning är det alltså produktkontrollnämnden som har att pröva frågor om registrering av bekämpningsmedel. Nämnden måste ständigt vara beredd att ompröva användningen av registrerade medel om nya uppgifter kommer fram. Såsom jag har redovisat har omprövning också skett av de nu aktuella medlen.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! John Andersson är förhindrad att ta emot svaret av jordbruksministern och har bitt mig att göra det. Jag vill tacka för svaret.

När DDT förbjöds i skogsbruket, försökte man ersätta detta medel med andra gifter. Förra sommaren blev ett av dessa gifter, nämligen sumicidin, stoppat, eftersom människor som handskades med det fick svåra biverkningar i form av klåda, utslag och andningsbesvär, ja, t. o. m. kraftigt

Måndagen den
9 juni 1980

*Om användningen
av vissa giftpre-
parat vid skogs-
plantering*

näsblod.

Genom en närmast otrolig inkonsekvens får två andra medel med samma verksamma substans vara kvar. Enligt uppgift ligger just nu en förnyad ansökan hos produktkontrollnämnden beträffande samma gamla gift som stoppades förra året. Den enda skillnaden är en ny förpackning.

Skogsarbetarna används helt cyniskt som försöksdjur – billiga försöksdjur. En rätta kostar ju en del att föda upp, men arbetaren har man ju redan. Ja, så här drastiskt kommenterade ett skydssombud för skogsarbetarna det hela.

Det inträffade visar att produktkontrollnämnden inte kan följa gällande lagstiftning på området, nämligen lagen om hälso- och miljöfarliga varor. Den grundläggande principen i denna skall ju, åtminstone enligt vad som åsyftats, vara den omvända bevisbördan. Det är produktkontrollnämndens oförmåga i detta avseende som är den direkta anledningen till frågan. Om det är uppenbart att, som förhållandet synes vara i det här fallet, ett kontrollorgan inte lever upp till de krav som rimligen måste ställas, om det skall fylla någon uppgift, måste väl ändå ytterligare åtgärder vidtas.

Det som frågeställaren efterlyser är snabba åtgärder för att skogsarbetarnas hälsa skall skyddas. Det är helt klart att man i detta fall inte kan lita på produktkontrollnämnden.

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Jag vill erinra om att det för det första naturligtvis är viktigt att hitta medel som skyddar de plantor det här gäller och som samtidigt icke är hälsofarliga. Bertil Måbrink säger att produktkontrollnämnden inte sköter denna uppgift. Jag vill bestrida det. Jag tycker att produktkontrollnämnden sköter uppgiften väl, med tanke på de förutsättningar som gäller och över huvud taget de svårigheter som är inbyggda i hela denna problematik.

Man skall komma ihåg att genomförandet av förbudet mot DDT ur miljösynpunkt var ett stort steg framåt. Samtidigt förlorade man dock det effektiva skydd för alla skogsplanteringar som DDT-användningen gav, och det gällde då att ta fram och pröva preparat som har en motsvarande effekt men som samtidigt är miljövänliga.

Jag vill också säga att det är möjligt att överklaga produktkontrollnämndens beslut, i sista hand till regeringen.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag kan vara överens med jordbruksministern om att produktkontrollnämnden naturligtvis inte har någon speciellt lätt uppgift. Men som jag sade i mitt första anförande är det litet märkligt att man förbjuder ett medel, i detta fall suicidicin, men samtidigt tillåter användning av två andra medel med nästan exakt likadana biverkningar. Det borde inte vara så stor svårighet för produktkontrollnämnden att sätta stopp också för dessa två medel.

Enligt de uppgifter som John Andersson har fått ligger nu, som jag nämnde, hos produktkontrollnämnden en ny ansökan om tillstånd för

användning av sumicidin. Som jag också sade är den enda skillnaden den att man har bytt förpackning. Jag hoppas att produktkontrollnämnden kommer att vara uppmärksam i det ärendet.

Beträffande giftfrågan vill jag framhålla att det naturligtvis, som jordbruksministern säger, är riktigt att man måste skydda plantorna. Men det finns exempel som visar att man kan sköta jorden och vårda skogen på ett mycket bra sätt även utan användning av gifter. I dessa fall förfar man alltså på ett helt annat sätt än vad som sker i landet i övrigt. Man har satt miljontals plantor, och de har klarat sig oerhört bra, utan att ha blivit utsatta för några insektsangrepp. Jag kan nämna Paul Paulsson i Marks revir i Älvsborgs län som ett sådant exempel.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 11 Om jettrafiken på Bromma flygplats

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN erhöll ordet för att besvara Oskar Lindkvists (s) den 30 maj anmälda fråga, 1979/80:531, och anförde:

Herr talman! Oskar Lindkvist har frågat mig av vilka orsaker regeringens ställningstagande i ärendet angående Bromma flygplats fördröjts samt när regeringen avser att fatta beslut i Brommaärendet.

Det beslut koncessionsnämnden för miljöskydd meddelade i juli 1979 innebär att Bromma även fortsättningsvis får användas som trafikflygplats med vissa inskränkningar. Bl. a. förbjuds trafiken med Fokker F-28 från den 1 juli 1981. Koncessionsnämndens beslut överklagades av luftfartsverket och ett stort antal sakägare. Besvaren remissbehandlades under hösten 1979. Under våren 1980 har det omfattande materialet i ärendet övervägts inom regeringskansliet. Det har därvid framkommit vissa nya uppgifter om bl. a. möjligheterna att begränsa bullret vid flygplatsen. Bedömningen av dessa uppgifter liksom även av de bullerbegränsade villkor koncessionsnämnden uppställt har visat sig svåra och komplicerade. I detta sammanhang bör även nämnas att jag liksom kommunikationsministern under våren uppvaktats av åtskilliga enskilda personer, sammanslutningar och myndigheter, vilka tillfört ärendet uppgifter som bör beaktas när regeringen avgör ärendet. Regeringen har nyligen diskuterat ärendet vid allmän beredning.

Mot bakgrund av vad som nu sagts framgår att ärendet är både omfattande och komplicerat. Det bör även understrykas att regeringen har skyldighet att noga överväga alla argument som framförts från olika håll. I jämförelse med andra besvärärenden av liknande omfattning är den tid under vilken besvaren behandlats i regeringen inte på något sätt anmärkningsvärd. Jag vill därför tillbakavisa alla påståenden att regeringens beslut fördröjts.

Som kommunikationsministern tidigare uttalat i denna kammare kommer regeringen att ta ställning till ärendet före den 1 oktober i år.

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om jettrafiken
på Bromma flyg-
plats*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om jettrafiken
på Bromma flyg-
plats*

OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! För jordbruksministerns svar tackar jag. I den här frågan försöker ju delar av regeringen att leva så anonymt som möjligt. Därför blev svaret ungefär som väntat – dvs. till intet förpliktande. Trots att frågan har legat länge i departementet har inget beslut tagits. Den 9 maj framträdde dock Anders Dahlgren i morgontidningarna och framhöll att ett beslut kunde väntas före sommaren. Det fanns enligt denna intervju inget skäl till att riksdagen skulle vänta på regeringen i fall av typ Bromma, eftersom det var två olika ärenden.

Uppriktigt sagt är jag förvånad över att Anders Dahlgren låter moderaterna – såväl i regeringen som på VD-nivå i Linjeflyg – husera i Brommafrågan som de gör. Att på statsrådsnivå ha hand om miljöärenden innebär att man måste låta folks hälsa och välbefinnande i tvistiga ärenden ha företräde i alla jämförelser. Kan det då vara så svårt att väga in folkhälsans roll för tiotusentals människors välbefinnande i Brommaregionen? Ytterst få ärenden är så grundligt förberedda.

När det gäller orsakerna till att regeringens ställningstagande har fördröjts betonas i svaret att regeringen har "uppvaktats av åtskilliga enskilda personer, sammanslutningar och myndigheter". Dock räknar Anders Dahlgren för säkerhets skull inte upp vilka myndigheter och sammanslutningar som har uppvaktat honom. I svaret säger han vidare att koncessionsnämndens villkor är "svåra och komplicerade" och betonar särskilt att beslut skall komma före den 1 oktober i år; han har ju tidigare sagt att det skulle komma före sommaren.

En fråga som ofta ställs är denna: Vad väntar regeringen på i detta ärende? Alla instanser som haft det till bedömning säger ju precis samma sak: Jetflyget på Bromma måste bort av sanitära skäl! Flygbuller, avgaser och säkerhetsrisker konstituerar – vart och ett för sig men med större eftertryck tillsammans – en helt oacceptabel områdesmiljö. Stockholms kommunfullmäktige, länets landsting, länsstyrelsen, Stockholms miljöberedning, där alla partierna är precis lika mycket överens, hälsovårdsnämnderna i Storstockholms västerut belägna kommuner, socialstyrelsen, naturvårdsverket, planverket och koncessionsnämnden för miljöskydd – alla har kommit till samma uppfattning, alla gör samma bedömning. Från samtliga är beskedet: Flytta jetplanen till Arlanda! De miljövårdande organ som har arbetat med frågan i årtal bygger sina beslut på de regler och lagar som riksdagen har bestämt. Såvitt nu inte regeringen har för avsikt att ändra bestämmelserna och lindra miljö- och hälsokraven, framstår dröjsmålet som ytterst oacceptabelt.

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Jag vill säga till Oskar Lindkvist att någon sådan intervju som han åberopade har jag inte givit. Låt mig också säga att behandlingen av frågan inte har inneburit någon fördröjning av ärendet vare sig för Oskar Lindkvist eller för någon annan som är störd av bullret från Bromma. Vi skall komma ihåg att koncessionsnämndens beslut gäller från den 1 juli 1981. I det avseendet har därför regeringens förhållning i den här frågan, som Oskar

Lindkvist uttrycker det, inte varit till men för någon.

Det är min förhoppning att regeringen skall kunna fatta beslut inom den närmaste tiden. När kommunikationsministern har sagt att beslutet skall fattas före den 1 oktober innebär det inte att vi måste vänta till den 1 oktober. Så snart ärendet är berett i jordbruksdepartementet är jag inställd på att förelägga regeringen ett förslag till hur frågan kan lösas. Jag hoppas att det skall kunna vara möjligt att göra det under sommaren.

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om läromedel
för synskadade
skolelever*

OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Det är möjligt att Anders Dahlgren inte har gett någon intervju – den finns emellertid återgiven i en av Stockholms morgontidningar av den 9 maj. För säkerhets skull tog jag tidningen med mig hit. Jag uppfattar det ändå så att man har publicerat uppgifterna efter ett samtal med jordbruksministern.

Men det som är intressant nu är ju vad Anders Dahlgren säger i sin replik, nämligen att koncessionsnämndens beslut skall gälla. Det innebär att Fokkerplanen skall vara borta från Bromma fr. o. m. den 1 juli 1981. Jag uppfattade det som ett slags garanti från jordbruksministern för att det kommer att bli regeringens beslut. Vad jag vill ha bekräftat är alltså om det är rätt uppfattat att enligt koncessionsnämndens beslut trafiken med Fokkerplanen F-28 skall flyttas till Arlanda senast den 1 juli 1981. Är det jordbruksministerns mening?

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Oskar Lindkvist har naturligtvis uppfattat det här alldeles fel – som han ville uppfatta det, inte som jag sade. Vad jag sade var att koncessionsnämndens beslut innebar att Fokkerplanen skulle vara borta från Bromma den 1 juli 1981. Det är ju den frågan som regeringen har att ta ställning till och det är den frågan som vi nu prövar och som vi skall fatta beslut om.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 12 Om läromedel för synskadade skolelever

Statsrådet BRITT MOGÅRD erhöll ordet för att besvara *Bengt Wiklunds* (s) den 22 maj anmälda fråga, 1979/80:497, till utbildningsministern, och anförde:

Herr talman! Bengt Wiklund har frågat utbildningsministern om han kan garantera att de synskadade barnen för innevarande och kommande budgetår får tillgång till läroböcker liksom seende barn.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

För att förse handikappade elever med pedagogiska hjälpmedel finns fyra rikscentraler – RPH-centraler – i landet, en för synskadade, en för

*Om läromedel
för synskadade
skolelever*

hörselskadade, en för rörelsehindrade och en för särskolan. Den nuvarande organisationen för RPH-centralerna trädde i kraft den 1 juli 1977. Anslaget till RPH-centralernas verksamhet har ökat från ca 3,8 milj. kr. budgetåret 1977/78 till ca 6,2 milj. kr. för nästa budgetår.

I sin fråga hävdar Bengt Wiklund att en försämring har skett från början av år 1980 när det gäller läromedel på kassett och i punktskrift. Han avser därvid förmodligen att RPH-SYN via de synskadade elevernas reselärare informerat kommunerna om i vilken utsträckning RPH-SYN är beredd att svara för kostnaderna för de synskadade elevernas läromedel. Om exempelvis en gravt synskadad elev skall ha dubbel uppsättning av läromedel – en att användas i skolan och en i hemmet – får kommunen svara för den ena uppsättningen.

Jag vill i sammanhanget nämna att regeringen för budgetåret 1978/79 medgett ett överskridande av anslaget med 425 000 kr. för punktskrifts- och talboksframställning. F. n. bereds inom regeringskansliet en framställning om överskridande även för innevarande budgetår. Inom ramen för det anslag som riksdagen beviljat för budgetåret 1980/81 för RPH-centralernas verksamhet har särskilda medel beräknats dels för inköp av utrustning för datoriserad framställning av punktskrift, dels för talboksframställning. Härtill kan läggas att det från anslaget Stöd för produktion av läromedel utgår medel för bl. a. framställning av punktskriftsböcker för försäljning.

Som framgått har regeringen vidtagit flera åtgärder för att de synskadade eleverna skall få tillgång till erforderliga läromedel.

Jag förutsätter dessutom att integrationsutredningen i sitt arbete kommer att behandla frågan om läromedelsförsörjningen för synskadade elever.

BENGT WIKLUND (s):

Herr talman! Jag tackar för svaret från Britt Mogård på min fråga. I svaret försöker hon lugna ner de grupper som drabbas av inskränkningar. Det kan ju gå bra en gång. Det låter mycket att man under den här tiden har ökat anslagen från 3,8 till 6,2 milj. kr. Men i detta ligger både inflationspengar och ett ökat antal elever som är integrerade i den vanliga skolan. Det kan alltså föreligga ett mycket större behov.

Det har skapat stor oro hos dessa grupper och deras föräldrar när man nu hävdar att man inte kan tillgodose de beställningar som behövs för att klara verksamheten inom den normala skolgången.

De största svårigheterna finns på kassettsidan. Också när det gäller punktskrift föreligger en del problem. Därför är jag glad över att det sägs att man håller på att få fram utrustning så att man kan få en datoriserad framställning av läromedel med punktskrift, liksom av talböcker.

Det är alldeles självklart att integrationsutredningen, där jag själv är ledamot, kommer att behandla dessa frågor. Men det tar sin tid innan vi är framme och kan förverkliga integrationsutredningens förslag. Det behövs i dag bättre anslag om man menar allvar med integreringen av denna – och många andra grupper elever – i den normala skolan.

Regeringens budgetanvisningar för detta år talar även här om besparingar

på ungefär 2 % för den kommande budgetperioden. Jag har tagit upp detta därför att jag har ett flertal exempel på hur det har gått till.

Synskadades riksförbund har bl. a. från en rektor fått en skrivelse där han anhåller att förbundet medverkar med ett anslag på drygt 32 000 kr. för en elev som skall flytta upp från tredje till fjärde årskursen. Rektorn skriver att man så gärna från skolans sida vill göra skolgången för eleven meningsfylld men att det blir ganska stora extrakostnader för att hjälpa. Han nämner stödtimmar för undervisande lärare, eventuell assistenthjälp i gymnastik och slöjd. För det sistnämnda kan länskolnämnden gå in med extra resurser, hoppas man från skolans sida. Då vänder sig rektorn till Synskadades riksförbund och begär att de skall bidra med pengar av sina anslag.

Jag frågar: Tycker Britt Mogård att det är riktigt att man för att bedriva undervisningen för en synskadad elev tvingas vända sig till ett handikappförbund och begära att det med sina knappa tillgångar skall svara för skolans materiel?

Nr 167

**Måndagen den
9 juni 1980**

*Om läromedel
för synskadade
skolelever*

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Bengt Wiklund talar om att jag försöker lugna ner. Det är alldeles uppenbart att Bengt Wiklund i stället försöker skrämma upp. Det går faktiskt inte att tala om att det har skett några inskränkningar. Men jag är väl medveten om att den höjning som skett naturligtvis inte, på grund av inflationen, är så stor som den förefaller. Jag har aldrig påstått och påstår heller inte nu att vi har gjort tillräckligt för de synskadade och f. ö. inte heller för andra handikappade. Det gäller oavsett vilket parti som suttit i regeringen. Vi har långt kvar.

Det var just för att få ett bättre beslutsunderlag och mer tyngd i argumenten för insatser för handikappade som jag tillsatte integrationsutredningen. Bengt Wiklund är själv ledamot av den, och jag hoppas att han gör vad han kan för att vi skall få fram ett bättre beslutsunderlag.

Jag kan naturligtvis inte kommentera en skrivelse från en rektor som Bengt Wiklund återger. Jag kan bara påpeka att skolan har en ovillkorlig skyldighet att prioritera insatser för de elever som i ett eller annat avseende har problem.

Slutligen vill jag säga: Min ambition är alldeles klar. Jag tänker fortsätta att försöka förbättra förhållandena på mitt område för de handikappade, och det gäller också synskadade.

BENGT WIKLUND (s):

Herr talman! Jag har aldrig försökt partipolitiserat den här frågan, Britt Mogård. Fullt allvarligt tycker jag att vi gemensamt skall försöka lösa de här problemen, om det finns ett intresse för utbildningspolitik. Om vi integrerar eleverna i den normala skolan måste vi se till att det finns tillräckliga resurser.

Rektorn skriver att det behövs skolmagnevision, som kostar 28 000 kr. och en del tillhör i skolan i övrigt.

Jag tycker inte att det är partipolitik om jag tar upp den här frågan och

Måndagen den
9 juni 1980

*Om läromedel
för synskadade
skolelever*

undrar: Om vi är överens om en integrering, måste den då inte också bli praktisk verklighet på något sätt? Om det är regeringens uttalade vilja att integrera och hjälpa de svaga grupperna i vårt samhälle, till vilka de synskadade ändå måste hänföras, måste det väl vara utbildningspolitiskt riktigt att vi alla medverkar till att de eleverna garanteras tillgång till nödvändiga läromedel oavsett vilken kommun de bor i.

När skolledningar skriver till Synskadades riksförbund beklagar de samtidigt att det inte finns några möjligheter att till rimlig kostnad ta över utrustning. I ett fall har man t. o. m. sagt att utrustningen behövde användas för en annan elev, och då finns det ingen utrustning för en annan synskadad.

Vi måste väl ändå vara överens om, Britt Mogård, att vi på något sätt måste förbättra förhållandena.

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Jag är inte medveten om att jag på något sätt bidragit till att ge debatten någon sorts partipolitisk färg.

Jag vill gärna understryka ännu en gång vad Bengt Wiklund sade: vad det handlar om är just att om vi integrerar handikappade elever i skolan måste vi också se till att det finns tillräckliga resurser. Annars skall man inte integrera. Det är därför jag tillsatt integrationsutredningen. Den skall ge svar på frågan om vilka resurser som krävs för att ge stöd åt kommuner, enskilda och handikappades föräldrar så att de kan fatta ett för den handikappade eleven riktigt beslut. I det fallet hoppas jag att Bengt Wiklund och jag är alldeles överens om ambitionen och målinriktningen.

Jag kan fortfarande inte kommentera den skrivelse som Bengt Wiklund talar om. Men jag vore mycket intresserad av att få se den.

BENGT WIKLUND (s):

Herr talman! Beträffande partipolitiseringsen: Britt Mogård sade ju i ett tidigare inlägg att oavsett vilken regering som sitter så har man ett intresse av att den här frågan blir löst. Jag är överens med Britt Mogård om det, men det är ändå litet partipolitisering.

Jag vill säga: Fortfarande har i varje fall RPH-SYN, som jag har ägnat mig åt just vid det här tillfället, helt otillräckliga resurser, Britt Mogård, för att man skall kunna tillgodose det jag talade om förut, nämligen att samhället måste garantera att oavsett i vilken kommun eleverna går i skola skall de ha tillgång till de hjälpmedel och stödmedel som behövs för att de skall kunna fullfölja skolgången och känna att de är med i samhället i övrigt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Måndagen den
9 juni 1980

Statsrådet BRITT MOGÅRD erhöU ordet för att besvara *Martin Segerstedts* (s) den 29 maj anmälda fråga, 1979/80:516, till arbetsmarknadsministern, och anförde:

Herr talman! Martin Segerstedt har mot bakgrund av riksdagens beslut med anledning av regeringens proposition 1979/80:145 om åtgärder för att främja ungdomars utbildning i gymnasieskolan m. m. frågat arbetsmarknadsministern, om de nya bestämmelserna för arbetsmarknadsutbildning kommer att ge utrymme för den elevrekrytering som krävs för att bibehåUa riksyркesskolorna i nuvarande omfattning.

Frågan har överlämnats till mig.

Riksyркesskolorna kommer liksom tidigare att under nästa budgetår få rekrytera elever utan hänsyn till de åldersbegränsningar som finns i arbetsmarknadskungörelsen. Riksyркesskolorna kommer således att även fortsättningsvis stå öppna för arbetslösa ungdomar i åldern 16–21 år.

MARTIN SEGERSTEDT (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för ett positivt svar på min fråga. På en punkt skulle jag dock vilja ha ett klarläggande.

Det som är utomordentligt viktigt i det här sammanhanget är att riksyркesskolorna får behåUa sin nuvarande karaktär av riksrekryterande skolor med praktisk inriktning. Jag kan nämna att en elev i riksyркesskolan har ca 1 000 timmar mer i praktiskt arbete och praktiska övningar än vad en elev i motsvarande utbildning i gymnasieskolan har. Utbildningen ligger därför väl i linje med inriktningen mot mer praktiska inslag i yrkesutbildningen.

Dessa skolor fyller ett stort behov för många elevgrupper. Inte minst ger internatformen, med vissa sociala möjligheter, och intagningen utan betygskrav dessa skolor möjligheter att göra en insats för skoltrötta elever.

För de berörda kommunerna har skolorna också en icke obetydlig sysselsättningspolitisk betydelse. Kommunerna har satsat medel i lokalerna, och skolorna hyrs ut på tidsbestämda kontrakt till skolöverstyrelsen.

Att med lokal rekrytering klara skolornas fortbestånd är inte möjligt. I speciellt flera av Norrlandskommunerna sviktar elevunderlaget i det ordinarie skolväsendet. Riksrekryteringen är därför en nödvändighet. För detta krävs dock att internatformen bibehåUls och att det nuvarande bidragssystemet med resebidrag får kvarstå.

Med hänsyn till att dessa skolor fyller ett stort behov i sin nuvarande form och har stor betydelse för de aktuella kommunerna vill jag ta upp tidsaspekten. I svaret sägs nämligen att riksyркesskolorna under nästa budgetår skall få behåUa sin möjlighet till elevrekrytering utan de generella åldersbegränsningar som i övrigt skall gälla för arbetsmarknadsutbildningen. Kan vi räkna med att det blir en förlängning av de bestämmelserna även för nästa budgetår?

*Om rekryteringen
till riksyркessko-
lorna*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om kraven på
hemsjukvårdares
kompetens*

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Jag vill gärna i det här sammanhanget tala om att jag efter samråd med arbetsmarknadsministern har gett tilläggsdirektiv till gymnasieutredningen och därvid gett utredningen i uppdrag att pröva frågan om rikssyrkesskolornas framtida roll i vårt utbildningssystem. Rikssyrkesskolorna är i dag tämligen isolerade, och det är önskvärt – jag tror att Martin Segerstedt delar den bedömningen – att de integreras med övriga utbildningsmöjligheter inom samhällets utbildningsväsende.

Det är säkert tänkbart – i varje fall har jag bett utredningen att fundera på detta – att inordna rikssyrkesskolorna i gymnasieorganisationen. Utredningen skall visserligen fundera också på andra lösningar, men mot bakgrund av proposition 145 förefaller mig den nämnda anordningen vara ganska lämplig. Den gymnasieutbildning som vi har försökt tillskapa med proposition 145 har gjorts så flexibel att den skall passa alla ungdomar. Jag är övertygad om att också internatformen behövs som en bit i utbildningssystemet.

MARTIN SEGERSTEDT (s):

Herr talman! Internatformen är den ena delen av systemet med rikssyrkesskolor. Den andra delen är att rekryteringen skall ske från ett större område än en gymnasiregion. Det ser jag som den viktigaste delen när det gäller att kunna behålla den nuvarande lokaliseringen och få ett tillräckligt elevunderlag. Som arbetsförmedlare på en rikssyrkesskola har jag under många år arbetat med dessa frågor och vet att det är viktigt att man får ett brett rekryteringsunderlag till skolorna.

Jag hoppas att statsrådets svar har den innebörden att det skall bli möjligt att få behålla rikssyrkesskolorna – detta inte minst av den anledningen att det finns lokaler och en mycket bra anknytning till arbetsmarknaden. Jag hoppas också att vi även i fortsättningen skall få behålla den nuvarande breda rekryteringen till skolorna.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 14 Om kraven på hemsjukvårdares kompetens

Statsrådet ELISABET HOLM erhöll ordet för att besvara *Frida Berglunds* (s) den 22 maj anmälda fråga, 1979/80:498, och anförde:

Herr talman! Frida Berglund har frågat om jag vill förklara mitt uttalande om att samhället inte bör ställa krav på hemsjukvårdarnas kompetens. Vidare har Frida Berglund frågat vem det enligt min mening är som skall ha ansvaret för att värna om den sjukes rätt till hygglig omvårdnad även av anhörig i hemmet.

Jag utgår från att Frida Berglund syftar på ett program i TV 2 den 20 februari i år som jag medverkade i. Jag vill då först bestämt vända mig mot Frida Berglunds påstående i motiveringen till frågan att jag skulle ha sagt att

man inte skall lägga sig i hemsjukvårdarens kompetens. Något sådant onyanserat uttalande har jag givetvis aldrig gjort.

Patienter som vill det bör så långt möjligt beredas vård i hemmet. Det är därvid viktigt att hemsjukvården organiseras på olika sätt med hänsyn till patienternas vårdbehov. Därtill kommer behov av hjälp med det dagliga livets aktiviteter och skötseln av hemmet. Jag vill understryka att de medicinska insatsernas kvalitet inte får eftersättas. Samtidigt måste man vara medveten om att vård i hemmet inte i alla avseenden motsvarar de förhållanden som gäller för vård på sjukhus. För patienter som är lämpade för hemsjukvård och som vill vårdas i hemmet spelar bl. a. hemmiljön och trivseln en stor roll.

Långtidssjuka patienter med omfattande och kontinuerligt vårdbehov är ofta beroende av även anhörigas insatser. Att helt lita till fast anställd personal dygnet runt för dessa patienter går förmodligen bara i undantagsfall. Anhörigas vilja och möjligheter att medverka i hemsjukvården är därför en viktig förutsättning för sjukvård i hemmet. Patient som vårdas i hemmet kan efter prövning få hemsjukvårdsbidrag av landsting och hjälp av hemsamarit genom kommunen. Avtal har också träffats mellan Landstingsförbundet och Svenska kommunalarbetsförbundet om ersättningsregler i de fall landstinget anställer anhöriga inom hemsjukvården. Även i de fall där huvuddelen av insatserna sker genom personer som saknar sjukvårdsutbildning ser distriktssköterskor, distriktsläkare eller långvårdsläkare regelbundet till patienterna i hemsjukvård.

Om patienten skall kunna känna sig trygg är det viktigt att sjukvårdshuvudmannen och primärkommunen tar ett gemensamt ansvar för vårdinsatserna i hemmet. Detta är lika viktigt när en anhörig åtagit sig vården. Patienten kan bli sämre, den anhörige vårdaren kan behöva avlösning, etc.

När en anhörig tar på sig ett vårdansvar är det därför väsentligt att sjukvårds- och hemvårdspersonalen diskuterar med patienten och dennes anhöriga vad hemsjukvårdssituationen innebär. Den anhörige kan då sägas vårda den sjuke i hemmet under vissa givna förutsättningar. Det är således fråga om ett delat ansvar.

Numera får de anhöriga vårdarna ofta möjlighet till inskolning i arbetet och fortlöpande instruktion om vården. Jag ser givetvis positivt på detta.

Det finns skäl att understryka att frågor om hemsjukvårdens inriktning, omfattning och organisation ankommer på de olika sjukvårdshuvudmännen att avgöra.

Det pågår en omfattande försöksverksamhet på olika håll i landet med nya vårdformer inom hemsjukvården och långtidssjukvården över huvud taget. Det är min förhoppning att dessa strävanden skall leda fram till en ökad kvalitet på vården i hemmet och bättre möjligheter för sjuka människor att stanna kvar hemma eller återvända till den egna bostaden efter en sjukhusvistelse.

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om kraven på
hemsjukvårdarens
kompetens*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om kraven på
hemsjukvårdares
kompetens*

FRIDA BERGLUND (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret. Jag är glad över att statsrådet har lämnat ett så utförligt svar, av vilket det framgår att hemsjukvård inte i första hand är en fråga om bidrag. En funktionsduglig hemsjukvård förutsätter samverkan mellan patienten, de anhöriga, distriktsvårdens olika befattningshavare, den primärkommunala socialvården och beslutsfattare på central nivå.

Det är riktigt att det är sjukvårdsministerns uttalande i TV-programmet Magasinet som är anledningen till min fråga. Många har kontaktat mig, och de har uppfattat detta uttalande på det sättet att sjukvårdsministern har ringa förståelse för vårdarbetarnas situation, insatser och bedömningar. Av svaret framgår att sjukvårdsministern tar avstånd från onyanserade uttalanden, och det tycker jag är bra.

För att det inte skall råda någon oklarhet vill jag säga att väldigt många anhörigvårdare gör en beundransvärd insats. Det är de flesta som gör det. Jag har arbetat många år som distriktssköterska i Norrbotten och vet att man har stor tolerans och respekt för människors önskan att leva sitt liv på sina egna villkor. Men toleransen kan i vissa fall bli ansträngd, när man blir vittne till hur hjälplösa människor kan få fara illa. Gamla, sjuka människor, som det ofta är fråga om, kan i vissa fall vara väldigt försvarslösa även i familjekretsen. De kan ha mycket komplicerade relationer till sina anhöriga, och det kan många gånger vara mycket svårt för dem. I sådana situationer upplever man som fältarbetare besvärligheterna, och man kanske t. o. m. känner vanmakt. Det känns orealistiskt att godkänna och kanske t. o. m. bevilja hemsjukvårdsbidrag i fall där uppenbara missförhållanden råder. Som jag ser det står i sådana fall inte många andra möjligheter till buds än att inte bevilja hemsjukvårdsbidrag.

En självklarhet för personalen inom primärvården är att stödja anhörigvårdare och se till att hemsjukvårdspatienterna har det bra. Men jag skulle vilja ställa en fråga till statsrådet:

Om det blir konflikter och man upplever att patienten inte mår bra, vilka medel skall man tillgripa, om man inte kan tänka sig att låta bli att bevilja hemsjukvårdsbidrag?

Statsrådet ELISABET HOLM:

Herr talman! Jag skall svara direkt på den frågan att jag tycker det är väldigt viktigt att de myndigheter som har ansvaret för hemsjukvården då tar ett rejält samtal med hemsjukvårdaren och patienten, så att man får frågorna klarlagda.

I det speciella fall som togs upp i TV-programmet hade man uppenbarligen inte gjort klart för hemvårdaren hur man såg på vårdinsatsen, utan han hade plötsligt blivit ställd helt utanför beslutsfattandet. Det tycker jag är fel. Jag kan beträffande reportaget säga att jag hade sett det men icke fått bekräftat vad som låg bakom. Under programmets gång sade jag också att jag bara kunde yttra mig om det som då hade visats i TV.

Jag är helt medveten om att det kan uppstå mycket komplicerade

förhållanden mellan patient och hemsjukvårdare, som kan göra det svårt både för vårdaren och för patienten. Då är det viktigt att vederbörande myndigheter, bl. a. distriktssköterskan, tar personlig kontakt med dem som vårdar patienten för att reda upp vårdsituationen och göra det bästa möjliga av den.

FRIDA BERGLUND (s):

Herr talman! Det var inte min avsikt att vi enbart skulle diskutera ett speciellt fall, utan jag ville få reda på sjukvårdsministerns principiella syn på denna fråga.

Sjukvårdsministern sade att man i det aktuella fallet uppenbarligen inte hade talat med anhörigvårdaren. Jag tror att det finns all anledning för sjukvårdsministern att gå igenom de handlingar som finns på socialdepartementet. Sjukvårdsministern kanske då gör en annan bedömning. Man kan inte bara gå efter det som visas i t.ex. TV.

I Norrbotten har vi – såvitt jag kan komma ihåg från den tid som jag har varit aktiv som landstingspolitiker och arbetat i den öppna vården – aldrig någonsin försökt att över huvud taget göra någonting utan att kontakta de anhöriga och patienterna. Den första förutsättningen vid hemsjukvård är att man diskuterar med anhöriga och patienter. Men det går inte att tala med alla människor. Jag sade tidigare att det finns mycket komplicerade relationer människor emellan. Det måste man ta hänsyn till, men även i sådana fall ändå försöka se till att patienten mår bra.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 15 Om lagförslag med förbud mot omskärelse av kvinnor

Statsrådet ELISABET HOLM erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara följande den 29 maj anmälda frågor, nämligen

1979/80:519 av *Maj Britt Theorin* (s),

1979/80:520 av *Eva Hjelmström* (vpk),

1979/80:523 av *Bonnie Bernström* (fp) och

1979/80:524 av *Gunnel Jonäng* (c)

och anförde:

Herr talman! Maj Britt Theorin, Eva Hjelmström, Bonnie Bernström och Gunnel Jonäng har frågat om jag är beredd att uttala mig mot stympning av kvinnor och om ett lagförslag i denna riktning kommer att föreläggas riksdagen under hösten.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

I mitt svar i höstas på en interpellation av Maj Britt Theorin och frågor av Eva Hjelmström och Gunilla André i samma ämne framhöll jag bl. a. följande:

”Med hänsyn till reglerna i läkarinstruktionen och till de straffbestämmel-

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om lagförslag
med förbud mot
omskärelse av
kvinnor*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om lagförslag
med förbud mot
omskärelse av
kvinnor*

ser som gäller för hälsofarligt kvacksalveri och för misshandel torde, såvitt nu kan bedömas, någon särskild lag med förbud mot omskärelse av kvinnor inte behövas.

Om det vid rättslig prövning skulle visa sig att nu gällande lagstiftning inte ger möjlighet att beivra — — — fall av omskärelse, kommer givetvis frågan om särskild lagstiftning att tas upp.”

Vad jag då sade gäller alltså. Enligt socialstyrelsens uppfattning är rituell omskärelse av flickor och kvinnor ett stympande ingrepp utan medicinskt värde och ej i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. Rituell omskärelse är en etniskt betingad sedvänja, främmande för svensk rättsuppfattning. Socialstyrelsen har efter förfrågan till samtliga sjukvårdshuvudmän meddelat att sjukvårdshuvudmännens uppgifter visar att det inom den svenska sjukvården inte förekommer rituell omskärelse av flickor och kvinnor. Inte heller från barn- och skolhälsovården har styrelsen fått uppgifter om iakttagelser som kunnat verifiera misstankarna att sådana ingrepp utförs i hemmen.

För att diskutera det fortsatta svenska agerandet i skilda internationella sammanhang har jag tagit initiativ till att en informell arbetsgrupp bildats inom socialdepartementet med representanter för berörda departement och myndigheter. Syftet är att från svensk sida stimulera till praktiska insatser i internationella organisationer och i länder där denna sedvänja är utbredd.

Vid Världshälsoorganisationens (WIIO) 33:e generalförsamling förra månaden tog jag upp denna fråga i mitt tal inför generalförsamlingen. Jag betonade att Sverige är berett att aktivt stödja ansträngningarna inom WHO och i berörda länder att bekämpa denna sed. Jag underströk att denna sedvänja har allvarliga medicinska och sociala konsekvenser och att man från svensk sida hälsade med tillfredsställelse att WIIO förklarat sig beredd att biträda medlemsländerna med att komma till rätta med detta allvarliga problem. Detta uttalande är enligt min mening ett klart ställningstagande till frågan om omskärelse.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att motioner (1979/80:186, 1979/80:1191 och 1979/80:1200) har väckts till detta riksmöte i det nu aktuella ämnet. Behandlingen av dessa motioner har uppskjutits till nästa riksmöte.

Om det mot förmodan skulle visa sig att omskärelse av flickor eller kvinnor förekommer i Sverige och om därvid svårigheter skulle uppkomma att tolka de bestämmelser som gäller, avser jag att aktualisera frågan om en särslagstiftning mot omskärelse.

MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret. Maj Britt Theorin är tyvärr förhindrad att i dag närvara här i kammaren, och därför har jag ombetts att ta emot detta svar.

Omskärelse av kvinnor eller stympning, som det egentligen är fråga om, är en så fruktansvärd sedvänja som rymmer allt vad man kan tänka sig av

kvinnoförakt och kvinnoförtryck att blotta misstanken om att en sådan stympning förekommer i Sverige måste leda till att vårt samhälle reagerar snabbt och kraftfullt. Därför har krav rests på en lagstiftning mot omskärelse.

Det finns, som jag ser det, tre skäl för en sådan lagstiftning. För det första: Medicinsk personal och invandrarkvinnornas organisationer har krävt en lag. De skulle uppenbarligen betrakta det som ett stöd, om vi i Sverige får en lagstiftning mot omskärelse. För det andra: En lagstiftning behöver inte bara komma till för att man skall kunna beivra brott. I detta fall skulle en lagstiftning också betyda att det svenska samhället visar att det inte på några villkor accepterar att den här grymma sedvänjan utövas i Sverige. För det tredje: Om vi i internationella sammanhang skall kunna kräva lagar och förbud i andra länder, är det en styrka för vår trovärdighet om vi har en egen lagstiftning på detta område.

Elisabet Holm säger i svaret att hon skall aktualisera frågan om en särslagstiftning, om det mot förmodan förekommer omskärelse i Sverige och om det finns tolkningssvårigheter. Men, som jag sade inledningsvis, blotta misstanken att det förekommer omskärelse i Sverige borde föranleda regeringen att omgående och allvarligt överväga en lagstiftning.

Det har nu gått sju månader sedan den interpellationsdebatt hölls då statsrådet blev hårt pressad av riksdagsledamöter från fyra av våra riksdagspartier. Statsrådet sade då: Är det nödvändigt och visar det sig att det finns en kraftig uppslutning kring en sådan lag, skall vi naturligtvis lagstifta.

Under allmänna motionstiden väcktes de tre motioner som omnämns i svaret. Motionernas grundmening var att vi borde lagstifta mot omskärelse. Dessa motioner torde ha ett brett stöd här i kammaren och ute i landet. Inte minst kan man dra den slutsatsen av att en motion är undertecknad av kvinnor från alla riksdagspartierna. Jag kan dessutom försäkra att hela det socialdemokratiska kvinnoförbundet står bakom den motion som Lisa Mattson och Anita Gradin har undertecknat.

Socialutskottet hann inte med att behandla dessa motioner under detta riksmöte, men det är litet fel av statsrådet att krypa bakom detta faktum. Det var just ett sådant agerande som vi ville undvika. Det kommer säkert att verifieras av andra talare i debatten.

Ett antal kvinnor här i kammaren har nu reagerat kraftigt inför den passivitet som regeringen har visat. De har – enligt min mening med rätta – hävdats att det är viktigt med ett klart svenskt ställningstagande inför FN:s kvinnokonferens. Därför hade jag hoppats att Elisabet Holm, då hon har haft god tid på sig att fundera sedan debatten i november, skulle ha kommit fram till att regeringen måste överväga en lagstiftning.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Nu börjar jag faktiskt ilska till ordentligt. Det är symptomatiskt att frågor som rör kvinnorna djupt på allt sätt förhållas och byråkratiseras i vårt land. Det må gälla smärtlindring eller någonting så djupt

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om lagförslag
med förbud mot
omskärelse av
kvinnor*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om lagförslag
med förbud mot
omskärelse av
kvinnor*

förnedrande som stympning. Jag vägrar nu liksom i den föregående debatten att använda begreppet omskärelse. Det är en förskönande omskrivning av denna kvinnomisshandel.

Jag tänker inte heller gå in på själva diskussionen om stympning. Den debatten klarade vi av i november här i kammaren. Vi var då i alla politiska partier ense om det avskyvärda i stympningen. Vi var ense om att den aldrig kan betraktas som en kulturfråga. Vi var också ense om att det kunde tänkas finnas behov av lagstiftning, och därför väcktes en fempartimotion om detta i januari.

Varför väckte vi den motionen? Vi väckte den av tre skäl:

För det första är Sverige ett invandrarland, och en lagstiftning mot stympning av kvinnor uppfattas av invandrarkvinnorna i Sverige som ett skydd för dem och deras barn. De vill ha en sådan här lagstiftning.

För det andra är det en opinionsyttring internationellt sett. Och vi hade inför kvinnokonferensen i Köpenhamn hoppats att det inte skulle råda minsta tvivel om var Sverige står i dessa frågor.

För det tredje har vi i detta land lagar som skall omfatta alla. Vi har lagar för att uttrycka samhällets missnöje med en viss form av beteende eller åtgärder.

Nu säger Elisabet Holm, i likhet med föregående gång, i slutet av sitt svar, att om det skulle uppstå svårigheter att tolka de bestämmelser som redan finns – först då! – avser regeringen att aktualisera frågan om en särlagstiftning mot omskärelse.

Jag tycker det är oerhört cyniskt att resonera på detta sätt. Redan debatten har visat att lagen är nödvändig. Detta är inget svar på våra frågor om lagstiftning. Jag tvingas tyvärr ställa den direkta frågan: Skall någon i detta land behöva stympas för att vi äntligen skall få en lagstiftning, och hur lång tid skall det i så fall ta innan vi får denna lagstiftning? Elisabet Holm har haft sju månader på sig – ännu har ingenting hänt.

BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar Elisabet Holm för svaret.

Det politiska arbetet är fruktansvärt tålamodskrävande. Och det är ganska frustrerande i början av en politisk insats att upptäcka att det krävs så mycket tålamod, men det lär man sig så småningom att hantera. Men vad man aldrig lär sig att hantera är uppenbar nonchalans, och det är faktiskt vad som präglar det svar som statsrådet Holm givit oss här i kammaren i dag.

I november i fjol ägde det rum en intensiv debatt om omskärelse här i kammaren. Den debatten föranleddes av att en svensk läkare uppgav att han utfört omskärelse på kvinnor på svenska sjukhus. Detta dementerades senare. Men trots detta finns det ihärdiga rykten om läkare som får plåstra om småflickor och invandrarkvinnor som kommer till sjukhusen med infekterade sår i underlivet efter primitivt genomförda omskärelseoperationer.

Vad som nu måste göras är att slå fast att Sverige är ett invandrarland och att vi måste anpassa vår lagstiftning efter detta om vi också vill erbjuda de nya

svenskarna ett grundläggande skydd mot övergrepp.

När frågan debatterades här i kammaren förra gången var alla debattörer tämligen överens om att de tekniska hinder mot lagstiftning som sjukvårdsministern anförde inte var något hållbart argument. Vi som debatterade här i kammaren uppfattade också att Elisabet Holm var överens med oss om att det inte var ett hållbart argument. Dessutom sade Elisabet Holm som avslutning:

”Jag har personligen ingen som helst anledning att motarbeta en sådan lagstiftning; tvärtom. Är det nödvändigt och visar det sig att det finns en kraftig uppslutning kring en sådan skall vi naturligtvis lagstifta – – –.”

Så sade alltså Elisabet Holm den 19 november 1979. Men ingenting hände, och av det skälet väcktes en motion av samma ledamöter som då debatterade frågan och som nu har ställt frågor. Den motionen har uppskjutits till hösten, men det finns ingen anledning att använda det som argument i detta fall. Det hade funnits skäl för Sverige att reda ut sin egen juridiska och medicinska inställning till frågan om omskärelse för att med trovärdighet kunna agera i frågan på kvinnokonferensen.

Ingenting har alltså hänt. Jag anser att statsrådet borde ha känt ett ansvar för att det lagts fram ett förslag om lagstiftning mot omskärelse. Vi har nu frågat om statsrådet är beredd att lägga fram förslag till en sådan lagstiftning. Vad statsrådet har svarat är nej. Statsrådet är tydligen inte beredd att förbjuda omskärelse i Sverige. Det är upprörande.

ANNA ELIASSON (c):

Herr talman! Jag ber att på Gunnel Jonängs vägnar få tacka statsrådet för svaret. Gunnel Jonäng har tyvärr inte möjlighet att själv delta i debatten här i kammaren.

Jag vill kraftigt understryka att det finns en bred uppslutning i vårt land bakom ett bestämt avståndstagande från denna stympning av kvinnor. Detta framgår bl. a. av denna och tidigare debatter här i kammaren och av de motioner som har väckts till årets riksmöte. Också jag vill beklaga att socialutskottet inte har ansett sig kunna behandla motionerna under våren. Detta kunde nämligen ha betydelse med hänsyn till FN:s andra kvinnokonferens i Köpenhamn i år. Det är därför angeläget att man från regeringens sida gör allt vad man kan för att det skall stå klart och bli allmänt känt inför FN:s kvinnokonferens hur vi i Sverige ser på dessa frågor. Regeringen har här ett tungt ansvar.

I likhet med tidigare debattörer vill också jag rikta kritik mot att regeringens arbete när det gäller lagstiftningsfrågan tycks vara beroende av en rättslig prövning eller att man åtminstone först kan påvisa att stympning i praktiken har ägt rum i vårt land. Om vi i internationella sammanhang skall kunna kraftfullt driva dessa frågor och stödja de många krafter i utvecklingsländerna – framför allt då de afrikanska länderna – som arbetar för att åstadkomma drägliga sociala och mänskliga levnadsvillkor även för kvinnorna, så är det enligt min mening fullständigt självklart att vi måste försäkra oss om att vi i vårt land har en tillfredsställande lagstiftning. I de här frågorna får

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om lagförslag
med förbud mot
omskärelse av
kvinnor*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om lagförslag
med förbud mot
omskärelse av
kvinnor*

inte rymmas minsta tvivel om den svenska inställningen.

Jag hälsar med tillfredsställelse att sjukvårdsministern har meddelat att hon tagit initiativ till en informell arbetsgrupp inom departementet. Detta är säkerligen av värde för det fortsatta arbetet. Jag anser också det är bra att sjukvårdsministern har agerat på Världshälsoorganisationens generalförsamling nyligen, men det är angeläget att vi snabbt når resultat här på hemmaplan i lagstiftningsfrågan. Detta har betydelse inte minst för opinionsbildningen.

Statsrådet ELISABET HOLM:

Herr talman! Jag har velat invänta riksdagens beslut med anledning av de motioner som avlämnades i januari. Det har varit omöjligt för mig att förutse att socialutskottet skulle uppskjuta behandlingen av dessa motioner till hösten.

Jag tycker dock att jag inte har varit överksam när det gäller den här frågan. Det råder som jag ser det inte minsta tvivel om var vi står. Jag vill i det sammanhanget återigen hänvisa till mitt anförande inför Världshälsoorganisationen i maj. Av dem som stod upptagna på den långa talarlistan var jag såvitt jag förstår den enda som tog upp den här frågan – jag får dock göra en reservation för de talare som stod sist på talarlistan, eftersom jag inte var närvarande när de höll sina anföranden. Jag bemöttes över huvud taget inte med anledning av detta inlägg.

Jag tog också upp dessa frågor när jag besökte Sudan i januari i år. Vid det tillfället träffade jag ledande representanter för bl. a. kvinnoorganisationer och läkarorganisationer i Sudan. Därvid framkom att man är klart medveten om de hälsorisker som är förbundna med seden, varför man också målmedvetet arbetar för att avskaffa den. Seden är i lag förbjuden i Sudan. Icke desto mindre är den alltför mycket utbredd. Lagstiftning är uppenbarligen inte ett effektivt vapen mot den här seden. De ansträngningar som görs för att man skall komma till rätta med problemet inriktas på insatser på hälsoupplysningens och undervisningens område. En ökning av den allmänna bildningsnivån underlättar tvivelsutan mottagligheten för hälsoupplysning på detta liksom på andra områden.

Man är alltså medveten om problemet, och man hyser i de här länderna en förhoppning om att den här diskussionen också kommer att föras vid kvinnokonferensen i Köpenhamn. Det var just med tanke på den konferensen som jag gjorde mitt inlägg i Världshälsoorganisationen.

BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Statsrådet Elisabet Holm framhöll att hon inte hade velat lägga fram något förslag, därför att riksdagen först skulle behandla frågan. Men anledningen till att vi väckte motioner var just att statsrådet inte gjorde någonting. I debatten den 19 november förutsattes att statsrådet skulle återkomma till riksdagen med ett lagförslag, men något sådant kom inte. Då väckte vi de motioner som riksdagen senare kommer att behandla.

I sitt svar hänvisade statsrådet Holm till läkarinstruktionerna. Men dessa

täcker inte det här. Socialstyrelsen har ju uppfattat saken så, att omskärelse är någonting som kvinnorna själva vill få utförd. Därför måste det stå klart uttryckt i lagen att omskärelse inte är tillåten.

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Statsrådet Elisabet Holm hänvisade till socialutskottet, men jag vill instämma i Bonnie Bernströms svar. Anledningen till att vi väckte motioner var just den att regeringen vägrade att ta sitt ansvar och lägga fram förslag till lagstiftning mot stympning. I stället för det cyniska besked som statsrådet Elisabet Holm ger i slutet av sitt svar kunde hon ha sagt att hon tänker verka för att en sådan här lagstiftning kommer till stånd. Det var ju också vad Elisabet Holm var inne på när vi diskuterade frågan i november. Men nu är det uppenbarligen inte aktuellt längre.

Sedan den internationella bilden. Alla som diskuterar denna fråga vet ju att det är svårt att verka för en internationell opinion. Tidigare har ju Förenta nationerna vägrat att ta i frågan ens med tång just därför att den är så känslig. Då är det naturligtvis positivt att Sverige agerar i olika internationella sammanhang. Men just därför måste vi också ha någonting i ryggen. Våra egna invandrarkvinnor kräver detta som skydd för sig själva och sina barn. Det vore alltså bra, om man i lag klart sade ifrån att omskärelse är förbjudet. Så har inte skett, utan här råder det osäkerhet om huruvida vi accepterar stympning eller ej.

*Om lagförslag
med förbud mot
omskärelse av
kvinnor*

MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Jag vill inte påstå att Elisabet Holm har varit överksam i denna fråga. Det har ju redovisats en hel del bra saker i svaret. Men nu är det ju lagstiftning vi diskuterar och där tycker vi alltså att Elisabet Holm har varit överksam. Det hade varit bra, om vi inför kvinnokonferensen av det ansvariga statsrådet hade kunnat få ett uttalande om att Sverige tänker verka för införande av en lag mot omskärelse. Om Elisabet Holm gör samma bedömning som hon gjorde i november i interpellationsdebatten, nämligen att en av de grundläggande förutsättningarna är att det finns en bred uppslutning bakom en sådan lagstiftning, behöver hon med tanke på vad som redan har sagts i denna kammare knappast vara rädd för att det inte finns en sådan bred uppslutning i riksdagen.

ANNA ELIASSON (c):

Herr talman! Utan tvivel hade det varit önskvärt om det hade kommit ett besked redan i frågesvaret om sjukvårdsministerns principiella syn i lagstiftningsfrågan. Det viktigaste besked som kan ges nu är att man snabbt skall ta itu med lagstiftningsfrågan för att se till att vi har en heltäckande lagstiftning på det här området, så att ingen flicka eller kvinna med invandrabakgrund skall behöva uppleva det oerhörda tryck som det innebär att utsättas för risken för detta slags stympning.

Sjukvårdsministern har fortfarande möjlighet att ge ett besked här i kammaren. Det finns fortfarande möjlighet att deklarera regeringens

*Om lagförslag
med förbud mot
omskärelse av
kvinnor*

bestämda vilja att åstadkomma resultat på lagstiftningsområdet under den korta tid som återstår innan kvinnokonferensen börjar.

Det finns alla skäl att ta fasta på de positiva inslag som finns i frågesvaret och på det faktum att sjukvårdsministern har agerat på olika sätt i dessa frågor. Men nu gäller det att se till att det också åtföljs av ett lagstiftningsarbete, så att vi snabbt kan försäkra oss om att vår lagstiftning ger ett skydd mot denna stymping av kvinnor.

Statsrådet ELISABET HOLM:

Herr talman! Det är verkligen att ha pretentioner på snabbhet när det gäller lagstiftningen. I slutet av november hade vi debatten här i kammaren och ungefär samtidigt med den tillsatte jag beredningsgruppen inom departementet, som jag omnämnde i mitt svar. Socialstyrelsen påbörjade sin undersökning av om det hade förekommit sådan här stympning i landet – för att kunna lagstifta måste man ha ett någorlunda vederhäftigt underlag.

Sedan kom dessutom motionerna i början av januari, och jag har alltså velat invänta riksdagens beslut med anledning av motionerna. Jag väntar fortfarande på det, och jag kunde inte ana att man skulle skjuta upp behandlingen av motionerna.

Jag har klart deklarerat mitt ställningstagande i den här frågan, dels här i kammaren, dels vid Världshälsoorganisationens generalförsamling i Genève.

BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Vi kan inte säga att det är upprörande att det inte lag något lagförslag på riksdagens bord före allmänna motionstiden i januari. Vad som däremot var irriterande under den allmänna motionstiden var att det inte kom några signaler om att ett sådant lagförslag var på väg trots det svar som sjukvårdsministern gav här i kammaren, som signalerade att ett lagförslag skulle komma.

Nu tycker jag ändå att det verkar som om Elisabet Holm inser att det som finns i dag i läkarinstruktionen inte är heltäckande. Varför inte nu säga, att vi måste lägga fram ett förslag om förbud mot omskärelse – för att vi skall slippa få ett praktikfall, som driver fram en lagstiftning? Den kvinnliga omskärelse som äger rum i andra länder är en fruktansvärd händelse, och om det finns risk för att det skall äga rum här i Sverige måste vi vara förutseende. Sverige är ett invandrarland, och detta måste vi acceptera också i lagstiftningen.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tycker att sjukvårdsministern fortfarande glider undan själva den centrala frågeställningen, nämligen om hon vill verka för en lagstiftning mot stympning eller inte. Det går att svara ja eller nej.

I övrigt tror jag att vi alla som debatterar frågan är helt överens – och det framhöll jag också i mitt första inlägg – om det avskyvärda i den här formen av kvinnomisshandel.

Men vad vi nu diskuterar är lagstiftning. Är Elisabet Holm beredd att, i

likhet med oss fyra andra och våra partier, verka för att en sådan lagstiftning kommer till stånd eller inte? Ja eller nej?

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

Statsrådet ELISABET HOLM:

Herr talman! Jag kan svara att jag är villig att medverka till att en sådan lagstiftning kommer till. Men jag kan icke garantera att den skyddar kvinnor och flickor från stympning av detta slag. Den har icke gjort det i andra länder. Därför är det ingen garanti att den gör det i Sverige. Men jag skall medverka till att en lagstiftning kommer till.

*Om lagförslag
med förbud mot
omskärelse av
kvinnor*

BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Om lagar hade en sådan effekt att de verkligen förhindrade all kriminalitet vore det fantastiskt. Då skulle vi ha löst många av problemen i vårt samhälle. Men nu är det inte så. Det är viktigt att ha en lagstiftning för att minska brottsligheten. Moderater brukar ju också vara inne på den linjen.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar sjukvårdsministern för det positiva beskedet att hon kommer att verka för en sådan lagstiftning.

Att en lagstiftning inte är någon garanti är vi väl alla medvetna om. Det gäller t. ex. barnmisshandel också. Där hävdades att en lagstiftning skulle vara verkningslös, men den är ju inte verkningslös så till vida som den mycket klart markerar samhällets avståndstagande från barnmisshandel. Därför tyckte vi den lagstiftningen var positiv.

Därför är det bra att vi nu är helt överens om att det skall komma en lagstiftning på detta område.

ANNA ELIASSON (c):

Herr talman! Jag hälsar med glädje statsrådets besked att hon är villig medverka till att en lagstiftning kommer till stånd.

På detta område kommer väl den nya invandrarutredningen att ta upp frågor som är av betydelse för mäns och kvinnors villkor och deras relationer, familjeliv och annat. Men det förtjänar understrykas att behandlingen av denna fråga inte får dröja ytterligare. Här måste vi få en förändring snabbt. Därför hoppas jag att, när det nu hittills varit en sådan tidsutdräkt när det gäller genomgången av lagstiftningen och arbetet på en ny lagstiftning, man nu från regeringens sida kommer att ta itu med dessa frågor med största skyndsamhet.

MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Jag vill också bara tacka sjukvårdsministern för det sista beskedet. Syftet med den här frågestunden och det här meningsutbytet har blivit uppfyllt. Vi är överens. Det är bra. Tack!

Överläggningen var härmed avslutad.

Måndagen den
9 juni 1980

*Om den planerade
ombyggnaden av
Europaväg 6 vid
Rabbalshede*

*Om arbetsområ-
desindelningen
inom vägförvalt-
ningen i Väster-
bottens län*

§ 16 Om den planerade ombyggnaden av Europaväg 6 vid Rabbalshede

Kommunikationsministern ULF ADELSON erhöll ordet för att besvara Torkel Lindahls (fp) den 29 maj anmälda fråga, 1979/80:529, och anförde:

Herr talman! Torkel Lindahl har frågat mig om jag anser det möjligt att undvika den planerade kortsiktiga ombyggnaden av väg E 6 vid Rabbalshede.

Den av vägverket fastställda arbetsplanen för väg E 6 vid Rabbalshede har överklagats till regeringen. Beredning av ärendet pågår f. n. Som ett led i detta arbete avser jag själv att på ort och ställe studera vägavsnittet. Jag vill därför inte nu ta slutlig ställning till Torkel Lindahls fråga.

TORKEL LINDAHL (fp):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret på min fråga. Det är självklart att det är besvärande för varje litet samhälle i vårt land med en tung Europavägstrafik som går rakt igenom och att det är angeläget att kunna flytta den trafiken utanför samhället.

Den föreslagna ombyggnaden i detta fall lämnar kvar orörda de stora trafikfällor som finns i området. Den låter t. ex. trafiken fortfarande stryka förbi skolan, antagligen i högre fart än i dag. Just vid den skolan har det inträffat flera tragiska olyckor.

Det finns dessutom planer på en helt annan och mer långsiktig ombyggnad av E 6 i området. Det är risk för att den föreslagna ombyggnaden kommer att försena den permanenta omläggningen av vägen. Mot den bakgrunden tycker jag det är mycket berömvärt och bra att statsrådet själv vill studera förhållandena på ort och ställe. Jag är övertygad om att detta kommer att bidra till en bättre lösning av frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 17 Om arbetsområdesindelningen inom vägförvaltningen i Västerbottens län

Kommunikationsministern ULF ADELSON erhöll ordet för att besvara Lennart Nilssons i Vännäs (c) den 30 maj anmälda fråga, 1979/80:533, och anförde:

Herr talman! Lennart Nilsson i Vännäs har frågat mig hur jag ser på effekterna av en indragning av arbetsområdet i Vännäs både ur service- och trafiksäkerhetssynpunkt liksom dess påverkan på sysselsättningen i kommunen.

Allmänt gäller för samtliga statliga verk och myndigheter att de fortlöpande skall se över sin organisation samt effektivisera och rationalisera verksamheten. Detta är särskilt angeläget i nuvarande statsfinansiella

läge.

Riksdagen har – senast nu i vår – uttalat att det är nödvändigt att vägverket fortsätter rationaliseringen av sin organisation och att detta är en förutsättning för att vägverket skall kunna garantera en rationell och effektiv driftverksamhet.

Den nuvarande arbetsområdesindelningen går i stort tillbaka till 1940-talet då vägväsendet förstatligades. Sedan dess har en omfattande samhälls- och vägutbyggnad skett, vilket har lett till ändringar i transport- och resandemönstret. Arbetsmetoderna har också förändrats. Det finns således även utifrån dessa utgångspunkter all anledning att se över verkets organisation och bl. a. anpassa verkets resurser till den nuvarande trafiken så att totalt sett en bättre väghållning kan uppnås.

När det gäller arbetsområdet i Vännäs har vägförvaltningen i länet utrett organisationsfrågan. Utredningen remitterades till berörda organ i länet under föregående vecka. Något beslut i ärendet har således inte tagits av vägverket.

LENNART NILSSON i Vännäs (c):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret.

Orsaken till frågan är den reaktion som framkommit från både de anställda och kommunerna efter vägverkets information om den planerade indragningen.

Den här indragningen var aktuell också för ca tre år sedan, men sedan dess har man mest hört talas om en indragning av Fredrika. Enligt vad jag förstår nu har man tänkt ta en större tugga, varvid man sväljer både Fredrika och Vännäs.

Vad som oroar mest är försämringen av service men också den betydelse indragningen får för sysselsättningen, eftersom vägförvaltningen är en rätt stor arbetsgivare i kommunen. När det gäller servicen medger också vägverket i sin PM att den kan försämrast, framför allt sommarservicen. Hur man skall kunna hålla en godtagbar vinterservice kan varken anställda eller andra förstå. Planen innebär att servicen skall utgå från andra områden, och Vännäs kommer i det sammanhanget att ligga längst bort från samtliga dessa. Till detta kommer att vägförhållandena är ganska svåra i det här området med trafikfarliga vägkorsningar, bl. a. mellan vägarna E 79 och 92, där det också finns en stark trafik.

En annan avgörande faktor är att Vännäsområdet har betydligt fler grusvägar än exempelvis Umeå – 225 km mot Umeås 165 km – vilket innebär mycket tomkörning. Det är tre mil från Vännäs till Umeå eller till Bjurholm. Till Vindeln och till Nordmaling är det 35–40 km. För att nå de vägarna måste man med andra ord göra tomkörningar. För personalen innebär det att man först skall åka ut till de här platserna, sedan hämta maskinerna, därpå skall man göra sitt jobb, så skall man åka tillbaka med maskinerna och slutligen fara hem själv. Det kan inte vara rationellt – det bedöms i vart fall inte så av dem som jobbar med det här.

Betydelsen för sysselsättningen är också, som vi ser det, undervärderad.

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

Om arbetsområdesindelningen inom vägförvaltningen i Västerbottens län

Måndagen den
9 juni 1980

*Om arbetsområ-
desindelningen
inom vägförvalt-
ningen i Väster-
bottens län*

Att skaffa ersättning för detta bortfall av arbetstillfällen kostar stora pengar i form av regionalpolitiska insatser. Med andra ord tar staten här med den ena handen och ger tillbaka med den andra. Här behövs samordning.

Jag hoppas att det svar jag har fått innebär att kommunikationsministern inser behovet av att bevara arbetsområdena i Vännäs och Fredrika. Detta gäller ur både service- och regionalpolitiska synpunkter.

Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! Det är ju inte så att man behöver åka tomkörning tillbaka, utan maskinerna står kvar vid arbetsområdet. I det fallet är det alltså fel.

När det gäller frågan om Fredrika och Vännäs är det ju så att vägverket inte skall bedriva regionalpolitik, utan regionalpolitiken skall bedrivas samlat av statsmakterna.

Redan för ett halvår sedan tog jag här i kammaren upp frågan om att man kan diskutera det riktiga i att dra in ett antal arbetstillfällen av typen vägstationer, fyrplatser, en stins vid järnvägen eller något sådant för att sedan ersätta dessa med andra och ofta dyrare arbeten via arbetsmarknadsdepartementet eller AMS. Vi håller på att se över den här frågan, men man måste ha klart för sig att vägverket inte skall bedriva sysselsättningspolitik. Vägverket skall bedriva en rationell politik från sina förutsättningar. Om det sedan finns andra och övergripande skäl skall det till örönmärkta pengar för den typ av insatser som det här skulle vara fråga om. Man kan inte begära att vägverket skall ta sådant över sin ordinarie stat.

I det här fallet är det heller inte fråga om att dra in arbetstillfällen. Arbetstillfällena blir i och för sig kvar, men de blir kvar på ett annat ställe i länet. Det gör faktiskt situationen ännu svårare. Vi måste emellertid ha klart för oss att vi måste dra en gräns mellan å ena sidan de rationaliseringar som vägverket skall göra och å andra sidan sysselsättningsåtgärder. Men jag håller med om att det inte alltid är särskilt bra att dra in arbetstillfällen på ställen där det ändå kan finnas skäl att ha dem för att sedan i stället skapa jobb via AMS. Det är en inte riktigt bra rundgång.

LENNART NILSSON i Vännäs (c):

Herr talman! Jag tolkar kommunikationsministerns svar så att man ändå tänker ta vissa regionalpolitiska hänsyn när man skall behandla den här frågan, och det tycker jag är positivt.

Sedan är det ju inte alltid så att de insatser som är rationellast på papperet fungerar bäst i praktiken. Speciellt i den här frågan där det gäller service och trafiksäkerhet är det väldigt olika uppfattningar.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 18 Om förbättring av fraktgodstrafiken från Finland över Haparanda

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

Kommunikationsministern ULF ADELSONH erhöll ordet för att besvara Kerstin Nilssons (s) den 30 maj anmälda fråga, 1979/80:535, och anförde:

Herr talman! Kerstin Nilsson har frågat mig om jag är beredd att medverka till att man inom de ekonomiska ramar som fastställts för upprustning av SJ:s vagnpark även reserverar medel för en förbättring av fraktgodstrafiken från Finland över Haparanda.

Det ligger enligt praxis inom SJ:s eget ansvarsområde som affärsverk att prioritera sina investeringar inom givna ramar. SJ bedömer enligt denna praxis självständigt lönsamheten av olika investeringar och bestämmer vilka vagnar som skall anskaffas.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om att regeringen har gett SJ i uppdrag att redovisa en långsiktig projektindeldad plan över SJ:s investeringsbehov under den närmaste 10-årsperioden. Uppdraget skall vara klart senast den 1 september, vilket innebär att riksdagen kommer att behandla det i nästa budgetarbete.

KERSTIN NILSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga, som jag fått trots att kommunikationsministern har vissa svårigheter att förflytta sig. Beklagar. Vi har fått veta förklaringen till det inträffade. Annars hade jag frågat kommunikationsministern om han möjligtvis åkt Tornedalsbanan och därvid ådragit sig skadan. Det hade i så fall också varit en plausibel förklaring. Det är nämligen ett stående skämt på SJ:banan i Tornedalen att man där – för att undvika personskador – borde ha säkerhetsbälte.

Från 1976 har jag vid skilda tillfällen tagit upp frågan om upprustning av Tornedalsbanan. Bandelen Boden–Haparanda behöver justeras i höjddled för att eliminera tjälförskjutningar. På finsk sida har man gjort dessa satsningar för att skapa förutsättningar för snabb och tyngre spårbunden trafik över riksgränsen till Sverige, och med ökad komfort och säkerhet.

Som jag framhåller i frågan utgör banan Boden–Haparanda en flaskhals i fråga om gränstrafiken Sverige–Finland. Godstrafiken på banan visar en klar trend: en ökning år för år.

Jag utgår ifrån att kommunikationsministern delar min uppfattning att det är särskilt viktigt att trafiken flyter utan gnissel, i synnerhet vid våra gränser. Det är en nordisk angelägenhet och en internationell angelägenhet att så sker. Med god vilja skall inte våra riksgränser behöva utgöra flaskhalsar i internationell trafik. Vi svenskar har satt en ära i att i synnerhet inte nordbor skall behöva möta Krångelsverige redan vid våra gränser. Det är var och varannan dags problem att SJ inte kan ställa upp med vagnar på den här bandelen.

Man har sökt utröna vad det kan bero på att SJ:s vagnar inte når ända fram, dvs. till Haparanda, trots beställningar. Man har kommit till följande plausibla förklaring: Sverige är ett långt land. När tågsätt är på väg norrut

*Om förbättring
av fraktgodstrafi-
ken från Finland
över Haparanda*

*Om förbättring
av fraktgodstrafiken
från Finland
över Haparanda*

decimeras tågsätten. och vagnarna når inte fram till gränsen i Haparanda.

Man kan förstå vad det betyder för industrier och företagare att på grund av SJ:s brist på godsvagnar inte i tid få avsättning för produkterna. Det kan röra sig om avsevärda belopp per dygn. och veckolånga förskjutningar i SJ-transporter kan äventyra lönsamheten i företagen. Man förlorar i konkurrenskraft. I lokaltidningarna har också bristen på motorvagnar för persontransport påtalats.

Nu gäller det främst godstransporter, och jag vill fråga kommunikationsministern: Bör inte trafiken över nordiska gränser prioriteras i fråga om service när det gäller exempelvis järnvägstransporter?

Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! F. n. är det vissa problem uppe i de här trakterna på grund av att vi har en sjöfartskonflikt i Finland och en hamnstrejk i Sverige. Normalt sett skall det inte vara några kapacitetsproblem för godstrafiken från Finland över Haparanda.

Jag tycker att man skall prioritera där det är mest lönsamt – det är SJ:s jobb att göra detta. och det tror jag också att SJ gör. Men Kerstin Nilsson var ju häromdagen med om att rösta fram ytterligare pengar till Öresundsvarvet. När vi för någon månad sedan diskuterade SJ:s budget sade jag att vad SJ behöver i dag är inte en färja som vi bygger vid Öresundsvarvet till en kostnad av 90 milj. kr. mer än vad den är värd, utan SJ behöver lok – ellok byggda av ASEA i Västerås, vilket ger jobb för svenska jobbare i Västerås. SJ behöver också diesellok, som byggs vid NOHAB i Trollhättan, vilket även ger jobb åt svenska jobbare. SJ behöver personvagnar, som Kerstin Nilsson säger, och sovvagnar. Dessa byggs vid Kalmar Verkstad av svenska jobbare. Och SJ behöver godsvagnar, godsvagnar och åter godsvagnar – dessa vill vi skall byggas av svenska jobbare i Gävle. Men så länge Kerstin Nilsson och hennes partikolleger gång efter annan ser till att pengarna går till Öresundsvarvet, då bygger vi färjor för 90 miljoner mer än de är värda och får inte de godsvagnar som Kerstin Nilsson och jag anser att vi behöver.

Så fel prioriterar riksdagen besluten. Kerstin Nilsson tryckte själv på den knappen.

KERSTIN NILSSON (s):

Herr talman! Det finns inofficiella uppgifter som jag inte direkt kan referera till men som jag är säker på är riktiga. De ger vid handen att vi från SSAB-verken NJA i Luleå skulle kunna exportera järn och stål via järnväg till Eurasien, om den här delen av den svenska stambanan kunde ta emot sådana transporter.

När det gäller prioritering i fråga om nordisk trafik ber jag f. ö. att få hänvisa till nordiskt samarbetsavtal, överenskommelsen om samarbete på transport- och kommunikationsområdet, som trädde i kraft 1973.

Haparandabanan är den svagaste länken i den väldiga järnvägskedja som förenar öst och väst, alltifrån Ferrovie Italiane till transsibiriska järnvägen. Det är med tanke på framtiden viktigt att denna flaskhals i fråga om

järnvägskommunikationer undanröjs.

Jag vill mot denna bakgrund passa på att inbjuda kommunikationsministern att – vid tillfälle – företa en resa på Tornedalsbanan.

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! Jag är djupt tacksam över alla de inbjudningar jag får att göra olika resor. Jag reser så mycket tygen håller. Vi får väl se om jag hinner med att åka även denna bana.

Men det intressanta när det gäller prioritering är att just i detta län, Norrbottens län, har statens järnvägar tilldelats 250 milj. kr., tror jag det var, för att rusta upp malmбанan. Det är en investering som inte heller är fullt ut lönsam. Det är möjligt, om Kerstin Nilsson har rätt, att det i så fall varit bättre att prioritera den här banan, men några kalkyler på den sidan har jag inte.

Men vi kommer inte ifrån att så länge vi här i landet styr miljard efter miljard till verksamhet som inte är produktiv får vi inte råd med de produktiva investeringarna. Det är faktiskt produktivt att investera i godsvagnar till statens järnvägar. Tänk på det när Kerstin Nilsson nu åker hem till Norrbotten på sommarlov! Hade inte ni socialdemokrater varit så generösa i varvsfrågan, hade vi haft mer pengar i landet att satsa på sådant som lönar sig. Jag hoppas att den visheten skall sprida sig över hela landet.

KERSTIN NILSSON (s):

Herr talman! Jag sade att Tornedalsbanan utgör en flaskhals i den väldiga euroasiatiska järnvägskedjan. Det är den svagaste länken i en kedja av internationella kommunikationer. Och en kedja är aldrig starkare än den svagaste länken.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 19 Om statens nämnd för arbetstagares uppfinningar

Kommunikationsministern ULF ADELSON erhöi ordet för att i ett sammanhang besvara *Anders Gernandts* (c) den 2 juni anmälda frågor, 1979/80:537, till arbetsmarknadsministern, och 1979/80:538, och anförde:

Herr talman! Anders Gernandt har frågat arbetsmarknadsministern vilken status statens nämnd för arbetstagares uppfinningar har i förhållande till statliga arbetsgivare.

Frågan har överlämnats till mig.

Anders Gernandt har vidare frågat mig hur jag bedömer televerkets ställningstagande i ett aktuellt uppfinnarärende, och verkets rättsliga förhållande till ett utlåtande från nämnden för arbetstagares uppfinningar.

Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar har till uppgift att på

*Om statens nämnd
för arbetstagares
uppfinningar*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om statens nämnd
för arbetstagares
uppfinningar*

begäran av domstol, arbetsgivare eller arbetstagare avge utlåtanden i frågor som avser tillämpningen av lagen om rätten till arbetstagares uppfinningar. Sådana frågor kan röra t. ex. storleken av den ersättning som en anställd är berättigad till när hans arbetsgivare har övertagit rätten till en uppfinning som har gjorts av den anställde. Nämndens utlåtanden är enbart rådgivande. Parterna är alltså inte bundna av nämndens bedömning. I sista hand får tvister i sådana ärenden avgöras av domstol. Vidare vill jag framhålla att nämndens rådgivande ställning även gäller gentemot statliga myndigheter och att televerket självständigt skall bedöma om verket skall följa nämndens rekommendation i ett visst ärende.

ANDERS GERNANDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Adelson för svaret på min fråga. Jag utgår från att även arbetsmarknadsministern, under vilken statens nämnd för arbetstagares uppfinningar är inordnad, har sin andel i svarets innehåll.

Alla anställda uppfinnare har länge haft en förhoppning om att nämndens utlåtanden, bl. a. i ersättningsfrågor, skulle ha en betydande kraft och status gentemot de arbetsgivare som berörs av de behandlade frågorna. Men statsrådets uttalande och televerkets mycket nonchalanta behandling av det ärende som gav anledning till min fråga har åter givit aktuell bekräftelse på att nämndens status i förhållande till myndigheter och statliga verk är mycket svag.

Vad skall vi då ha nämnden till, frågar många uppfinnare. Även om den i många fall tycks stå på uppfinnarnas och arbetstagarnas sida har dess utlåtanden bara rådgivande karaktär och behöver tydligen inte följas. Är det verkligen så man skall uppfatta nämndens funktion? Det är inte bara den ensamme uppfinnaren som bidragit till att ge televerket miljonvinster som vill veta sanningen och bevaka sina rättigheter. Tusentals anställda idégivare och uppfinnare i hela landet har sin uppmärksamhet riktad på just detta fall.

Jag kan inte begära att statsrådet Adelson skall kunna ge ett tillfredsställande besked här och nu – utöver det han lämnat i svaret – men jag vill begagna tillfället att göra mig till talesman för alla de hittills orättvist behandlade uppfinnarna och för de många inom landet som förhoppningsvis kommer att bidra till vårt lands tekniska utveckling i fortsättningen. Allt fler myndigheter, företag, politiker och enskilda människor har äntligen kommit till insikt om värdet av seriösa uppfinningar och idéer. Det står alltmer klart att vår exportindustri inte längre får hoppas på att enbart rationaliseringar inom området traditionella produkter skall kunna ge fortsatta exportmöjligheter.

Även de flesta andra länders industrier tillverkar ju snart de vanligaste traditionella produkterna. Vad vårt land därför måste konkurrera med på världsmarknaden är nya, unika produkter – och man måste sälja dessa så länge det går. Det är därför som uppfinnarna är så viktiga, det är därför som vi måste lära oss att ta väl vara på dessa människors speciella förmåga. Vi

måste i betydligt högre grad än hittills uppmuntra och stödja dessa teknikens konstnärer. Jag har följt förhållandena på detta område i mer än tio år och känner därför väl till uppfinnarnas mycket svåra situation, inte minst i förhållande till de företag och statliga verk som vill dra nytta av uppfinnarnas speciella anlag och kunskaper.

Nu kan kanske kommunikationsministern hjälpa till och förbättra det hela med några vänliga ord till uppfinnarna.

Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! Om jag kan säga några vänliga ord till uppfinnarna vet jag inte – det är kanske att begära för mycket.

Men enligt vad jag har inhämtat har televerket normalt sett alltid brukat följa nämndens råd. Detta lär vara det enda fall när televerket inte gjort det, så nämnden spelar nog en betydande roll.

Det här särskilda fallet kan naturligtvis ingen av oss uttala sig om med säkerhet. Men så länge televerket nästan alltid följer nämnden, tycker jag det verkar som om det fungerar bra. Vad som i det här särskilda fallet gjort att televerket inte följt nämnden vet jag inte. Men uppfinnare har ju alltid möjlighet att gå till domstol i sista vändan, om det skulle behövas. Hittills har det tydligen inte behövts, utan det hela har fungerat ganska bra. Det har heller inte hittills framförts några krav på att den här nämnden skulle få något annat än en rådgivande funktion. Det har ansetts vara en styrka för nämnden att den varit rådgivande, för det har medfört att dess bedömningar kunnat göras mycket friare än om de skulle göras med de krav som ställs exempelvis på en domstol.

ANDERS GERNANDT (c):

Herr talman! När det gäller det här fallet har jag läst ganska mycket av de papper som varit tillgängliga, och enligt den bedömning som jag kunnat göra har det varit speciellt illa ställt i detta fall. Det förefaller mig som om televerkets jurister har en mycket mera positiv och för uppfinnaren hygglig syn på frågan än de har kunnat skriva om med hänsyn till den inställning som verkets ledning har.

Vi kan väl använda andra fora för att fortsätta diskussionen om just det här speciella fallet. Men låt mig säga att kulturens konstnärer – författare, kompositörer m. fl. – har sina verk automatiskt skyddade genom upphovsmannarätt. Teknikens konstnärer, uppfinnarna, vilkas produkter kan ge många arbetstillfällen, måste däremot lägga ned mycket stor möda och mycket höga kostnader för att skydda sina produkter. Det är sannerligen inte rättvist att man inte har gjort mer för dem, att man inte är villigare att hjälpa fram uppfinnarna och deras idéer. Det enda försvaret kan möjligen vara att många berörda myndigheter, politiker m. fl. kanske inte har tänkt sig riktigt in i uppfinnarnas svåra situation mot bakgrund av deras förmodade mycket stora värde för vårt lands export. Det är ju ändå uppfinningarna och exporten som är grunden för allt övrigt ekonomiskt välbefinnande. Det är ju genom exporten som vi skall få in nya, friska pengar för att ha råd med de politiska

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om statens nämnd
för arbetstagares
uppfinningar*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om åtgärder mot
narkotikasmugg-
ling på flygplatser*

åtgärderna och övrigt som kostar pengar inom landet.

Jag skulle vilja passa på detta tillfälle att rekommendera alla som eventuellt läser protokoll och på annat vis kommer i beröring med denna fråga att försöka verka för att vi får en sorts "uppfinnarombudsman", så att uppfinnarna kan känna att det någonstans inom samhället finns någon som verkligen vill ta deras intressen till vara. Jag vågar nästan säga att uppfinnarna är bland de viktigaste människorna i samhället.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 20 Om åtgärder mot narkotikasmuggling på flygplatser

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER erhöll ordet för att besvara *Esse Peterssons* (fp) den 22 maj anmälda fråga, 1979/80:501, och anförde:

Herr talman! Esse Petersson har frågat mig vilka åtgärder som kommer att vidtagas för att förbättra skyddet mot insmuggling av narkotika vid flygplatser.

Tullkontrollen vid våra gränser har under den senaste tioårsperioden fortlopande utvecklats och effektiviserats genom olika organisatoriska åtgärder, utbildnings- och materielinsatser samt intensifierat samarbete med polis och utländska tullmyndigheter. De ökade insatserna har framför allt tagit sikte på den organiserade narkotikasmugglingen. Gränskontrollen är en viktig del i samhällets samlade insatser mot narkotikamissbruket.

Tullverket har fått en viss personalförstärkning. De senaste fyra budgetåren har tullverket fått medel för att förstärka insatserna mot insmugglingen av i första hand narkotika. Man har också disponerat ytterligare resurser för detta ändamål genom att frigöra personal från andra arbetsuppgifter.

Bekämpningen av narkotikasmuggling bedrivs dels inom tullkriminaltjänsten, dels av ett antal kontrollgrupper inom de olika tullregionerna. Behovet av insatser har bedömts vara störst i Öresundsområdet, och även i fortsättningen måste särskild uppmärksamhet ägnas åt detta område. Men även t. ex. flygplatser med stor utrikestrafik måste beaktas.

Det ankommer på resp. tullmyndigheter att besluta om hur tull-, kriminal- och kontrollgrupperna skall disponeras. Jag förutsätter att tullmyndigheterna noga följer utvecklingen när det gäller narkotikasmugglingen och, om behov därav anses föreligga, omfördelar kontrollinsatserna inom ramen för tillgängliga resurser.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för ett positivt svar på den allmänna frågeställningen om behovet av resurser för att bekämpa narkotikasmugglingen. Tyvärr är svaret något mera opreciserat när det gäller min direkta fråga om vilka åtgärder som kommer att vidtagas för att förbättra skyddet mot insmuggling av narkotika vid flygplatser.

Måndagen den
9 juni 1980*Om åtgärder mot
narkotikasmugg-
ling på flygplatser*

Vi befinner oss i en mycket besvärande situation, med ett växande narkotikamissbruk. Detta har nyligen kartlagts av den statliga utredningen om narkotikamissbrukets omfattning i Sverige. Av denna kartläggning framgår att vi har 10 000–14 000 personer som kontinuerligt missbrukar tung narkotika. Tullverket konstaterar i sin anslagsframställning hösten 1979 "att inflödet av narkotika långsamt ökar". Vissa i pressen under senare tid presenterade beräkningar från polisiära myndigheter tyder på att enbart hasch smugglas in i Sverige i en omfattning av närmare ett par ton per månad. En specialstudie i Stockholm tyder på att under senare år dödligheten på grund av narkotikamissbruk årligen ökat med 10 % eller däröver.

Detta är en tragisk utveckling som måste stoppas. Då gäller det att verkligen sätta in effektiva åtgärder för att komma till rätta med den omfattande och samvetslösa narkotikasmugglingen.

Av frågesvaret framgår att tullverket prioriterar narkotikaspaningen. Handelsministern noterar i svaret bl. a.: "Behovet av insatser har bedömts vara störst i Öresundsområdet, och även i fortsättningen måste särskild uppmärksamhet ägnas åt detta område." Här kan jag självfallet instämma i denna av handelsministern gjorda bedömning. Handelsministern tillägger: "Men även t. ex. flygplatser med stor utrikestrafik måste beaktas." Också här är det fråga om en självklar inriktning på spaningsverksamheten. Men man får inte nöja sig med att enbart *beakta* frågorna, utan man måste också vara beredd att sätta in kraftfulla åtgärder.

Vi har i vårt land 15 flygplatser med regelbunden utrikestrafik. Här i inkluderas då både linje- och chartertrafiken. Endast Arlanda har en egen tullkriminalgrupp med särskilda resurser för kontroll av narkotikasmuggling. I övrigt är landet indelat i stora distrikt. Därför måste övriga flygplatser främst förlita sig på turen i de vanliga stickprovskontrollerna, då man söker efter mera traditionella smuggelvaror som sprit och cigaretter. Detta är en helt otillfredsställande ordning, som måste ändras om det på sikt skall vara möjligt att stoppa narkotikasmugglingen. Jag vill därför fråga handelsministern om han själv är beredd att ta initiativ till utvidgad kontroll av narkotikasmugglingen vid våra flygplatser.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Vad beträffar flygplatserna är det så att Arlanda, som Esse Petersson sade, har sin egen tullkriminalgrupp, med hänsyn till den omfattning trafiken har där. Vid de övriga storflygplatserna förekommer det dels, som Esse Petersson säger, stickprovskontroller, som utförs av den där anlitade personalen, dels organiserade tullkriminal- och kontrollgrupper i de tulldistrikt där dessa flygplatser är belägna. Det är en viktig uppgift för dessa kontrollgrupper att ägna sig åt att också göra olika undersökningar på de storflygplatser som finns inom deras distrikt. Jag föreställer mig att det gäller även Arlanda att den tullkriminalgrupp som där finns till sist inte kommer att kunna göra annat än stickprov. Om det skulle bli fråga om att verkligen visitera alla resenärer, skulle arbetsuppgifterna bli så omfattande att behovet av resurser blev en orimlighet.

Måndagen den
9 juni 1980

*Om åtgärder mot
narkotikasmugg-
ling på flygplatser*

Låt mig tillägga att tullen i stor utsträckning själv måste bedöma hur resurserna skall disponeras för olika arbetsuppgifter. Man kan i sammanhanget bara beklaga att den omröstning vi hade häromdagen i riksdagen innebär att ytterligare resurser nu måste sättas in på att övervaka grönsakshandel. Detta är enligt min uppfattning en felanvändning av resurser.

Jag tror att Esse Peterson och jag är helt överens om att narkotika utgör ett stort problem. Hur man verkligen skall råda bot på detta är en oerhört svår fråga. Att man måste satsa på att tullverket här har möjlighet att verksamt bidra är vi också överens om.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för det ytterligare förtydligandet. Jag tror dessutom att det är väldigt viktigt att vi inte enbart säger oss att det här är någonting som kan klaras med de resurser som redan finns. Då kan det bli så, som man skriver i en ledare i Göteborgs-Posten den 21 maj i år:

”Det ser ut som om Landvetter flygplats i det närmaste skulle välkomna yrkesmässiga narkotikasmugglare trots propåer från tullkriminalen om det trängande behovet av en stationär grupp narkotikaspänare och trots att den internationella bilden och många polisutredningar visar att en stor del av narkotikan kommer med flyg.”

Detta visar på en stor flygplats som har behov av en förstärkning vad det gäller narkotikaspänningen precis som man nu har på Arlanda. Det finns alltså 14 flygplatser utöver Arlanda som vi måste prioritera när det gäller nödvändiga resurser för att komma till rätta med narkotikasmugglingen. Vi är överens om att narkotikaproblematiken är oerhört besvärande och att vi måste komma till rätta med den. Då vore det värdefullt, om handelsministern vore beredd att utöver den prioritering som görs av tullmyndigheterna – som redan prioriterar spaningen på narkotiksidan – ta initiativ till en ytterligare satsning av resurser för narkotikaspänning på flygplatserna. Smugglingen av narkotika växer naturligtvis på flygplatser som har en minimal bevakning. Vi är säkert eniga om att det är smugglarna vi måste komma åt för att på sikt kunna stoppa narkotikamissbruket.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Man måste komma ihåg att resande- och godstrafiken är så omfattande att det trots stora insatser från tull- och polispersonal inte kommer att vara möjligt att helt stoppa införseln av narkotika. Det blir då fråga om att avväga de insatser av olika slag som man kan tänka sig. Naturligtvis vore det önskvärt att i stor utsträckning kunna förstärka polisens och tullens insatser för spaningsverksamheten, men här finns också ett allmänt budgetproblem när det gäller att få fram tillräckliga resurser för att klara den långa rad av i sig utomordentligt betydelsefulla och angelägna uppgifter som man har att hantera.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Jag förstår mycket väl handelsministern när han säger att det är fråga om en avvägning. Visst är det fråga om en avvägning mellan olika saker i en statsbudget, men låt mig då också säga att det här gäller att komma till rätta med en verksamhet som leder till stora mänskliga tragedier. I det arbetet kan vi aldrig spara, utan i stället måste vi vara beredda på nya insatser för att kunna rädda människor som på grund av smugglarnas samvetslösa verksamhet råkar i ett beroendeförhållande. I det avseendet har vi nu ett ansvar för att spaningsresurserna sätts in just på flygplatserna. Vi vet nämligen att en stor del av narkotikan numera smugglas in den vägen. Vi måste sätta ett stopp för narkotikasmugglingen i det här landet.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 21 Om viss information från kriminalvårdsanstalt rörande intagens permission m. m.

Justitieministern HÅKAN WINBERG erhöll ordet för att besvara *Elisabeth Fleetwoods* (m) den 14 maj anmälda fråga, 1979/80:478, och anförde:

Herr talman! Elisabeth Fleetwood har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att underlätta för misshandlade kvinnor att skydda sig mot upprepad misshandel när gärningsmannen vistas utanför kriminalvårdsanstalten på grund av permission eller rymning.

Bakgrunden till frågan är en i TV nyligen presenterad rapport om brottsoffer. Den aktuella rapporten avser 13 personer som utsatts för grov misshandel av personer som undergår eller har undergått kriminalvård med anledning av att de dömts för sådan brottslighet. Av de misshandlade personerna är tre kvinnor.

Från kriminalvårdsstyrelsen har jag inhämtat att det ofta förekommer att personalen på anstalterna underrättar den person som misshandlats av den intagne om när den intagne skall vistas utanför anstalten och när han skall frigges. En förutsättning är att personalen bedömer att det finns ett behov av sådana uppgifter. Såvitt styrelsen vet får en misshandlad person alltid sådan information, om hon eller han begär det av rädsla för upprepad misshandel.

Enligt kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter skall anstaltscheferna, när det behövs, se till att det lämnas underrättelse om permission till polismyndigheten i den ort, där den permitterade huvudsakligen skall vistas under permissionen. Vidare måste anstaltscheferna se till att närmaste polismyndighet omedelbart underrättas, när en intagen har rymt.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om att det enligt bestämmelserna i 32 § lagen om kriminalvård i anstalt inte får beviljas korttidspermission, om det föreligger påtaglig fara för fortsatt brottslig verksamhet. Självfallet kan den avvägning mellan olika synpunkter som måste ske i ett permissionsären-

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

Om viss information från kriminalvårdsanstalt rörande intagens permission m. m.

Måndagen den
9 juni 1980

Om viss information från kriminalvårdsanstalt rörande intagens permission m. m.

de vara mycket svår i det enskilda fallet.

Mot bakgrund av de bestämmelser som finns och den praxis som tillämpas finner jag att det inte f. n. behövs några åtgärder från min sida.

ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min fråga beträffande vilka åtgärder som skulle kunna vidtas för att underlätta för misshandlade kvinnor att i samband med den intagnes permissioner och avvikelser från anstalten skydda sig mot upprepad misshandel.

Kvinnomisshandel är ett grovt brott, och påföljden är fängelse eller skyddstillsyn. Det är ett beklagligt faktum att de flesta kvinnor som utsätts för misshandel återtar den polisanmälan som de i första ögonblicket har gjort men som de sedan inte vågar stå för när de väl kommit över den första chocken. Därigenom minskar också möjligheten att sätta in hjälpåtgärder. Jag menar att dessa hjälpåtgärder naturligtvis skall vara riktade både till de misshandlade kvinnorna och till gärningsmännen.

För en tid sedan presenterades – som justitieministern sade här – en undersökning som utförts på sociologiska institutionen vid Umeå universitet. Undersökningen gäller, som justitieministern också sade, endast 13 fall och var en s. k. djuplodningsundersökning. Jag har samtalat med Gunnar Engstrand och Björn Nilsson, som svarade för undersökningen. Samtalet med dem gav mig större kännedom än jag tidigare hade i dessa frågor. Vad jag inhämtade vid dessa samtal har gjort mig förfärad. Av undersökningen framgår att även i de fall, där kvinnorna vidhåller sin anmälan och gärningsmännen döms till ansvar, är risken för upprepad misshandel relativt stor, vilket synes mig vara otillfredsställande.

Offrens möjligheter att i förväg få kännedom om när gärningsmannen har permission eller när denne har avvikit säger justitieministern är relativt goda. Jag tillåter mig att säga att jag betvivlar det. Enligt intervjuerna har några av de misshandlade kvinnorna begärt att få sådan information men icke fått någon, trots att de ansett sig vara i behov av dessa uppgifter för att kunna skydda sig själva och sina barn.

Man borde i vårt samhälle kunna införa rutiner som i största möjliga utsträckning förhindrar ett upprepande. En information från myndighetenas sida kan naturligtvis förbättras så att vi får den önskade effekten, nämligen att eliminera upprepande. Offret bereds på det sättet möjligheter att vidta åtgärder som förhindrar upprepning, och på det sättet hjälps inte bara offret utan också gärningsmannen.

Tiden går fort, herr talman. Det är första gången jag har framställt en fråga, och jag upptäcker att jag kommer att få läsa ännu fortare nästa gång.

Jag vill avslutningsvis bara säga att det måste vara en självklar målsättning för oss att vi skall förbättra förhållandena för dessa kvinnor, gärningsmännen och deras anhöriga. Jag syftar då framför allt på barnen, och jag kanske återkommer i en replik alldeles strax.

Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Jag har väl ingen annan principiell uppfattning än Elisabeth Fleetwood, att detta är ett svårt problem och att vi skall göra allt vad vi kan för att reducera det.

Jag vill ändå understryka att det finns bestämmelser som så långt det går skall komma till rätta med problemen. Dessa bestämmelser följs i princip, men man kommer inte alltid riktigt fram. Jag tror dock att de myndigheter som det åligger att se upp med det här har problemen mycket aktuella för sig.

Sedan berör Elisabeth Fleetwood en annan fråga, nämligen misshandlade kvinnor över huvud taget, vare sig de misshandlas av någon som kommer ut från en anstalt eller inte. Där vill jag erinra om tilläggsdirektiven till 1977 års sexualbrottskommitté. Nuvarande regler föreskriver att vid "normal" och ringa misshandel kan åtalas endast där målsägaren anger det. Direktiven innebär att man kanske tar bort denna begränsning. Det är detta som debatten har rört ett antal månader, och detta kan vara en viktig åtgärd för att komma till rätta med dessa problem.

ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Får jag understryka vikten av vad justitieministern här sagt. Det är en åtgärd i positiv riktning. Naturligtvis är jag också glad om justitieministern har rätt och jag fel. I så fall skulle dock situationen för många misshandlade inte vara så oroväckande som den är.

Rent allmänt måste dock målet vara att vi sätter in hjälpåtgärder redan i de fall där man misstänker misshandel, och inte först när den har konstaterats. Vi måste ta större ansvar för varandra i samhället, inte bara krypa inom våra egna fyra väggar och säga: Detta är inte mitt bord.

Vi måste skapa sådan information att de som riskerar att utsättas för misshandel söker hjälp redan när de första tecknen visar sig, och inte först när misshandeln är ett faktum.

Jag skulle vilja stryka under betydelsen av de kvinnohus som nu finns på ett par håll i landet – de har inrättats bl. a. i Göteborg och i Stockholm. Fördelen med kvinnohuset är att kvinnor i en hotfull situation kan komma dit utan att det förekommer någon registrering. Det finns ingen offentlighetsprägel över deras besök där. På så sätt tror jag man kan fånga upp de kvinnor som inte vågar söka hjälp hos polisen eller hos annan myndighet. På det sättet kanske vi kan få dem stärkta i sin situation så att de kan gå vidare till myndigheten för att få hjälp på ett annat plan.

Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Eftersom Elisabeth Fleetwood nämner förebyggande åtgärder, något som jag också tycker är viktigt, vill jag nämna att det är avsikten från brottsförebyggande rådets sida att någon gång under hösten presentera ett s. k. åtgärds paket. Detta sker mot bakgrund av en konferens som ägde rum i våras just om kvinnomisshandel. Avsikten är att lägga fram

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

Om viss information från kriminalvårdsanstalt rörande intagens permission m. m.

*Om åtgärder i
anledning av en
tysk domstols
inställning till
handikappade*

förslag till åtgärder för förebyggande av misshandel i den mån detta är möjligt och att få fram hjälp- och stödåtgärder.

Överläggningen var härmed avslutad.

**§ 22 Om åtgärder i anledning av en tysk domstols inställning till
handikappade**

Justitieministern HÅKAN WINBERG erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels *Börje Nilssons* (s) den 22 maj anmälda fråga, 1979/80:500, dels *Bengt Wiklunds* (s) den 29 maj anmälda fråga, 1979/80:530, och anförde:

Herr talman! Börje Nilsson har med hänvisning till ett aktuellt västtyskt domstolsavgörande frågat mig om jag har observerat det tyska domstolsutslaget, om risk finns för liknande utslag vid svensk domstol och om regeringen kan föra frågan vidare till Europarådet.

Bengt Wiklund har frågat om jag har observerat rättsfallet och vill veta vilka åtgärder som jag ämnar vidta för att förhindra att handikappade förvägras sin rätt att ta in på hotell.

I målet hade en dam som deltagit i en charterresa till Grekland medgetts nedsättning i priset för resan därför att hon inkvarterats på samma hotell som en grupp handikappade svenska ungdomar.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Jag har uppmärksammat det tyska domstolsavgörandet. Den tyska domstolens inställning verkar främmande för svenskt tänkesätt. Enligt vad jag har inhämtat har också allmänna reklamationsnämnden i Sverige nyligen ogillat ett klagomål från en turist i en liknande situation. Eftersom domstolarna i Sverige är självständiga i sin rättstillämpande verksamhet kan jag emellertid av principiella skäl inte göra några uttalanden om hur svenska domstolar skulle ställa sig i mål av detta slag.

Jag delar uppfattningen att det tyska domstolsavgörandet kan ge anledning till oro. Om det skulle bli allmänt accepterat att resenärer kan få ersättning i sådana fall som det aktuella, kan det i framtiden bli svårt att arrangera gruppresor för handikappade. En sådan utveckling skulle vara mycket olycklig, eftersom det är angeläget att handikappade kan delta i rekreationsresor till vanliga semesterorter. Inom regeringskansliet överväger man f. n. lämpliga former för att ta upp saken internationellt. OECD:s turismkommitté kan vara ett lämpligt forum.

BENGT WIKLUND (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på Börje Nilssons och min fråga.

Då Börje Nilsson är förhindrad att ta emot svaret på sin fråga har jag åtagit mig att något kommentera både den och min egen fråga, vilka är nära anslutna till varandra, även om det föreligger vissa skillnader i frågeställning.

Bakgrunden är gemensam, och den är att en tysk domstol tillerkänner en tysk turistande dam skadestånd och dömer den tyska resebyrån att återbetala hälften av det belopp den tyska damen betalat för sin semesterresa.

Orsaken till detta för oss märkliga domslut – justitieministern säger också i svaret att det är främmande för svenskt rättsväsende att så sker – var att en grupp handikappade svenska barn från förbundet Rörelsehindrade barn och ungdomar, RBU, också vistades på hotellet för tre veckors rekreation och träning. Man blir nästan mållös inför det som skett. Hur stämmer det här med FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna? Nästa år firas internationella handikappåret under mottot: Full delaktighet och jämlikhet. Hur kan då något sådant här få ske?

Jag kan förstå att en tysk domstol dömer efter sina lagar och regler, men nog vore det väl en nåd att stilla bedja om att också domstolar och domare runt om i vår värld – i länder som är medlemmar i FN och har anslutit sig till deklarationen om de mänskliga rättigheterna – också läser på dessa frågor så att de kan tillämpa begreppen i sitt dömande.

På inte fullt en månad har över 128 000 svenskar individuellt skrivit sina namn på protestlistor med uppmaning till den högre domstolsinstansen i Västtyskland att upphäva denna omänskliga dom. Dessutom har ett stort antal organisationer ställt upp på samma tankegångar, bl. a. Arbetarnas bildningsförbund och många lokala organisationer av olika karaktär.

Allt detta har helt nyligen överlämnats för kännedom till tyska ambassadören vid en lugn och värdig demonstration, där en grupp från svensk handikapprörelse också fick företräde för ambassadören. Originallistorna skall överlämnas till tyska regeringen i början av juli månad.

RBU, som den här gången har drabbats, har haft kontakter med olika partiföreträdare i Tyskland och fått löfte om kontakt med regeringsmedlemmar för att muntligt framföra den oro vi inom svensk handikapprörelse känner inför det skedda. Den tyska handikapprörelsen ställer upp helhjärtat, och den tyska resebyråorganisationen är självfallet djupt oroad över det för oss märkliga domstolsutslaget.

Det är bra att justitieministern har sagt ifrån att den tyska domstolens inställning är främmande för oss, men samtidigt tycker jag att regeringen bör undersöka alla möjligheter för att vi från svensk sida skall kunna medverka till att det blir en internationell skärpning när det gäller sådana här frågor, så att även de människor som är handikappade har möjligheter att bo på hotell tillsammans med andra människor.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om åtgärder i
anledning av en
tysk domstols
inställning till
handikappade*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om tvångsöver-
föringar m. m. i
vårdnadsärenden*

§ 23 Om tvångsöverföringar m. m. i vårdnadsärenden

Justitieministern HÅKAN WINBERG erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara Jörn Svenssons (vpk) den 23 maj anmälda frågor, 1979/80:506 och 507, och anförde:

Herr talman! Jörn Svensson har frågat mig hur jag ser på tvångsöverföringar mot barns vilja i vårdnadsärenden och om jag avser att vidta åtgärder för att bättre skydda respekten för barns önsknings och personliga integritet. Vidare har Jörn Svensson frågat om jag avser att vidta någon åtgärd för att bättre precisera vad som utgör lämpliga former för att utröna barns inställning i samband med vårdnadstvister. Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

De frågor som har ställts har nyligen behandlats av utredningen om barnens rätt. I ett betänkande som lämnades i höstas (SOU 1979:63) har utredningen lagt fram olika förslag i syfte att stärka barnens ställning. Det föreslås bl. a. att de nuvarande möjligheterna att tvångsvis föra över ett barn från den ena föräldern till den andra skall starkt begränsas. Enligt utredningen bör man i detta avseende, liksom i vårdnadstvister över huvud taget, alltid ta stor hänsyn till vad barnet verkligen vill.

Hur barnets vilja bäst skall kunna utrönas är en svår fråga. Utredningen betonar att barnet inte får pressas att ta ställning i föräldrarnas konflikt. Enligt utredningen bör barnet i vårdnadstvister ges tillfälle att, gärna i familjens hemmiljö, diskutera den rådande situationen med en utredare eller annan utomstående som kan föra vidare sina iakttagelser till domstolen. Däremot tar utredningen avstånd från tanken att barnet skulle kunna kallas att höras direkt vid en domstolsförhandling. En sådan ordning anser utredningen olämplig med hänsyn till frågans känsliga karaktär.

Vad utredningen har uttalat i dessa delar har i allmänhet godtagits under remissbehandlingen.

Utredningens förslag övervägs f. n. i justitiedepartementet. Därvid kommer de frågor som Jörn Svensson har tagit upp att behandlas. Jag kan inte för dagen säga något mera bestämt om vad resultatet kan bli av våra överväganden. Helt allmänt vill jag dock säga att man bör ta stor hänsyn till barnets egen vilja i frågor som rör barnets personliga förhållanden.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

Genom att två frågor slagits ihop – de berör ju egentligen skilda rättsproblem – har jag fått min debattid reducerad med hälften. Men jag behöver kanske inte säga så mycket om den fråga som gäller vad som anses vara en lämplig procedur i en vårdnadstvist, för i det fallet är det uppenbart att justitieministerns värderingar stämmer mycket nära överens med mina egna. Det tycker jag är mycket tillfredsställande.

Desto skarpare måste man emellertid reagera mot att en tingsdomare beslutar att kalla barn till en domstolsförhandling eller själv övertar den uppgift som naturligtvis i första hand ankommer på vårdnadsutredaren och

den eventuella barnpsykiatriska expertisen. Det var närmast den typen av förfarande som jag åsyftade med min fråga. Jag vågar väl tolka justitieministern så att han inte anser detta vara någon särskilt lämplig ordning.

Det har visserligen förekommit ett omskrivet fall av den typ jag beskrev, men vi behöver inte här ta ställning till detta konkreta fall. Vad som däremot är viktigt i sammanhanget är att det sagts av den i det fallet tjänstgörande domaren att åtgärden vidtogs därför att det icke var någonting ovanligt, utan att det förekom då och då att domaren så att säga gick förbi den barnpsykiatriska expertisen och vårdnadsutredaren och själv hade en direktkontakt med barnet, eventuellt inför domstol eller i annan form. Att detta icke var något ovanligt har alltså åberopats som stöd för att åtgärden vidtogs i ett visst fall. Men om jag får tolka andan i justitieministerns svar, måste det leda till slutsatsen att ett sådant förfarande som det jag här har beskrivit faller under det som justitieministern allmänt har klassificerat såsom olämpligt.

Min tid är nu ute, men jag ber att i en replik få återkomma till den andra frågan, nämligen frågan om tvångsöverföranden i samband med vårdnadsbeslut.

Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! För att ge Jörn Svensson möjlighet till replik begärde jag ordet än en gång, även om jag i och för sig inte har så mycket att invända mot vad som hittills har sagts.

Det är ju fråga om hur man skall få reda på vad barnet vill. Det är som Jörn Svensson vet inget formellt förbud mot att höra barnet inför domstol. Men jag vill påstå att det är mycket ovanligt att detta sker. Rent allmänt tror jag att man bör iakttä stor återhållsamhet och att åtgärden bör vidtas med största varsamhet. Inga fall är varandra lika. Så länge det inte finns formella förbud vill jag inte direkt säga att åtgärden om den nu vidtas alltid måste vara felaktig. Detta är inte någonting som bör förekomma ofta, möjligen i undantagsfall.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Men då måste det betydligt skilja sig från det fall som här har åberopats. Här ansåg sig tydligen domare ha rätt att utan särskild motivering, utan att t. ex. påtala brister eller oklarheter i det övriga utredningsmaterialet, så att säga ta upp en roll som de som jurister egentligen inte är kompetenta att spela, nämligen att utröna ett barns bakgrund och vilja, utröna svåra och viktiga frågor som har att göra med barnets känsloläggning. Detta finns det speciell expertis för. Om denna expertis är mycket entydig och klar är det ganska vågat av en juristdomare att så att säga gå vid sidan av expertisen och i en särskild procedur, som ju innebär mycket större risk för att barnets vilja skall fördunklas i utredningen, inte alls ta hänsyn till att undersökningen måste ske under speciella omständigheter och ofta med speciella metoder. Gör en juristdomare på det sättet, måste det väl ändå falla under vad som är att klassificera som olämpligt. Det skulle betyda att man

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

Om tvångsöverföringar m. m. i vårdnadsärenden

kallar barnet till en miljö där det kommer att befinna sig under stress och där det kanske i närvaro av föräldrarna tvingas svara på frågor som inte är anpassade till det sätt på vilket man bör arbeta när man försöker utröna ett barns vilja. Ett barns vilja kan nämligen i en del fall vara annorlunda än den vilja barnet i en viss situation ger uttryck för. Det krävs ofta speciella hänsyn och speciella metoder.

Låt mig sedan något gå in på frågan om tvångsöverförande. Jag menar att i fall där ett barns vilja har utrönts av socialvårdens vårdnadsutredare och en eller två särskilt tillkallade barnpsykiatriker måste en domstol ha en mycket speciell motivering för att bryta emot detta och besluta att barnet skall tvångsvis överföras till den andra föräldern.

Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Beträffande formerna för att utröna barnets mening vill jag än en gång stryka under att det här, såvitt jag vet, rör sig om ett synnerligen ovanligt förfarande. Vid exemplifieringen syftade jag inte på något särskilt fall – och det gjorde kanske inte heller Jörn Svensson –, men principen kan ju vara den att domstolen, efter de utredningar som har skett, inte anser sig ha fått full klarhet om barnets vilja. Det kan ju också vara så, att barnet självt någon gång vill framföra sina åsikter inför domstolen. Detta beror litet grand på barnets ålder och på den mognad som det har uppnått. Jag tycker kanske inte att vi skall dramatisera själva domstolsförfarandet så förfärligt mycket. Det behöver inte vara mer dramatiskt att samtala med en domare än att samtala med en psykiater. Men jag vill slå fast att detta skall användas med stor återhållsamhet och med stor varsamhet och att det är någonting mycket ovanligt.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Med all respekt för att justitieministern har ett förflutet som domare måste jag säga att proceduren nog spelar en väldig roll för den stämning i vilken samtalet kan hållas och att det är mycket svårt att i samband med en domstolsförhandling komma ifrån den pressade och specifika atmosfär som där råder – som inverkar också på vuxna människor. Nog om detta.

Den andra fråga som jag har tagit upp rör tvångsförflyttning av barn som har tilldömts ena föräldern. Jag avser ett fall där ett barn har tilldömts ena föräldern, i trots av att det uttryckligen har sagt sig, både inför vårdnadsutredaren och inför två särskilt tillkallade barnpsykiatrer, vilja vara hos den andre föräldern. Domstolen har alltså, om än med knapp majoritet, dömt till en förflyttning, och länsrätten har velat verkställa tvångsförflyttningen. Jag menar att den typen av förfarande är olämplig och att domstolen måste ha en mycket stark motivering för att göra som den gör. Skall en domstol på det här sättet bryta mot status quo-principen kan det ju inte ske utan vidare. I andra sammanhang, i synnerhet när det gäller mödrar, återopas status quo-principen. Men när det gäller fäder tycks domstolarna, märkligt nog, i sin

ofta konservativa syn på fäders och mödrars roller, ha väldigt svårt för att respektera den principen.

Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! På det här kan jag svara mycket kortfattat. Det är barnets bästa som är det viktiga. Jag tror att Jörn Svensson har samma uppfattning, att barnets egen inställning skall betyda mycket.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag delar helt och hållet justitieministerns värdering. Vad problemet gäller är bara att det ofta inte går till så här när man kommer ner på domstolsnivå. Det är mycket märkliga värderingar som ibland kan dölja sig bakom den något svävande principen "barnets bästa".

Om ett barn klart har gett uttryck, i alla sammanhang där han eller hon fått tillfälle till det, för sin bestämda vilja att kvarstanna hos den ena föräldern, och ändå vårdnaden tilldöms den andra föräldern och domstolen beslutar om att mot barnets vilja tvångsöverföra barnet – det gäller i det här fallet en nioårig pojke, som har mycket klart för sig vad saken gäller – måste man väl ändå säga att rättspraxis och respekten för barnets bästa har kommit något på sned. Då måste det vara andra värderingar som ligger bakom. Och mot bakgrund av statistiken, som visar att i 75 % av alla vårdnadstvister modern tilldöms vårdnaden, trots att det ofta är fadern som har fått starta processen, kan jag inte frigöra mig ifrån att här ligger dunkla, konservativa värderingar bakom, som inte är värdiga vår tid.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 24 Om användningen av polis i arbetskonflikt

Justitieministern HÅKAN WINBERG erhöll ordet för att besvara *Hans Peterssons* i Hallstahammar (vpk) den 28 maj anmälda fråga, 1979/80:512, och anförde:

Herr talman! Hans Petersson i Hallstahammar har – med hänvisning till ett polisingripande i Västerås hamn under den pågående hamnarbetarkonflikten – frågat mig om jag anser att polisen skall användas för att ingripa i en arbetskonflikt.

Självfallet skall polisen liksom andra företrädare för det allmänna stå neutral vid konflikter på arbetsmarknaden. Polisen har emellertid till uppgift att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Härav följer bl. a. att polisen har befogenhet och skyldighet att ingripa mot pågående brottslig verksamhet, t. ex. egenmäktigt förfarande eller olaga intrång. Att den brottsliga verksamheten har samband med en arbetskonflikt rubbar inte detta förhållande.

Med det anförda har jag inte avsett att uttala mig i frågan om något brott har begåtts vid det tillfälle som åsyftas av Hans Petersson. Den frågan

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om användningen
av polis i arbets-
konflikt*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om användningen
av polis i arbets-
konflikt*

ankommer det i vanlig ordning på de rättsvårdande myndigheterna att pröva.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret.

Hamnen i Västerås avspärrades till en del, och de hamnarbetare som befann sig där fördes bort från området av polis. Polisen säger senare i ett uttalande att man inte lägger sig i arbetskonflikter utan agerar bara när man har fått en anmälan om att brott har begåtts. Brottet i Västerås hamn var att hamnarbetarna uppehöll sig i hamnen för att förhindra lastning av gods som de själva normalt för fram till lastning och som nu förts fram på andra vägar. Hamnen var dessutom allmän plats, och man måste, när man hämtade arbetarna, hävda att de befann sig inom riskområdet för det arbete som skulle utföras.

Jag visste inte, när jag ställde frågan, att polisingripandet i Västerås skulle ge så många mod att kalla på polis mot arbetare också i andra hamnar. Västeråsfallet blev det första i en lång rad av ingripanden. Jag hade däremot väntat mig det litet svepande svaret från justitieministern.

Men det här svepande svaret kan inte ta bort uppmärksamheten från att man i vårt land inte sedan 1931 – i Ådalen – använt polis mot arbetare. Att det i dag är möjligt att göra det beror på den starka reaktionära kampanj mot strejkrätten som just nu bedrivs. Här hade man ett litet förbund som man kunde kväsa utan att behöva ta konflikt med I.O. Det gör man alltså samtidigt som man på allvar ute i arbetslivet diskuterar arbetsköparens rätt att iscensätta lockout.

Professorn i arbetsrätt Tore Sigeman säger i en tidningsartikel att skendet "förenklat kan ses som en kamp mellan arbetsmarknadens parter". Det är inte på något vis förenklat, utan han har precis rätt. Det är en klasskamp mellan arbetare och kapital som här utspelar sig.

Nu har alltså statsmakten öppett gått in på kapitalets sida genom att använda polis för att föra bort arbetare.

Herr talman! Jag tycker inte man kan göra som justitieministern – krypa undan och säga att det just i Västeråsfallet måste ske en rättslig prövning innan han kan uttala sig.

Men när han nu gör det, får jag väl lov att ställa frågan mer principiellt: Är det brottslig verksamhet att uppehålla sig på sin arbetsplats för att blockera hantering av gods eller annat arbete som man själv annars skulle ha utfört? Kan det anses som brottslig verksamhet, justitieministern? Det tycker jag vore bra att få ett ja eller nej på inför den behandling som detta fall förmodligen kommer att få i olika instanser.

Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Enligt de uppgifter som jag fått i det nu aktuella fallet skedde polisingripandet på ett område inom hamnen som enligt beslut av hamnförvaltningen hade avspärrats och där man hade meddelat förbud mot tillträde av obehöriga. Före ingripandet hade de hamnarbetare som uppehöll sig inom

det avspärrade området vid flera tillfällen uppmanats att lämna platsen. Det hade påpekats för dem att de annars riskerade att bli åtalade för olaga intrång.

När det stod klart att dessa uppmaningar inte skulle leda till resultat, utrymdes området genom ordningspolisens försorg. Det skedde lugnt och utan att våld behövde komma till användning.

Jag har fått upplysning om att förundersökning har inletts med anledning av misstanke om olaga intrång mot de personer som i strid mot det meddelade förbudet uppehöll sig inom det avspärrade området. Som jag sade i mitt svar, ankommer det inte på mig utan på de rättsvårdande myndigheterna att pröva frågan om förutsättningar för straffansvar är för handen i det aktuella fallet. Att den grundlagsfästa rätten att vidta fackliga stridsåtgärder inte i och för sig ger rätt att begå straffbelagda handlingar är naturligtvis alldeles klart.

Vidare kan jag, herr talman, tillägga att jag fått reda på att justitieombudsmannen f. n. prövar en anmälan mot en polismyndighet för underlåtenhet att ingripa i en situation som tycks ha varit likartad med den som uppkommit i Västerås och att justitiekanslern av eget initiativ har tagit upp samma fråga med anledning av ett annat aktuellt fall. Därför kommer dessa rättsliga frågor att få en ingående belysning.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Det här fallet skall alltså få en rättslig prövning. Jag kan bara säga att skulle man fälla arbetarna för att de har vistats på sin arbetsplats och blockerat arbete som de annars skulle ha utfört eller hantering med gods som de vanligtvis hanterar, har man verkligen flyttat fronten för klasskampen åtminstone 50 eller 100 år tillbaka i tiden. Och skulle man fälla arbetarna för att de befunnit sig på sin arbetsplats och hävda att det är brottslig verksamhet, har man placerat den svenska arbetsmarknaden och de arbetsrättsliga förhållandena ganska långt ned på skalan. Det finns ingen anledning att vara stolt över det. Landets alla arbetare får väl fundera över vad det kan betyda att man i dessa borgarregeringarnas år kan ta sig sådana friheter som att kalla på polis för att föra bort arbetare från deras arbetsplats. Det har inte skett på väldigt länge.

Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Om en person gör sig skyldig till brottslig verksamhet, t. ex. egenmäktigt förfarande eller olaga intrång, så sker ett ingripande oberoende av om det är arbetskonsflikt eller inte; det spelar ingen roll för den rättsliga prövningen av frågan. Polisen har till uppgift, både när det förekommer arbetskonsflikter och när det inte förekommer sådana, att svara för allmän ordning och säkerhet. Det föreligger därvid ingen skillnad i den rättsliga bedömningen av gärningar som enskilda personer kan göra sig skyldiga till.

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om användningen
av polis i arbets-
konflikt*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om planerad
besparing i stats-
utgifterna*

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Då kvarstår ändå den principiella frågan som jag ställde i det första anförandet: Kan det anses som brottslig verksamhet att uppehålla sig på arbetsplatsen och hindra arbete som jag annars själv skulle ha utfört? Det är ju en viktig principiell fråga, som måste ligga till grund för hela bedömningen av det här fallet. Det vore bra med ett ja eller ett nej som svar.

Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Det är just den frågan som kommer att besvaras i de utredningar som tillsatts genom JK:s och JO:s försorg.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Men utredningarna ändrar ju inte på det principiella förhållandet. Det kommer naturligtvis att föras fram argument både för och emot vad som är deras gods och vad som inte är deras gods och vad som är deras normala arbetsuppgifter osv., men jag frågar om det i princip är brottslig verksamhet att uppehålla sig på jobbet och förhindra att någon annan gör det som jag annars skulle ha gjort när jag inte befinner mig i strejk. Ja eller nej!

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 25 Om planerad besparing i statsutgifterna

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN erhöll ordet för att besvara *Olof Palmes* (s) den 29 maj anmälda fråga, 1979/80:526, och anförde:

Herr talman! Olof Palme har frågat mig om jag nu är beredd att för allmänheten dels redovisa vilka besparingar som behöver göras i statens budget, dels ange hur stora besparingar som är nödvändiga.

Det förefaller råda stor enighet om behovet av besparingar för att minska det stora budgetunderskottet. Riktmärket för de åtgärder som måste till har i kompletteringspropositionen angetts till 7 miljarder kronor. Det beskedet står fast.

Det kan heller inte råda någon delad mening om att den nödvändiga uppbromsningen måste ske på ett sätt som står i samklang med sociala och fördelningspolitiska strävanden. Ekonomiskt svaga och utsatta grupper måste skyddas. I övrigt måste vi alla vara beredda att acceptera återhållsamhet i konsumtionen för att klara upp de förskott vi beviljat oss.

Olof Palme har som utgångspunkt för sina frågor bl. a. uppgifter i massmedia om s. k. hemliga besparingslistor. Regeringen har inte utarbetat några sådana listor.

I regeringskansliet pågår just nu ett arbete med att analysera olika anslagsposter och regelsystem. De besparingsåtgärder som erfordras är omfattande men trots allt begränsade, om man ser till den totala statliga

verksamheten. Det är vidare viktigt att så långt möjligt kunna överblicka de totala effekterna av de tilltänkta åtgärderna. Regeringens avsikt är att inför riksdagen i höst presentera ett samlat åtgärds paket. Därmed blir det också tillfälle till den breda debatt som Olof Palme efterlyser.

Vi har i vårt land under en längre tid levt över våra tillgångar. Det går inte att fortsätta med det. På den punkten tycks det råda samstämmighet mellan regeringen och socialdemokraterna. Jag utgår ifrån att även socialdemokratiet är beredd att ta ansvar och lägga fram konstruktiva förslag. Regeringen är beredd att pröva alla sakligt grundade förslag till förbättringar av det alltför stora budgetunderskottet.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret. När man hör de sista orden i svaret tänker man litet melankoliskt: Om ni hade tänkt på det innan ni ställde ut alla era väldiga löften 1976 och innan ni började köra statens finanser totalt i botten, något som ni nu har lyckats med.

Nu vill jag bara notera att de 9 miljarderna i besparingar är borta – kvar är de 7 miljarderna. Men om jag får döma av vad Thorbjörn Fälldins kolleger säger så skall däri också inräknas den höjning av tobaks- och spritskatterna på 1,5 miljarder som ni redan räknat in i kompletteringspropositionen som inkomst. Då återstår det tydligen 5,5 miljarder som vi skall spara.

Men, herr talman, det väsentliga är att regeringen under åtskillig tid har sagt att man skall spara så här mycket. Vi vet alla att det i departementen pågår ett omfattande tekniskt arbete för att försöka fylla detta med innehåll. Jag säger inte att regeringen har utarbetat sparlistor, men det finns detaljerade listor på besparingar, som cirkulerar i tidningspressen – en del människor har fått tag på dem, andra inte – och som uppenbarligen härrör från regeringskansliet. Detta har av naturliga skäl skapat stor oro hos pensionärer, barnfamiljer och alla andra som skulle drabbas.

Det vi begär är att ni skall ställa detta material till allmänhetens förfogande. Själva säger ni, som Thorbjörn Fälldin gjorde i en tidningsartikel: Vi centerpartister vill ha en ordentlig process i riksdagsgruppen först. Vi måste diskutera internt och gå igenom sparåtgärderna. Det är vi redan i full gång med.

Sedan skall ni lägga fram förslaget i höst och forcera fram det i riksdagen på några veckor och trumfa igenom det med den enda röstens majoritet.

Men varför kan inte de människor som är direkt berörda – pensionärer, barnfamiljer och hyresgäster – få vara med i den processen? De känner sin egen situation. De vill anföra synpunkter. Varför kan ni inte ge dem chansen att få vara med genom att ni ställer materialet till förfogande, det material som alla vet att ni ändå har?

Låt mig få ställa en direkt konkret fråga till Thorbjörn Fälldin. Pensionärerna är väl den grupp som mest har diskuterats som särskilt utsatt för regeringens spariver, och min konkreta fråga blir: Kommer pensionärerna att få behålla den nuvarande värdesäkringen av pensionerna precis som den är nu? Lovar ni det? Vidare: Kommer de att få behålla bidragen till den

Måndagen den
9 juni 1980

*Om planerad
besparing i stats-
utgifterna*

sociala hemhjälpen, som ju betyder väldigt mycket för dagens pensionärer?

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Eftersom vi i övermorgon får möjlighet att diskutera orsakerna till budgetunderskottet skall vi väl i dag inte gräva ned oss i det. Jag vill bara konstatera att om vi tittar på det budgetår som vi nu knyter ihop i riksdagsbehandlingen, så har ju ni socialdemokrater ökat budgetbelastningen med netto ungefär 2 miljarder. Utgiftsökningens automatik är också sådan att fyra femtedelar av utgiftsökningen sedan regeringsskiftet 1976 har uppstått på grund av denna automatik. Därför har vi i stor utsträckning ett gemensamt ansvar.

Ställa materialet till förfogande! Ja, naturligtvis skall vi ställa materialet till förfogande. Det är också därför som vi säger att vi till hösten skall redovisa ett samlat åtgärdsprogram. Det blir då naturligtvis föremål för offentlig debatt, och det blir möjligt för oppositionen att komma med sina alternativa förslag. En del av förslagen kan riksdagen ta ställning till i höst, men många av förslagen hänger samman med nästa års budget och kommer att behandlas i vanlig ordning efter årsskiftet.

På frågan om pensionärerna skall få behålla värdesäkringen är mitt svar att det inte finns någon som helst avsikt att försämra den standard som folkpensionärerna har. Det finns ingen som helst avsikt i det sammanhanget. Det är också så att vi trots detta kärva ekonomiska läge utan varje tvivel skall infria de åtaganden vi gjort när det gäller pensionstillskott. Men för att ta ett exempel: Är Olof Palme för sin del alldeles säker på att om vi höjer vin- och spritskatter skall vi också ha en automatisk ökning av *alla* pensioner i hela samhället?

OLOF PALME (s):

Herr talman! När det gäller den första frågan, om ni vill ställa materialet till förfogande, så svarade statsministern nej. Materialet finns där. Det finns långa listor, utarbetade ganska mycket i detalj, i de olika departementen. Detta material, säger herr Fälldin själv, diskuteras i de borgerliga partiernas riksdagsgrupper på olika sätt, och för den diskussionen inom de borgerliga partierna skall man ha tid på sig till någon gång i oktober. Då skall materialet läggas fram för offentligheten. Då får vi under några få veckor möjligheter att utforma alternativ, och sedan skall det behandlas i riksdagen.

All right – ni har rätt att göra på detta sätt. Men jag tycker det är bra att allmänheten får reda på att oppositionen och framför allt de som riskerar att drabbas av de här besparingarna – pensionärerna, barnfamiljerna, hyresgästerna – inte har någon möjlighet att diskutera förslagen förrän regeringen lägger fram sitt samlade paket, som man då kommer att försöka driva igenom med sin sju-sovaramajoritet här i riksdagen.

Det är bra att det beskedet är givet. Men kom inte sedan och tala om att ni är beredda till något slags bredare samarbete och sådant där, utan ni för blockpolitik. Det är er sak.

Jag ställde emellertid några mycket precisa frågor: Kommer ni att behålla värdesäkring av pensionerna, exakt som den är i dag? Kan ni lova det? Kommer ni att behålla bidraget till hemhjälp, precis som i dag? Kan ni lova det?

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! När det gäller pensionärerna har jag svarat, och när det gäller den sociala hemhjälp vill jag bara påminna Olof Palme om att diskussionen går ut på att man skall försöka hitta former för att öka insatserna i syfte att hjälpa människor i deras hem, så att man inte behöver ha en så snabb utbyggnad av den institutionella vården.

Det finns långa listor, säger Olof Palme. Jag upprepar än en gång: Regeringen har inte fastställt några som helst listor. Jag säger i mitt svar att det är riktigt, när man står inför den här uppgiften, att man går igenom alla de åtgärder som blir nödvändiga och ser till att de får en utformning som gör att de är socialt och fördelningspolitiskt sådana att de går att genomföra.

När jag talar om den demokratiska process som pågår t. ex. inom vår riksdagsgrupp, så bygger det på att riksdagsgruppen går igenom departement efter departement för att se vilka omprioriteringar som är möjliga. Den möjligheten står ju också den socialdemokratiska riksdagsgruppen till buds.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Herr Fälldin svarade inte alls när det gällde pensionärerna.

F. n. är det så, att pensionerna uppräknas enligt ett index, byggt på konsumentprisindex, som påverkar basbeloppet. Där ingår t. ex. oljeprisökningar och indirekta skatter.

Skall ni behålla detta system för värdesäkring? Kan ni lova det eller inte?

Vidare utgår det ett bidrag på 35 % till den sociala hemhjälp, som betyder så oerhört mycket. Skall ni behålla det eller överväger ni att ändra det?

Detta är precisa frågor, som jag ställde. På dem fick jag inte något svar, men jag tycker att jag har rätt att få ett svar.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Jag vidhåller att jag har gett Olof Palme de svar som hans frågor kräver. Jag upprepar att det finns möjligheter för socialdemokraterna att själva gå igenom dessa olika områden och komma med ett förslag om hur åtgärder skall sättas in. Det går inte att bara peka ut det ena eller andra området och ställa frågor om hur andra skall göra, om ni menar allvar med det ni säger i er motion till kompletteringspropositionen. Där slår ni fast att det är helt nödvändigt att konsumtionen – såväl den privata som den offentliga – under en följd av år framöver växer långsammare än BNP. Om vi har internationell påverkan på våra konsumtionsmöjligheter är det inte

rimligt att vi låtsas som om det inte hade någon inverkan alls. Detta gäller både förhållandena för oss i aktiv ålder och transfereringarna till allmänheten i övrigt via statsbudgeten.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Vanligtvis brukar Thorbjörn Fälldin vara ytterligt bestämd så fort pensionärerna kommer på tal. Han brukar t. o. m. flöda ut i sentimentalitet för att visa att ingenting skall röras när det gäller pensionerna.

För precis ett år sedan, den 9 juni, i denna kammare, sade Thorbjörn Fälldin: "Det går aldrig att kompensera högre oljepriser eller t. ex. högre kaffepriser med inhemska lönehöjningar. --- Men självfallet måste folkpensionärerna på vanligt sätt kompenseras också för dessa prisökningar." I dag är han icke beredd att ge detta löfte.

Den 14 september 1979 sade Thorbjörn Fälldin: Pensionärerna måste få möjligheter till hemhjälp och hemsjukvård. Dessa möjligheter måste öka så att alla pensionärer som så vill kan få bo kvar i sina gamla hus eller lägenheter. I dag är han inte beredd att stå upp för detta vallöfte.

Thorbjörn Fälldin brukar ofta förknippas med olika svek i politiken. Detta var två bestämda löften, givna till pensionärerna inför valet. I dag svävar han betänkligt på målet på båda de punkter som gäller de gamla.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Åter och åter gör jag den erfarenheten när jag diskuterar med Olof Palme att hans vilja och benägenhet att lyssna till vad jag säger inte är särskilt stor.

Jag förklarade, med anledning av Olof Palmes första fråga, att det inte är någon som helst tvekan om att de löften folkpensionärerna fått skall hållas. Jag pekade på att vi, trots det ekonomiska läget, också ökar pensionstillskottet. Det är alltså icke fråga om att i något som helst avseende försämra för folkpensionärerna.

Jag har också pekat på att regeringens inriktning – just för att den institutionella värden inte skall behöva ökas så snabbt – är att bygga vidare på möjligheten att hjälpa människor, som har behov av vård, i hemmen. Jag vet inte varför Olof Palme känner ett behov av att få till stånd något slags svekdebatt inför denna uppgift, som även ni socialdemokrater ställer er bakom i motioner och reservationer. Vi måste banta såväl den privata som den offentliga ökningstakten när det gäller konsumtionen. Lyssna, Olof Palme, i stället för att göra dåligt dokumenterade påståenden.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Jag lyssnar – och jag lyssnar dess värre för Thorbjörn Fälldin mycket precist. Jag har icke ett ögonblick talat om pensionstillskottet för pensionärerna. Vad jag har talat om är värdesäkringen för pensionerna, om inflationsskyddet skall vara kvar eller inte. Thorbjörn Fälldin lovade för precis ett år sedan i denna kammare att så skulle vara. När jag ställer frågan i dag börjar han tala om att det inte är säkert att pensionärerna skall ha

kompensation om priserna stiger på öl och vin. Jag har frågat: Överväger ni alltså att icke som f. n. knyta basbeloppet till konsumtionsindex och därigenom automatiskt påverka pensionerna? Då börjar han tala om pensionstillskott, ett helt annat ämne, som jag inte har talat om.

För ett par år sedan var det så att varje antydning om att man skulle ändra någonting för pensionärerna ledde till väldiga känslouthrott från Thorbjörn Fälldins sida. I dag är han uppenbarligen beredd att ändra systemet för värdesäkring av folkpensionerna. Erkänn det då!

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! För att vara precis, Olof Palme: Jag har i dag och vid det tillfälle Olof Palme citerade ifrån, liksom vid alla andra tillfällen, talat om folkpensionerna. Och vi är väl ense om att pensionstillskott har betydelse bara för folkpensionärerna. Jag förklarar här att det på inga villkor blir fråga om att försämra situationen i något avseende för den som har folkpension att lita till.

Men den fråga jag ställde, om det var rimligt att man för alla utgående pensioner i vårt land skall kompensera hela vägen upp – t. ex. för vin- och spritskatt höjning – gäller just en sådan översyn av regelsystemet som är möjlig.

Jag återkommer än en gång till att för folkpensionärerna, som vi talade om i båda fallen, gäller mitt besked i dag liksom det gällde vid det tillfälle som Olof Palme citerade från. Försök inte göra advokatyr av detta! Olof Palme liksom jag vet att de människor som bara har folkpension och folkpensions-tillskott att leva av måste få behålla vad de har, och de måste dessutom få ett tillskott – och det är det som ligger i pensionstillskottet. Jag talar alltså om att vi är beredda att förbättra folkpensionärernas köpkraft. Säg inte att jag talar om ett annat ämne!

OLOF PALME (s):

Herr talman! Det här blir ju på sätt och vis värre och värre – om man på enminutsrepliker skall ägna sig åt elementär pedagogik.

Folkpensionärerna får dels sitt pensionstillskott, som alla är överens om, dels kompensation för prisökningar – alla typer av prisökningar – via indextillägg.

Nu har jag frågat: Tänker ni behålla indextilläggen precis som de nu är konstruerade? Då svävar Thorbjörn Fälldin lindrigt sagt på malet. Han söker en annan försvarslinje och säger: Ja, man kunde ju tänka sig att ha olika indexsystem, så att folkpensionärerna fick kompensation för prisstegringarna fullt ut, medan ATP-pensionärerna icke fick detta. Det är såvitt jag förstår en helt orimlig tanke, om inte annat ett utflöde för centerns gamla hat – eller åtminstone ovilja – mot ATP. Det går ju inte att säga att ”du som är folkpensionär skall ha ditt pensionstillskott, du skall ha full kompensation för alla prisstegringar, men du som är ATP-pensionär skall inte få full kompensation för prisstegringarna”. Man måste ju ha samma system.

Jag konstaterar återigen att ni, när ni för i dag ett år sedan lovade att

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om planerad
besparing i stats-
utgifterna*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om byggande
utan föregående
planläggning*

pensionärernas indexsystem skulle behållas helt oförändrat, inte avsåg att ett år senare hålla det löftet. Det har framgått av dagens debatt.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 26 Om byggande utan föregående planläggning

Statsrådet GEORG DANELL erhöll ordet för att besvara *Magnus Perssons* (s) den 21 maj anmälda fråga, 1979/80:490, och anförde:

Herr talman! Magnus Persson har frågat mig om jag är beredd att så snart som möjligt efter sommaruppehållet i lämplig form presentera en objektiv redogörelse för utvecklingen av byggandet utan föregående planläggning.

F. n. studeras inom bostadsdepartementet utvecklingen av byggandet på landsbygden. Det sker som ett led i departementets fortlöpande arbete med bebyggelsefrågor. I detta sammanhang kommer särskilt byggande utan föregående detaljplanläggning att uppmärksammas. Meningen är att belysa den hittillsvarande utvecklingen av byggandet på landsbygden, bakgrunden till förändringen av detta byggande under senare år samt helt översiktligt de problem och möjligheter som nu kan förutses för de närmaste åren. Det arbete som inletts är således av den karaktär som Magnus Persson tycks avse. Meningen är att arbetet skall bedrivas skyndsamt. Jag kan inte för dagen ta ställning till formerna för en eventuell presentation av de resultat som arbetet ger. Det kan jag bedöma först när jag tagit del av detta resultat.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

MAGNUS PERSSON (s):

Herr talman! Först får jag tacka statsrådet Danell för svaret på min fråga.

Anledningen till att jag aktualiserat frågeställningen är att byggandet utanför plan har ökat markant under senare hälften av 1970-talet. Det finns olika uppgifter, och de statistiskt säkra siffrorna är inte så många. Så mycket är dock klart att det under 1970-talet i dess helhet byggts ca 30 000 lägenheter som inryms under begreppet utomplansbyggande. Det finns också anledning att tro att en relativt stor andel av utomplansbyggandet ligger inom centralorternas s. k. influensområden, dvs. inom zoner där tätbebyggelsesituation uppenbarligen råder. Värmland är ett av de län där man har uppmärksamheten riktad på förhållandena i detta avseende.

Det finns självfallet stora variationer i utomplansbyggandet och tydligen helt olika bedömningar av byggnadslagstiftningen på detta område. I kommuner med mindre än 10 000 invånare var det genomsnittliga utomplansbyggandet år 1978 ungefär 14 %. År 1979, alltså ett år senare, hade utomplansbyggandets andel stigit till över 30 %.

Herr talman! Svaret är ju positivt, och jag inväntar med stor spänning de

uppgifter som bostadsdepartementet nu håller på att samla in. Jag hoppas att den presentation av dessa som senare kommer att ske skall bli så objektiv som möjligt.

Uppgifter i några pressmeddelanden från bostadsdepartementet har uppfattats på olika sätt. Det gäller dels avgränsningen av begreppet "tätbebyggelse av mindre omfattning", dels spørsmålet huruvida lämplighetsprövningen är en rent kommunal angelägenhet.

Jag tror att Georg Danell och jag är överens om att det är bra att vi får en ökad debatt om dessa frågor. Det är väsentligt att det bland de kommunalt förtroendevalda och deras medarbetare i byggnadsnämnderna och inte minst på länsarkitektkontoren förs en debatt om dessa frågor, och också mot den bakgrunden är statsrådets svar positivt. Det finns en del av statsrådet Danell handlagda överklagningsärenden som har ifrågasatts. Jag skall inte gå in på någon principdebatt om det i dag. Vad som är angeläget är att problemställningen belyses. Man bör väga in alla de komponenter som finns i byggnadslagstiftningen på detta område och ges tillfälle att i lugn och ro analysera planärenden och planbeslut. Permanentboende i fritidshus är ett av de många områden som kommer in i den delen. Den debatten får vi dock anledning att ta upp senare.

Herr talman! Jag vill än en gång tacka statsrådet för svaret på min fråga. Jag emotser med stort intresse handläggandet av den sammanställning som pågår. Jag tror inte att Värmland är något speciellt anmärkningsvärt område i detta sammanhang – det finns också inom andra regioner och landsdelar en motsvarande utveckling. Det är angeläget att vi får en uppfattning om omfattningen av det byggande det gäller.

Statsrådet GEORG DANELL:

Herr talman! Jag har svarat på frågan i vad avser hur vi skall behandla bebyggelseutvecklingen på landsbygden. Principfrågorna och sakfrågorna har jag lämnat därhän.

Med den gamla bygglagstiftning från 1947 som vi har finns det mängder av oklarheter i dagens samhällsbyggande. Sedan 1964 har det pågått ett utredningsarbete rörande ny plan- och bygglag. Av många olika skäl har arbetet skjutits upp och gjorts om under årens gång. Nu börjar vi närma oss ett resultat, men det kommer ändå att ta åtskilliga år innan en ny lag kommer att kunna börja verka. Detta gör att det finns starka önskemål om att få något mer klarhet i principerna och även i de regler som gäller på detta område.

Önskemålet om att bo på landsbygden är av naturliga skäl stort. Det finns planskäl som talar emot. Min ambition är att försöka kombinera dessa önskemål och tveksamheter till en bra lösning för att se till, att i varje fall det som betraktas som alltför detaljmässiga inskränkningar i byggandet skall kunna tas bort.

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om byggande
utan föregående
planläggning*

Måndagen den
9 juni 1980

Om regeringsåtgärder för att garantera de anställdas rätt till förhandlingar med ledningen för multinationella företag.

MAGNUS PERSSON (s):

Herr talman! Jag kan i stora delar hålla med statsrådet Danell. Här finns en gammal lagstiftning som skall följas av en bättre, och just i skarven blir det en del gränsfrågor som är svåra att tolka. Jag tror att den här insamlingen av uppgifter är viktig, och jag hoppas att presentationen av det resultat som arbetet ger skall ske i objektiv form och att vi därefter får en bred debatt om de här frågorna.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 27 Om regeringsåtgärder för att garantera de anställdas rätt till förhandlingar med ledningen för multinationella företag

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att besvara *Jan Bergqvists* (s) den 21 maj anmälda fråga, 1979/80:493, och anförde:

Herr talman! Jan Bergqvist har frågat mig vad regeringen kommer att göra för att de anställda vid Viggo AB skall kunna utöva den förhandlingsrätt som tillkommer dem enligt OECD:s uppföranderegler för multinationella företag.

OECD:s deklaration om internationella investeringar och multinationella företag, som antogs år 1976, innefattar riktlinjer för multinationella företag. Dessa riktlinjer är frivilliga till sin karaktär och kan inte genomdrivas på rättslig väg. De rekommendationer som riktlinjerna innehåller utgör emellertid ett auktoritativt uttryck för OECD-regeringarnas förväntningar såvitt gäller företagens uppträdande.

Riktlinjerna har setts över av en kommitté inom OECD. I sin rapport år 1979 anför kommittén att specifika problem som sammanhänger med tillämpningen av riktlinjerna i första hand bör tas upp, diskuteras och, om möjligt, lösas på nationell nivå, i andra hand genom bilaterala kontakter mellan berörda länder.

I en skrivelse den 11 september 1979 begärde tre fackliga organisationer, under hänvisning till OECD:s riktlinjer, bl. a. regeringens bistånd med att lösa en tvistefråga vid Viggo AB i Helsingborg. Tvisten gällde de fackliga organisationernas krav att få förhandla med Viggos engelska moderbolag Medishield. Överläggningar har därefter ägt rum mellan företrädare för industridepartementet och parterna. Det visade sig därvid att enighet inte kunde nås mellan parterna i fråga om innebörden av OECD:s riktlinjer i det omtvistade avseendet. På initiativ från den svenska regeringen inleddes därför informella kontakter med den brittiska regeringen i syfte att på bilateral väg söka lösa tvisten. Medan dessa kontakter pågick avslutade företagsledningen i Viggo förhandlingarna med de anställda.

Den uppkomna tvisten reser ett antal principiella frågeställningar rörande tolkningen av 9 § i OECD-riktlinjernas avsnitt om sysselsättning och arbetsmarknadsfrågor.

I mars 1980 begärde berörda fackliga organisationer i Sverige via TUAC,

dvs. fackföreningsrörelsens rådgivande organ i OECD, att den ansvariga OECD-kommittén skulle klargöra innebörden av denna paragraf. Kommittén har däremot inte att göra något uttalande i Viggoärendet. De principiella frågeställningarna kommer att i denna vecka diskuteras inom kommittén. Ett yttrande från kommittén kan emellertid inte väntas förrän tidigast till hösten.

Frågan om innebörden i 9 § i riktlinjerna som OECD skall behandla är komplicerad. När det gäller vad som är en önskvärd ordning i sak är det den svenska regeringens inställning att realförhandlingar skall kunna föras i ett utlandsägt företag i Sverige, även om den slutliga beslutsmakten i de frågor förhandlingar gäller ligger utomlands.

JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret. Nils Åsling talar om OECD:s regler och om vad som har hänt när det gäller Viggo AB. Han lämnar en del uppgifter om industridepartementets handläggning. Men när vi kommer till den springande punkten, nämligen vad regeringen i fortsättningen skall göra för att de anställda verkligen skall få sin förhandlingsrätt, har Nils Åsling tyvärr ingenting att säga. Det är beklagligt, för det är det som är viktigt och just det som min fråga gällde.

Fallet Viggo är en skarp varningssignal. Här har vi ett bra svenskt företag som köps upp av ett multinationellt bolag. Efter en tid vill de anställda förhandla om företagets framtida utveckling, något som de har full rätt till enligt medbestämmandelagen. Men nu har viktiga delar av beslutanderätten flyttats över till utlandet. Den utländska företagsledningen går inte med på sådana förhandlingar. Till bilden hör att Svenska arbetsgivareföreningen direkt uppmanar det engelska moderbolaget att vägra att förhandla med de fackliga organisationerna i Sverige.

Det är bra att regeringen inte är beredd att svälja Arbetsgivareföreningens brännvinsadvokatyr för hur OECD-reglerna skall tolkas. Industriministern sade i slutet av sitt anförande att det är regeringens inställning att realförhandlingar skall kunna föras i utlandsägt företag i Sverige, även om den slutliga beslutsmakten ligger utomlands. Jag utgår från att det då gäller alla förhandlingar med bemyndigade parter. I så fall förefaller det som om regeringen och de fackliga organisationerna i stort sett har samma uppfattning i tolkningsfrågan. Men om vi nu kommer fram till hur reglerna skall tolkas blir nästa fråga: Vad skall göras för att få reglerna att fungera? Vad regeringen har gjort tills nu räcker uppenbarligen inte. Hittills har regeringen framför allt gått den informella vägen. Men företagsledningen avslutar förhandlingarna som om ingenting har hänt.

Vidare sprider arbetsgivareföreningen uppgifter om att de synpunkter som regeringen presenterat informellt inte är regeringens officiella ståndpunkt. Därför måste jag åter ställa den konkreta frågan: Vad kommer regeringen att göra för att de anställda i multinationella företag skall kunna föra förhandlingar med dem som fattar de avgörande besluten?

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

Om regeringsåtgärder för att garantera de anställdas rätt till förhandlingar med ledningen för multinationella företag

Måndagen den
9 juni 1980

Om regeringsåtgärder för att garantera de anställdas rätt till förhandlingar med ledningen för multinationella företag

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag tror att det är angeläget att redan från början slå fast att man måste skilja mellan det enskilda fallet Viggo och OECD:s tolkning av innebörden i artikel 9. I det enskilda fallet agerar varken regeringen eller OECD som någon domstol. Den svenska regeringens befattning med ett enskilt fall inskränker sig till att i möjligaste mån informera om OECD-riktlinjernas tillämpning och innebörd. Regeringen saknar möjligheter att på rättslig väg genomdriva riktlinjerna. Det tycker jag Jan Bergqvist skall hålla i minnet. OECD:s befattning med enskilda företag inskränker sig till att i ljuset av sådana fall klargöra riktlinjernas innebörd. Sådana klargöranden anses böra göras mot bakgrund av reella tillämpningsproblem och inte rent hypotetiska fall.

Enligt de informationer jag förfogar över och som jag antydde i mitt svar är förhandlingarna i Viggo avslutade. Därmed finns inte längre någon akut tvistefråga i fallet Viggo. Regeringens uppmärksamhet knyts därför i fortsättningen till OECD-arbetet i fråga om innebörden i den aktuella artikeln i riktlinjerna. Jag har redan redovisat regeringens grundläggande hållning inför diskussionerna i OECD. Vi räknar med att dessa diskussioner kommer att leda till ökad klarhet om relationen mellan nationell rätt och OECD:s riktlinjer, innebörden av uttrycket "bemyndigad att fatta beslut" m. m., så att tvister av den typ som uppstod i Viggo kan undvikas i framtiden.

JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Industriministern vill påpeka att OECD-reglerna är frivilliga till sin karaktär, och att man inte kan göra mycket för att de i verkligheten skall efterlevas. Men får jag då påminna industriministern att det finns ett utredningsförslag som regeringen har ruvat på under nu snart två år om att ställa villkor på företag som etablerar sig i Sverige, så att de förpliktas att iakttä OECD:s uppförandekod och andra internationellt vedertagna riktlinjer för multinationella företag. Det måste vara med i den här diskussionen.

När industriministern säger att tvistefrågan är ur världen, är detta bara skenbart och formellt. Visserligen avslutade företagsledningen förhandlingarna. Men det är självklart att de anställda har önskemål om att med bemyndigade personer få förhandla om företagets framtid. Självklart vill de komma tillbaka i nya omgångar och ta upp dessa frågor.

Då gäller det vilket stöd de anställda i Sverige, som jobbar i utlandsägda företag, kan få från den svenska regeringen. Jag tycker att en svensk regering borde kunna ge ett kraftfullt stöd åt försöken att få ett fackligt inflytande i dessa företag.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Vi får väl i sinom tid diskutera de förslag och de beslut regeringen kommer fram till på grundval av den utredning som Jan Bergqvist åberopade.

Nu vill jag i anslutning till vår diskussion om OECD-riktlinjerna påpeka att de trots allt är resultatet av flera års internationella förhandlingar. Med tanke på utgångspunkterna och de nationella situationerna på sina håll måste sägas att resultatet är mycket positivt och tillgodoser långt gående svenska ambitioner.

Riktlinjerna blir inte effektivare för att Sverige ensamt lagstiftar om att tillämpa dem, eftersom vårt ansvarsområde är begränsat till de multinationella företag som är verksamma i Sverige. Det tycker jag Jan Bergqvist skall hålla i minnet.

Poängen med riktlinjerna är att de riktar sig till alla multinationella företag, oavsett var de har sin verksamhet. Om sådana regler skall bli effektiva och bindande till sin karaktär krävs att alla OECD-stater medverkar i det här avseendet.

JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Det är visst möjligt för ett enskilt land att lagstifta om tillämpning inom det egna området för OECD-reglerna. I själva verket är dessa regler uppbyggda på ett sådant sätt att de inbjuder länderna till att knyta an sin nationella lagstiftning till dessa regler. Enligt min mening borde man kunna ha dem som minimivillkor. Sedan bör man för svensk del ställa ytterligare krav som går därutöver.

Det duger inte att regeringen bara tar vissa informella kontakter och sedan låter saken vara utagerad. Det är angeläget att industriministern kommenterar de uppgifter som sprids internationellt av Svenska arbetsgivareföreningen. Jag förmodar att industriministern har observerat att Arbetsgivareföreningen påstår att den standpunkt som regeringen deklarerat informellt i sitt memorandum inte var den officiella regeringspolitiken. Därför är det viktigt att industriministern på den punkten gör ett klart uttalande så att sådana uppgifter inte längre fortsätter att spridas.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag har ingen anledning att i det här sammanhanget göra någonting annat än att deklarerat den svenska regeringens syn på hur OECD:s riktlinjer skall tolkas.

De innebär enligt min uppfattning ett allmänt ansvar för de olika enheterna i ett multinationellt företag att bistå varandra med att följa riktlinjerna.

Riktlinjerna innebär inte att någon separat skyldighet att förhandla med de anställda i dotterbolag utomlands läggs på moderföretaget.

De innebär emellertid ett ansvar för den del av ett multinationellt företag som har den reella beslutsmakten att skapa förutsättningar för att förhandlingar som enligt nationell rätt bedrivs på lokal nivå inte blir illusoriska utan ger de anställda möjlighet att utöva det inflytande förhandlingsvägen som de tillförsäkrats enligt nationell rätt – det är angeläget att understryka detta.

Riktlinjerna betyder inte att moderföretaget i ett multinationellt företag rekommenderas att föra något slags samordnande, kollektiva förhandlingar

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

Om regeringsåtgärder för att garantera de anställdas rätt till förhandlingar med ledningen för multinationella företag

med de anställda i samtliga dotterföretag. Detta syftar till att förhindra att ett multinationellt företag genom sin speciella struktur gör nationella bestämmelser om inflytande för de anställda verkningslösa.

Det finns alltså anledning att understryka den här tolkningen, oavsett vem som ifrågasätter dessa riktlinjer.

JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! De anställda i det svenska företaget har på ett tidigt stadium begärt förhandlingar med personer som kunde anses vara bemyndigade att fatta beslut i de framtidsfrågor som det gällde. Regeringen har då klarlagt hur man ser på OECD:s regler i det här sammanhanget. Men det allvarliga är att styrelsen i Sverige och företagsledningen i England tydligen inte har tagit detta riktigt på allvar.

Visar inte Viggoärendet att det behövs någonting mer än vad regeringen har åstadkommit? Skall vi tillförsäkra de anställda i Sverige som jobbar i utlandsägda företag något så när likvärdiga möjligheter till inflytande på arbetsplatsen, då måste det till andra åtgärder, då måste regeringen flytta fram sina positioner i den multinationella politiken.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 28 Om verksamheten vid Emsfors bruk

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att besvara *Eric Rejdnells* (fp) den 21 maj anmälda fråga, 1979/80:495, och anförde:

Herr talman! Eric Rejdnell har frågat mig om jag är beredd att omgående gå in och medverka till att Emsfors bruk får fortsätta sin verksamhet med ny ägare.

Styrelsen för Södra Skogsägarna AB beslöt i mars i år att som ett led i en nödvändig omstrukturering av företaget avveckla sin verksamhet vid Emsfors bruk i Oskarshamn. Bruket sysselsätter f. n. drygt 200 personer. Utvecklingsfonden i Kalmar län har finansierat en utredning för några intressenters räkning, avseende förutsättningarna för en fortsatt, reducerad verksamhet vid bruket. F. n. pågår affärsförhandlingar mellan Södra Skogsägarna AB och dessa intressenter om en eventuell försäljning av bruket.

Något ingripande från min sida i de pågående affärsförhandlingarna mellan parterna kommer inte att ske. Jag har i tidigare sammanhang här i kammaren erinrat om att enskilda statsråd – eller regeringen – inte äger ingripa i företagets skötsel. Denna åvilar enligt aktiebolagslagen den verkställande ledningen och styrelsen. Innan nämnda affärsförhandlingar avslutats kan jag inte heller uttala mig om förutsättningarna för fortsatt verksamhet vid Emsfors bruk. Min förhoppning är emellertid att driften vid bruket skall kunna fortsätta i någon form.

ERIC REJDNELL (fp):

Herr talman! Först vill jag tacka industriministern för svaret på min fråga, som jag ställde för i det närmaste tre veckor sedan. När frågan ställdes var förutsättningen den att en mycket snar lösning för Emsfors bruk måste komma till stånd, om inte nedläggningen skulle bli ett faktum.

Nu har man lyckats att hålla intresset uppe ett par veckor längre än vad vi då kunde tro. De intressenter som industriministern nämnde i sitt svar och som vill köpa bruket och fortsätta driften har nu lagt sitt slutbud till Södra Skogsägarna. Slutbudet lämnades i onsdags i förra veckan, dvs. den 4 juni. Efter vad jag inhämtat har Södra Skogsägarna sitt nästkommande styrelsemöte den 16 juni, då ett besked kan komma i bästa fall.

Utan att föregripa Södra Skogsägarnas styrelsebeslut skulle väl ändå industriministern kunna säga någonting om hur han ser på de följdverkningar som ett nedläggningsbeslut kommer att få. Vi är dock i ett läge där 160 arbetstillfällen kan räddas, om de samhällsekonomiska och arbetsmarknads-mässiga skälen får väga tyngre än kortsiktiga företagsekonomiska synpunkter. Detta skulle i så fall sammanfalla med näringsutskottets skrivning i dess betänkande 1979/80:47 på s. 34 och 35: "Utskottet vill understryka att företaget i samråd med de anställda bör göra en översyn av nu gällande planer och undersöka möjligheterna till fortsatt drift vid hotade enheter. --- Utskottet vill --- understryka det stora ansvar att lösa uppkomna sysselsättningsproblem som vilar såväl på företaget - Södra Skogsägarna - som på samhället."

Utskottet understryker vidare: "Stora krav på aktiva insatser för att lösa uppkommande problem kommer alltså att ställas på ansvariga myndigheter och i sista hand på regeringen."

Detta tycker jag är en ganska klar utskottsskrivning.

Vi vet nu att något ingripande under pågående förhandlingar inte är tänkbart, och den inställningen respekterar jag. Men jag skulle vilja fråga industriministern: Kommer industriministern ändå att följa utvecklingen så ingående att han, när svaret på det givna slutbudet lämnas den 16 juni, vilket vi alla hoppas, då är beredd till ett direkt och snabbt agerande, därest Södra Skogsägarnas svar skulle bli ett nej?

I ett sådant läge måste ju samhället gå in för att rädda sysselsättningen för de anställda vid Emsfors bruk. Med andra ord: Är tiden inne att agera omedelbart efter det att Södra Skogsägarnas svar har lämnats på det givna slutbudet? Statsrådets förhoppning är ju att driften vid bruket skall kunna fortsätta i någon form. Hur kommer det att ske?

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Först säger Eric Rejdnell att jag borde kommentera följdverkningarna av ett eventuellt nedläggningsbeslut. Sedan säger han att han respekterar min strävan att inte gå in i förhandlingarna. Jag hoppas att han då också inser att de eventuella konsekvenserna av en affärssuppgörelse i ett eller annat avseende också tillhör bakgrunden till pågående förhandlingar och att jag alltså inte som ansvarigt statsråd bör kommentera dem.

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om verksamheten
vid Emsfors bruk*

Jag vill bara säga att den dag som Södra Skogsägarna har bestämt sig för hur man skall se på Emsfors bruks framtid och det står klart vilka lösningar som kan finnas på arbetsmarknadsproblemen på den berörda orten får vi också göra en samhällsekonomisk värdering av situationen. Då är jag självfallet beredd att till diskussion ta upp de konsekvenser som företagets dispositioner kan få.

ERIC REJDNELL (fp):

Herr talman! Statsrådet säger att den dag som Södra Skogsägarna ger ett besked är regeringen beredd att gå in och titta på dessa frågor. Det vore bra om det kunde ske i omedelbar anslutning till att detta besked lämnas.

Jag vet att industriministern kan denna fråga mycket bra. Det är därför inte nödvändigt att vi närmare går in i själva sakfrågan. Men just på grund av att industriministern har denna kunskap kan jag och många med mig inte stillatigande se på hur en hel industri försvinner trots att den kan räddas. Det är inte nödvändigt att de människor som nu friställs och ett helt samhälle blir utan den enda industri som finns på orten. Jag instämmer i de fackliga representanternas uppfattning att en industrienhet som koncentreras på vidareförädling och utveckling av helt nya produkter bör utvecklas i Sverige. Kunskaper och kapitalinsatser som delvis har betalats av staten bör inte heller föras ut ur landet.

I ett anförande här i kammaren den 20 maj erinrade jag om ett inlägg som industriministern hade gjort vid en interpellationsdebatt den 17 december förra året. Vid detta tillfälle sade industriministern att man självfallet var medveten om att Emsfors exportandel inte är oväsentlig och att den utveckling som här har skett är av stor betydelse. Det skulle vara intressant att nu höra industriministerns syn på denna frågeställning, eftersom den även i dagsläget är av stor vikt för brukets vara eller inte vara.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag vill bara vitsorda vad jag sade tidigare. Självfallet är det med oro som jag konstaterar att vår exportkapacitet på vissa områden, bl. a. inom papperssektorn, minskar. Därför ser jag ogärna att bruk läggs ner. Men jag vill samtidigt göra den reservation som jag gjorde i den tidigare åberopade debatten, nämligen att vi naturligtvis måste utnyttja detta läge för att göra de strukturförändringar inom svensk skogsindustri som på sikt skall ge oss ökad konkurrenskraft. Det är den kommentar jag kan göra i dag.

När det gäller de affärsförhandlingar som pågår beträffande Emsfors får vi, som jag sade tidigare, ge oss till tåls och låta dem ha sin gång. Vi får se vad resultatet av dessa blir, innan vi går in i närmare bedömningar av de samhällsekonomiska konsekvenserna.

ERIC REJDNELL (fp):

Herr talman! Vi kan klart se vad som händer, om denna affärsöverenskommelse inte kan slutföras. Om ett sådant besked kommer, blir alla de 230 anställda utan jobb. Just nu kan dock 160 av dessa 230 personer sysselsättas,

om regeringen kan hjälpa till att få till stånd denna uppgörelse.

Problemen gäller inte bara Emsfors bruk, utan en nedläggning får följdverkningar. Bilspedition, som har ganska stora körningar för detta bruk, kommer också att mista en stor del av sina uppdrag.

Jag vill till sist säga att svensk industri i stort inte tillåter en kapitalförstöring av den storlek som här lokalt sker vid Emsfors bruk, speciellt inte med tanke på att det drabbar en industri som förädlar en råvara som skall exporteras. Om bruket slaktas och säljs till utlandet, vilket är mycket troligt, eftersom det finns sådana tankar, skulle vi i stället uppenbarligen få importera dessa varor – och det kan väl inte vara meningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 167

**Måndagen den
9 juni 1980**

Om regeringsåtgärder med anledning av förhållandena i Guatemala

§ 29 Om regeringsåtgärder med anledning av förhållandena i Guatemala

Utrikesministern OLA ULLSTEN erhöll ordet för att besvara *Hans Peterssons* i Hallstahammar (vpk) den 29 maj anmälda fråga, 1979/80:521, och anförde:

Herr talman! Hans Petersson i Hallstahammar har med hänvisning till att ännu fler fackföreningsledare mördats i Guatemala frågat mig om dessa nya mord föranleder någon åtgärd från regeringen eller om regeringen kvarstår i sin likgiltighet inför händelserna.

Hans Peterssons sätt att formulera sin fråga tyder på att han antingen är allmänt oförsämd eller inte lyssnar på de svar som han fått tidigare i samma ärende. Så sent som den 12 maj svarade jag nämligen på en likalydande fråga av Hans Petersson om den allvarliga situationen i Guatemala. Jag framhöll att situationen var mycket allvarlig. Jag välkomnade den resolution som antagits av FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna och som uppmanar Guatemalas regering att vidta åtgärder mot kränkningarna av de mänskliga rättigheterna.

Sveriges ambassadör i Guatemala har därefter instruerats att framföra den svenska regeringens allvarliga oro över utvecklingen i Guatemala och rapportera om förtryck och våld samt informera myndigheterna om innehållet i det svar som jag gav på Hans Peterssons förra fråga.

Sedan den förra frågan besvarades har rapporter influtit om nya mord och försvinnanden. Återigen kan det konstateras att våldet dominerar i Guatemala, att krav på ekonomiska och sociala förändringar möts med förtryck och brutalitet och att grundläggande mänskliga rättigheter allvarligt åsidosätts. Den svenska regeringen fördömer detta våld, klart och entydigt.

Under våren har flera fackliga företrädare försvunnit eller mördats. Vid den nu pågående ILO-konferensen i Genève kommer Sverige att markera sin inställning till förhållandena på det fackliga planet i Guatemala. Den expertkommitté som rapporterar till arbetskonferensens utskott för konven-

Måndagen den
9 juni 1980

*Om ett regerings-
initiativ för studi-
um av förhållan-
dena i Mellanös-
tern*

tions- och rekommendationstillämpning har också påtalat Guatemalas kränkning av ILO:s föreningsfrihetskonvention.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret.

Nej då, det är inte så att jag är allmänt oförsämd, men jag tolkade det svar som Ola Ullsten gav förra gången som mycket intetsärande. Och Ola Ullsten var ju då så pass oförsämd när det gällde min hållning, att han frågade om jag begärde att han skulle åka till Guatemala och föra förhandlingar med den guatemalanska regeringen. Han borde ha vetat att det inte var riktigt den nivån jag hade tänkt mig.

Det är stort steg för de förtryckta människorna i Guatemala när regeringen nu har instruerat ambassadören. Det är bra. Ola Ullsten hade kunnat säga i det förra svaret att man skulle instruera vår ambassadör att ta upp dessa frågor och peka på förhållandena i landet, och då kanske jag hade nöjt mig med det svaret.

De personer som nu tyvärr har mördats i Guatemala i en andra omgång – eller vilken omgång i ordningen det är – levde när vi senast hade denna debatt. Dessa personer är så pass modiga att de går in i fackliga uppgifter och företräder sina kamrater och deras svåra förhållanden, trots att de vet att det betyder en säker död. Inför sådana förhållanden kan man inte vara allmänt likgiltig och man kan inte ställa oförsämda frågor, som Ola Ullsten kanske tror att jag gör. Jag har en allvarlig uppfattning i denna fråga, och det innebär att jag försöker få regeringen att göra så mycket som möjligt. Nöjd blir man ju aldrig om man vill att det skall tas krafttag av den borgerliga regeringen, men att instruera ambassadören att gå ut och prata om problemen är alltid något.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 30 Om ett regeringsinitiativ för studium av förhållandena i Mellanöstern

Utrikesministern OLA ULLSTEN erhöi ordet för att besvara *Raul Blüchers* (vpk) den 30 maj anmälda fråga, 1979/80:532, och anförde:

Herr talman! Raul Blücher har frågat mig om regeringen är beredd att utse en parlamentarisk undersökningskommission med uppgift att resa till de ockuperade områdena på Västbanken och studera hur den palestinska befolkningen behandlas i samband med den israeliska bosättningen i området.

Som underlag för sina bedömningar har regeringen tillgång till rikhaltiga informationer. Utöver våra ambassaders rapportering finns att tillgå bl. a. FN:s omfattande undersökningar om de berörda förhållandena. Nyligen publicerade Europarådets parlamentariska församling en värdefull rapport om läget i Mellanöstern. Ett antal på Mellanöstern specialiserade institutio-

ner offentliggör regelbundet omfattande studier i ämnet. Något behov av en parlamentarisk undersökning finns således inte enligt regeringens uppfattning.

RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! Jag får tacka utrikesministern för svaret.

Min fråga har föranletts av samma intryck som Carl Lidbom förmedlade i en frågedebatt med utrikesministern för en vecka sedan som rörde händelser som inträffat i Mellanöstern, nämligen intrycket av en pinsam tystnad från den svenska regeringens sida. I den frågedebatten gjorde Carl Lidbom en resumé av händelserna i området under maj månad. Han redogjorde för hur Camp David-förhandlingarna avbröts, hur Jerusalem gjordes till Israels huvudstad, hur den israeliska regeringen tillkännagav planer på att under loppet av några få år fyrdubbla den judiska befolkningen på Västbanken och för hur israeliska bomber vräktes över städer, byar och flyktingläger i södra Libanon som hämnd för den palestinska aktionen i Hebron.

Det är mot samma bakgrund jag har ställt min fråga, om det inte kan vara av stort värde att Sverige dokumenterar en korrekt bild av hur den israeliska bosättningen går till och vilka mål den har. Sedan jag skrev min fråga har de båda palestinska borgmästarna Bassam Shaka i Nablus och Kaim Khalaf i Ramallah svårt lemlästats av israeliska bombattentat som hämnd för att de icke velat samarbeta med de israeliska myndigheterna i fråga om bosättningspolitiken.

Jag har här ett dokument som klarlägger att det finns militärstrategiska avsikter bakom den pågående bosättningspolitiken. Det är en huvudplan för utvecklingen av bosättningen i Judéen och Samarien, upprättad inom bosättningsdepartementet inom den sionistiska världsorganisationen. Där klargörs i planens första punkt att de principer som varit vägledande för planen är att bosättningen inom hela det bibliska Israel är till för att bevara säkerheten och att den är grundad på rätt. Där sägs också att en römsa av bosättningar på strategiska platser har bevarandet av både inre och yttre säkerhet till ändamål och skall konkretisera och förverkliga sionisternas rätt till det historiska Israel.

Det är i den andan som bosättningen leds. Nu finns det visserligen uttalanden av den israeliska regeringen och dess jordbruksminister om att bosättning inte skall upprättas på exproprierad mark utan endast på statsägd mark – det sades 1978 –, men enligt tidningsuppgifter nu i maj säger samme jordbruksminister att de israeliska bosättningarnas legala status nu måste ändras, så att Israel kan exproprierar privat mark för bosättningarna för att uppnå det nu uttalade målet, att på några få år fyrdubbla den israeliska befolkningen på Västbanken. Åtskilliga exempel finns som visar hur bosättningarna verkligen har genomförts vid flera tillfällen under 1970-talet, då den bosatta palestinska befolkningen drivits bort med militärt våld.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om ett regerings-
initiativ för studi-
um av förhållan-
dena i Mellanös-
tern*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om den planerade
forskningsgruvan
i Kiruna*

Industriministern NILS ÅSLING erhöill ordet för att besvara *Eivor Marklunds* (vpk) den 27 maj anmälda fråga, 1979/80:510, till arbetsmarknadsministern, och anförde:

Herr talman! Eivor Marklund har frågat arbetsmarknadsministern vad som ligger bakom att beslut om igångsättning av den planerade forskningsgruvan i Kiruna ännu inte fattats.

Riksdagen beslöt våren 1979 (prop. 1978/79:127 bil. 1, NU 1978/79:42, rskr 1978/79:326) anvisa ett anslag av 35 milj. kr. till en forskningsstation i gruvbrytning i Kiruna. Regeringen har uppdragit åt styrelsen för teknisk utveckling (STU) att utarbeta förslag till stadgar m. m. för en stiftelse för gruvteknisk forskning. STU skall vidare lämna förslag om verksamhetsplan och organisation för forskningsstationen, som skall vara lokaliserad till Luossavaara i Kiruna. Vid uppdragets fullgörande skall STU utgå från Norrbottendelegationens förslag till forskningsstation.

Enligt vad jag har inhämtat har STU i samråd med gruvindustrin tillsatt en styrgrupp för projektet med representanter för gruvföretagen i Norrbotten, högskolan i Luleå, arbetarskyddsstyrelsen, Gruvindustriarbetareförbundet samt STU. Styrelsen i den blivande stiftelsen avses för kontinuitetens skull i huvudsak utgöras av styrgruppens ledamöter.

För att möjliggöra en snabb igångsättning av verksamheten medgav regeringen genom beslut den 6 september 1979 att STU fick använda högst 6 milj. kr. av anslaget för forskningsstationen för att göra sådana förberedande och inledande insatser beträffande forskningsstationen som inte fordrar slutlig verksamhetsplan.

Enligt vad jag har erfarit har styrgruppen sedermera efter närmare utredning kunnat konstatera att ett genomförande av forskningsprogram i Luossavaaragruvan enligt Norrbottendelegationens förslag inte är möjligt inom anslagsramen 35 milj. kr. Totala kostnaden synes i det närmaste uppgå till det dubbla. Styrgruppen har därför undersökt möjligheterna till alternativa forskningsprogram inom ramen för de medel som ställts till förfogande.

STU har helt nyligen under hand meddelat resultatet av dessa undersökningar. Det bästa alternativet förefaller vara att utnyttja gruvan i Luossavaara med en viss modifiering av programmet för verksamheten jämfört med Norrbottendelegationens förslag. Kostnaderna för verksamheten kommer förmodligen ändå att överstiga de 35 milj. kr. som anslagits, även om de överskjutande kostnaderna ligger på en betydligt lägre nivå än vad som blir fallet om ursprungsförslaget följs.

Frågan får tas upp när erforderligt underlag för ett ställningstagande kommit in till regeringen.

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! Det var ju folkpartiregeringen som kom med det s. k. Norrbottenpaketet, och projektet om en forskningsgruva bokfördes på

arbetsmarknadsdepartementet, om min minnesbild är riktig. Därför ställde jag frågan till statsrådet Wirtén, men jag har naturligtvis ingenting emot att byta några ord med statsrådet Åsling om den här saken, i synnerhet som ju svaret förefaller vara positivt. I varje fall borde väl en del spekulation som har förekommit nu kunna avlivas.

Den styrgrupp som statsrådet hänvisar till har ju arbetat ganska länge. Åtminstone enligt de uppgifter som man har kunnat se i pressen har den haft svårigheter att komma någon vart. Det har dykt upp uppgifter om att man inte har varit överens om hur verksamheten skall organiseras, och vidare har det skrivits att Kiruna inte skulle vara den lämpligaste orten. Det är väl det sista som har väckt speciell oro och som har gjort att jag känt behov av att ta upp saken här i riksdagen. Inte minst på kommunalt och fackligt håll har man uttalat sin oro. Kommunen behöver, som herr Åsling mycket väl vet, alla initiativ för att den skall kunna se framtiden an med tillförsikt. Forskning om gruvverksamhet är otvivelaktigt ett närliggande initiativ när det gäller en ort som Kiruna. När det nu har dröjt med riktigt rejäla besked har oron ökat. Då jag nu utgår ifrån att Kiruna får projektet hoppas jag att jag tolkar svaret riktigt. Jag hoppas också att finansieringsfrågan inte kommer att sätta käppar i hjulet. Orden "förefaller vara" med syftning på Luossavaara-Kirunavaara-gruvan kan möjligen betraktas som en osäkerhetsfaktor. Vi har lärt oss där uppe att inte ropa hej alltför tidigt. Men jag hoppas, som sagt, att detta ändå kan tolkas som ett positivt och lugnande svar.

En mindre bra sak i sammanhanget är ju att riksdagen inte har velat tillstyrka motionsvis framförda vpk-krav om statligt patentäggande, så att nya forskningsrön inte enbart kommer den industri till godo som tillverkar gruvindustriutrustning. Men detta är väl sådant som vi får återkomma till. Nu är det viktigt att forskningsgruvan kommer i gång. Jag hoppas att statsrådet Åslings svar betyder att den kommer i gång – i Kiruna.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag vill bara bekräfta vad jag sade i mitt svar, nämligen att detta, enligt min mening, är en väsentlig verksamhet inte bara för Norrbotten utan för hela den svenska gruvindustrin. Innan regeringen har fått nödvändigt bakgrundsmaterial har den inte haft anledning att ta ställning i frågan. Som jag anförde i mitt svar förefaller det som om det skulle kunna finnas lösningar inom en rimlig ekonomisk ram. Eivor Marklund har alltså uppfattat mitt svar riktigt, då hon upplever det som ett positivt svar.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om den planerade
forskningsgruvan
i Kiruna*

*Om åtgärder för
att upprätthålla
sysselsättningen
vid AB Eisers
fabrik i Dals-Ed*

§ 32 Om åtgärder för att upprätthålla sysselsättningen vid AB Eisers fabrik i Dals-Ed

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels *Rune Johanssons* (s) den 28 maj anmälda fråga, 1979/80:514, dels *Olle Erikssons* (c) den 29 maj anmälda fråga, 1979/80:528, och anförde:

Herr talman! Rune Johansson har frågat mig vilka initiativ regeringen avser att vidta för att uppehålla sysselsättningen vid AB Eisers fabrik i Dals-Ed.

Olle Eriksson har frågat mig, om jag ämnar vidta några åtgärder som kan trygga sysselsättningen för de anställda vid Tiger-Rangs fabrik i Dals-Ed.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Jag vill till att börja med framhålla att det vid Eiserkoncernens införlivande med Statsföretagsgruppen vid årsskiftet 1977-1978 förutsattes att åtgärder skulle behöva vidtas för att göra Eiserföretagen ekonomiskt livskraftiga.

Enligt vad jag inhämtat har AB Eiser vid styrelsesammanträde den 5 maj beslutat att ta upp MBL-förhandlingar om att lägga ner sin enhet i Dals-Ed, eftersom det inte har gått att få denna enhet lönsam. Sådana förhandlingar pågår f. n. Jag vill framhålla att varken jag eller regeringen har några formella möjligheter att ingripa i frågan.

Om enheten läggs ner kommer självfallet samhälleliga åtgärder att vidtas för att nedläggningen skall kunna genomföras i socialt acceptabla former. I första hand kommer härvid arbetsmarknadspolitiska insatser i fråga. Men också andra möjligheter får prövas för att skapa alternativ sysselsättning och produktion.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Då Rune Johansson är förhindrad att vara närvarande har jag med talmannens tillstånd tagit över frågan och ber följaktligen att få tacka industriministern för svaret.

Allvaret i det här ärendet framgår klart av att båda riksdagsledamöterna från Dalsland har ställt frågor i ärendet. Det är ingen tvekan om att effekten av nedläggningen blir drastisk i en kommun av Dals-Eds karaktär. I själva verket rör det sig om 10 % av de yrkesverksamma. Arbetsmarknaden i hela norra Dalsland är svagt utvecklad. Möjligheterna att pendla är också begränsade. Det gäller här relativt gamla anställda. Det är inte möjligt att begära av dem att de skall resa 16 mil dagligen till Uddevalla för att få arbete. Det är lika omöjligt att ställa kravet att de skall skaffa sig arbete i Östvolds Fylke.

Det behövs sysselsättning i Dals-Ed. Det förefaller mig något egendomligt att man inte har skapat ett åtgärdsprogram för Brasonbyxan. Såvitt jag har mig bekant finns det inget sådant. Man föreslår nedläggning av en enhet utan att ha presenterat något åtgärdsprogram. Och mina frågor till Nils Åsling är:

Finns det inte möjligheter för regeringen att få fram ett sådant åtgärdsprogram, så att man kan bedöma denna nedläggelse i hela dess vidd?

Kan inte regeringen under tiden lämna någon form av stöd som gör det möjligt att upprätthålla denna sysselsättning, som man – såvitt jag förstår – inte har kunnat företagsmässigt motivera nedläggningen av, som får farliga sociala konsekvenser och som innebär ett svårt hot mot människorna i en kommun som har betydande svårigheter?

OLLE ERIKSSON (c):

Herr talman! Jag vill tacka industriministern för svaret.

Jag vill liksom Hilding Johansson starkt understryka hur allvarligt vi ser på det här beslutet och jag vill kort beröra några av de allvarliga konsekvenser som en sådan här nedläggning får för de anställda, för kommunen och för regionen. Självfallet drabbar det hårdaste slaget de närmast berörda, de anställda. Och det gäller här anställda som bor i en ort där undersysselsättningen är särskilt stor och där speciellt förvärvsfrekvensen bland kvinnor är mycket låg. Nedläggningen innebär, som Hilding Johansson påpekade, att Eds kommun förlorar ca 10 % av sin industrisysselsättning. Det är alltför mycket, bl. a. därför att det inte går att lösa problemen genom arbetspendling, då pendlingsavstånden är långa till andra och större arbetsmarknader.

Det nämnda och mycket mer fakta som rör de regionalpolitiska förhållandena på norra Dal är inte främmande för våra statsråd. Statsmakterna har i föreskrifter och riktlinjer för regionalpolitiken och i länsplaneringen för Älvsborgs län betonat, att insatser i kommunerna på norra Dal borde ges hög prioritet. Stick i stäv mot detta kommer sedan Eiser, ett av statens egna företag, och vill lägga ned produktionen vid en av sina anläggningar – och därmed rycka undan arbetstillfällena och sysselsättning där den allra bäst behövs.

Det är inte konstigt att vi som representerar dessa bygder reser olika frågor och sedan vill ha svar – inte bara som tröst för stunden, utan svar som vi kan ta med oss hem och som innebär konkreta initiativ och öppningar för mer långsiktiga lösningar.

I svaret här kan vi bl. a. läsa att det vid Eiserkoncernens införlivande med Statsföretagsgruppen förutsattes att åtgärder skulle behöva vidtas för att göra Eiserföretagen ekonomiskt lönsamma. I det här aktuella fallet följer då automatiskt frågan: Räddar man eller gör man Tiger Rang mer lönsamt genom att flytta över produktionen till Tiger Rangs fabrik i Uddevalla? Kommer Brasonbyxan att säljas bättre därför att den sys i Uddevalla i stället för i Ed? Knappast! Inte löser man lönsamhetsproblemet i Tiger Rang med att lägga ner företaget i Ed.

Det är intressant att ta del av den rapport som en löntagarkonsult avlämnat med anledning av den utredning som en särskild arbetsgrupp utfört. Den i sammanhanget lilla summa man sparar per år genom att sy kavajer och byxor på en plats i stället för på två olika tar man inte igen på flera år på grund av de stora kostnader en nedläggning för med sig. Här vidtar man en stor och drastisk åtgärd, som i förhållande till sin storlek kommer att ge alltför litet, och åtgärden är troligen inte heller den rätta för att på sikt rädda Tiger Rang i

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om åtgärder för
att upprätthålla
sysselsättningen
vid AB Eisers
fabrik i Dals-Ed*

*Om åtgärder för
att upprätthålla
sysselsättningen
vid AB Eisers
fabrik i Dals-Ed*

Uddevalla. Den nya företagsledningen vid Tiger Rang, som vidtagit flera positiva åtgärder för lönsamheten, borde ha fått mer tid på sig för ytterligare åtgärder innan det här beslutet kom. Jag tror att problemet snarare är en fråga om hur vi skall få Brasonbyxan att sälja bättre. Utvecklingsmöjligheterna för Brasonbyxan borde vara den väsentliga frågan.

Jag skulle gärna vilja höra industriministerns synpunkter som komplettering till det svar vi tidigare fått.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag förstår Olle Erikssons önskemål om konkreta åtgärder. Det antydde ju också Hilding Johansson i sitt inlägg här att man gärna ser.

Självfallet är det angeläget, om nu Eiser stannar vid ett nedläggningsbeslut, att företagets ledning gör allt vad den kan för att reda upp den situation som de anställda och orten hamnar i efter ett sådant beslut. Men jag vill betona – till både Hilding Johansson och Olle Eriksson – att det då är styrelsens och företagets uppgift: riksdagen eller ett ansvarigt statsråd kan knappast gå in och detaljstyra vad ett företag skall göra för den händelse det måste lägga om sin produktion.

Hilding Johansson efterlyser ett åtgärdsprogram. Jag förmodar att företagets styrelse har ett åtgärdsprogram. I företagets styrelse finns också representanter för de anställdas organisationer. Det är alltså det organet som skall hålla i de här frågorna och se till att en omläggning av driften företas i socialt acceptabla former.

Sedan kommer Hilding Johansson däremot in på ett område där vi här i kammaren och i regeringskansliet har en klar kompetens. Det gäller frågan om stöd under tiden för nedläggningen. Men där tycker jag att Hilding Johansson med sitt konstitutionella kunnande också är skyldig mig en information om vad det är för stöd han avser. Inom den av riksdagen angivna ramen av stödåtgärder finns inget speciellt stöd i en sådan situation. För att åstadkomma en speciell stödform för detta företag måste man gå till riksdagen, och jag ifrågasätter om det är realistiskt. Här får man alltså lägga ansvaret där det hör hemma: på företaget och på styrelsen, och hoppas att styrelsen gör vad den kan för att klara anpassningen till en ny situation. Från samhällets sida står då, som jag anser i mitt svar, de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna till förfogande för att göra omställningsprocessen så smärtfri som möjligt.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Det blir svårt om detta företag läggs ner och man skall behöva söka sig till arbetsmarknadspolitiska åtgärder i en kommun som ser ut som Dals-Ed.

Men nog skulle man väl kunna resonera i enlighet med den linje som jag har varit inne på tidigare, nämligen att det behövs ett åtgärdsprogram för Brasonbyxan. Såvitt jag har mig bekant har det inte arbetats fram något sådant. Jag tog upp frågan i kammaren helt enkelt för att skapa gehör för

denna tanke. Och även om inte Nils Åsling vill förmedla det förslaget till styrelsen, så kanske styrelsen läser det här protokollet och via den informationen tar upp det. Men nog tycker jag att industriministern skulle kunna resonera om sådana ting med styrelsen. Därmed tar han inte över ansvaret. Men en industriminister har faktiskt rätt, såvitt jag förstår, att föra resonemang med statliga företags styrelser. Litet av ägaransvar har ändå regeringen i sådana här frågor.

När det sedan gäller att under tiden sätta in stödåtgärder vill jag framhålla att det inte finns någon speciell form av stöd för detta ändamål. Det är i varje fall inte under detta riksdagsår möjligt att gå fram med ett förslag till kammaren – det är jag helt medveten om. Men nog borde det ändå finnas möjligheter för regeringen att finna någon form av stöd för en sådan övergångsåtgärd, så att man kan bedöma ärendet utifrån ett samlat program.

OLLE ERIKSSON (c):

Herr talman! Det åtgärdsprogram som Hilding Johansson här efterlyser har även löntagarkonsulten efterlyst.

En nedläggning av anläggningen i Ed medför kostnader som troligen är mycket större än de belopp man får in på en flyttning under de första åren. Det blir här fråga om direkta nedläggningskostnader för fabriksenheten, flyttningskostnader, kostnader för lokalteter på den nya orten och kostnader för utbildning av ny personal. Sedan blir det mycket stora kostnader genom produktionsminskningar i övergångsskedet. Genom att flytta produktionen till Uddevalla skulle man tjäna in ca en halv miljon kronor årligen. Det kan man näppeligen göra om man räknar in de stora kostnader som en nedläggning i Dals-Ed skulle föra med sig. Det hade därför varit riktigt att ett åtgärdsprogram för Brasonbyxan hade kommit före nedläggningsbeslutet. Ett åtgärdsprogram där bl. a. aktiva marknadsinsatser och en medveten höjning av produktkvaliteten funnes med.

Om det trots allt blir så att Eiser drar sig ur sitt engagemang i Norra Dal hoppas jag att statsrådet med kraft stöder alternativa möjligheter till sysselsättning som kan uppstå. Jag vet att Dals-Eds kommun och länsstyrelsen i Älvsborgs län har hög beredskap i den här frågan. De har vidare kontakter som kan innebära alternativa möjligheter till sysselsättning – kontakter som också innebär att ett starkt samhällsstöd kan behövas.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag kan försäkra Olle Eriksson när det gäller hans senast framförda önskemål att vi självfallet från regeringens sida är beredda att stödja de alternativa projekt som kan komma fram i händelse av att fabriken läggs ned.

Hilding Johansson tycker att jag borde resonera med Eiserledningen. Jag vill klart deklarera att jag haft upprepade samtal med Eiserledningen om den allmänna politik som Eiserledningen bör följa i sitt arbete. Det är också därför som jag här i debatten säger att jag är övertygad om att företagsled-

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om åtgärder för
att upprätthålla
sysselsättningen
vid AB Eisers
fabrik i Dals-Ed*

ningen känner sitt ansvar och skall göra sitt yttersta för att bemästra svårigheterna. Eiserledningen har mitt hela förtroende i det här avseendet.

Sedan vill jag då notera att Hilding Johanssons krav på en speciell stödform reducerats i betydelse eftersom han säger att han är medveten om att det är någonting som man får komma tillbaka till riksdagen med och att detta är av mera spektakulär natur än att knytas upp på Dals-Edsproblematiken.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Om fabriken i Dals-Ed läggs ned utan att man har formulerat och diskuterat ett åtgärdsprogram, tycker jag att det är en förhastad åtgärd som man griper till. Och då tycker jag faktiskt att industriministern skall använda sitt inflytande till att övertyga företagsledningen om att man skall presentera ett åtgärdsprogram. Såvitt jag förstår har det inte kommit fram något sådant på det här området.

Sedan måste jag nog, herr talman, litet dystert konstatera att besvikelsen i Dals-Ed säkerligen blir mycket stor när vi måste rapportera att regeringen nu endast kan säga att den inte anser sig ha möjligheter att gripa in men att den skall föreslå samhällseliga åtgärder om nedläggningen sker. Det är ju denna nedläggning som inte skall äga rum.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 33 Om gifttransporter

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att besvara *Bertil Måbrinks* (vpk) den 29 maj anmälda fråga, 1979/80:518, till jordbruksministern, och anförde:

Herr talman! Bertil Måbrink har frågat jordbruksministern vilka åtgärder denne avser vidtaga för att kartlägga omfattningen av gifttransporterna samt få till stånd effektiva kontroll- och säkerhetsåtgärder.

Frågan har överlämnats till mig.

Anledningen till Bertil Måbrinks fråga är bl. a. att det – enligt hans mening – saknas en myndighet med totalansvar och att det inte finns några som helst uppgifter om omfattningen av gifttransporterna och om deras innehåll, vilket skulle betyda små möjligheter att upprätta beredskapsplaner vid en eventuell olycka.

Jag delar Bertil Måbrinks uppfattning att det finns brister i det nuvarande kontroll- och säkerhetssystemet vad avser transporter av giftiga ämnen och annat farligt gods – även om det inte är så illa ställt som frågeställaren vill göra gällande. Det är bl. a. mot den bakgrunden som regeringen år 1979 lät tillkalla en särskild utredare (K 1979:01) med uppdrag att utreda vissa frågor om transport av farligt gods. Huvuduppgiften för utredaren är att lämna förslag till mer effektiva kontroll- och säkerhetsåtgärder. Jag har här i kammaren den 7 februari i år lämnat viss information om utredningsarbetet i

samband med att jag besvarade en fråga av Bertil Måbrinks partikollega Per Israelsson om lastbilstransporter av miljöfarliga ämnen. Enligt vad jag har erfårit avser utredaren att nu till hösten lägga fram ett delbetänkande med förslag till bl. a. ny organisation av myndighetsansvaret, som syftar till att skapa ett mer koncentrerat ansvar. I en fortsatt etapp av arbetet avser utredaren att ta upp frågor som rör räddningstjänsten och informationsbehovet i olika avseenden för att bl. a. förebygga olyckshändelser.

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

Om gifttransporter

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka industriministern för svaret.

Jag tycker att det är bra att det pågår en utredning om den här problematiken. Jag skall erkänna att jag fick tag i direktiven till den här utredningen först sedan jag hade ställt frågan. Jag har läst direktiven, och jag tycker att de är väldigt ambitiösa. De tar upp praktiskt taget hela den här problematiken.

Men trots det vill jag beröra ett par frågor, som jag hoppas att industriministern kan ge något svar på.

Vi kan vara överens om att vi i dag har en mycket bristfällig statistik när det gäller omfattningen av transporter med farligt gods, exempelvis hur mycket det kommer in till vårt land via flyg- och sjötransporter samt via landsvägs- och järnvägstransporter. Vilka typer av gods är det fråga om och på vilka sträckor sker transporter? Vilka tätortscentra genomkorsas med stora tunga lastbilar eller stora tågset fyllda med giftiga kemikalier, som om en olycka inträffade skulle få katastrofala följder?

En viktig sak när det gäller att förbättra lagstiftningen och beredskapen är att kommuner och länsorgan får helt klart för sig transporternas omfattning och deras innehåll. Om så inte sker kan man, såvitt jag förstår, inte upprätta några hållbara beredskapsplaner. Jag kan inte läsa ut ur direktiven om det ingår i utredningsmannen Rolf Sellgrens uppgifter att plocka fram det här och presentera det.

Sedan skulle jag också vilja ställa en fråga om de s. k. internationella koderna. Det finns ju en kod för järnvägstransporterna – den s. k. RID-koden – och det finns också en internationell kod för sjötransporterna, IMDG-koden. Vi vet att de här koderna finns bara på språken franska och tyska, men de upptar, såvitt jag förstår, dels uppgifter om vad transporterna innehåller, dels anvisningar för hur man skall handskas med godset vid en eventuell olycka. Det betyder att vårt folk, om jag säger så, som vid landets gränser skall ta emot det här godset måste ha mycket goda kunskaper i franska och tyska. Det är oerhört viktigt, för minsta felläsning kan ju få ödesdigra konsekvenser, och jag ifrågasätter om man har sådana kunskaper.

Jag skulle vilja fråga industriministern om det ingår i utredningsdirektiven att de här koderna skall finnas också på svenska. Och om det inte ingår, är då industriministern beredd att vidta sådana åtgärder att koderna kommer att finnas på svenska?

Måndagen den
9 juni 1980

Om turistföretagens kreditmöjligheter

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Får jag svara på den sista frågan först genom att säga att utredningens direktiv är, som Bertil Måbrink mycket riktigt noterade, ambitiösa och täcker hela området. I utredningens direktiv ingår också att överväga det informationsbehov som man självfallet har när det gäller att översätta internationella koder till svenska för att kunna göra dessa internationella transporter mera överblickbara ur svensk säkerhetssynpunkt.

Jag vill också peka på att det här är ju inget nytt arbete. På sjötransportområdet har i den utredning som berörde miljöriskerna vid sjötransporter och som avkastade betänkandet Ren tur också de här frågorna ägnats stor uppmärksamhet. Även i de regionala och lokala kartläggningar som skett i fråga om landsvägstransporter – det gäller Malmöhus och Hallands län samt Stockholms och Göteborgs kommuner – har dessa frågor om information visavi internationella transportföretag varit uppe till behandling.

Jag kan också vitsorda att beredskapsplaneringen ingår i det uppdrag som utredaren har att närmare överväga. Arbetet inriktas på en ytterligare kartläggning, och i det sammanhanget kommer räddningstjänsten att tillmätas en avgörande betydelse. Även beredskapsplaneringen kommer att bli en fråga av central betydelse för utredningens arbete.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 34 Om turistföretagens kreditmöjligheter

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att besvara *Olle Erikssons* (c) den 30 maj anmälda fråga, 1979/80:536, till handelsministern, och anförde:

Herr talman! Olle Eriksson har frågat handelsministern när förslag om bättre kreditmöjligheter för turistföretagen kan beräknas föreläggas riksdagen.

Frågan har överlämnats till mig.

Bakgrunden till Olle Erikssons fråga är riksdagens uttalande (NU 1978/79:59, rskr 1978/79:415) att vissa frågor om s. k. hotellgarantilån bör uppmärksammas i samband med beredningen inom regeringskansliet av hotell- och restaurangutredningens samt rekreatjonsberedningens förslag.

Statligt kreditstöd till företag inom turistnäringen lämnas f. n. dels i form av statlig garanti för s. k. hotellgarantilån, dels i form av regionalpolitiskt stöd. Grunderna för hotellgarantilånen berörs – förutom av de nämnda utredningsförslagen – av serviceföretagsutredningens förslag att utvidga de regionala utvecklingsfondernas målgrupp till att omfatta även turistföretag. Remissbehandlingen av detta förslag har nyligen avslutats. Det är inte troligt att förslag om ändring av de regionala utvecklingsfondernas målgrupp och ändrade regler för hotellgarantilån kommer att föreläggas riksdagen före

budgetåret 1981/82.

När det gäller det regionalpolitiska stödet vill jag erinra om att turistföretagens möjligheter att utnyttja sådant stöd ökades genom riksdagens beslut förra året om regionalpolitiken.

OLLE ERIKSSON (c):

Herr talman! Jag vill tacka industriministern för svaret.

I den motion som ligger till grund för riksdagens beställning berörs framför allt kreditproblemen för turistföretag belägna utanför sådana områden som genom regionalpolitiken fått statligt stöd. Motionens förslag om statlig kreditgaranti är självfallet tillämplig i hela landet på företag inom turistnäringen. Vi kan konstatera att ett ekonomiskt välmotiverat projekt är svårt att genomföra på grund av svårigheterna att ställa säkerheter. En stugby, skidbacke, snökanon eller hamnanläggning för småbåtar är inte sådant som är lätt att kreditvärdera. Resultatet blir att lån inte erhålls, trots att det inte är fråga om subventioner på räntor eller lånebelopp. Många ur rekreationspolitisk synpunkt angelägna investeringar kommer därför inte till stånd. Enda möjligheten är att söka lokaliserings- och avskrivningslån, under förutsättning att företaget är beläget inom stödområde. Enligt aktuella uppgifter från rekreationsberedningen har turistbranschen i ensäsongsområden i dag det mycket besvärligt att få krediter på grund av att banker och dylika inrättningar inte ser sådana här investeringar som värdefulla och inte heller ger dem någon hög prioritet. De ser kritiskt och tveksamt på projekten.

Jag går inte in på det regionalpolitiska stödet, eftersom riksdagen nyligen fattat beslut om nya regler för detta, och vi får se hur resultatet av dem blir. Det jag med min fråga ville ta upp var situationen speciellt för företag belägna utanför det regionalpolitiska stödområdet. Jag tycker det är mycket angeläget att dessa företag får start- och utbyggnadsmöjligheter. Jag vill understryka att det inte är fråga om subventioner. Det som erfordras är en garanti, vilket naturligtvis är ett risktagande, men ett välberättigat sådant. En statlig lånegaranti för investeringar i olika turistanläggningar, t. ex. enkla stugbyar i kustområdena och i Syd- och Mellansverige, skulle verksamt bidra till att öka allmänhetens rekreationsmöjligheter i våra värdefulla rekreationsområden – framför allt i Syd- och Mellansverige.

I svaret på min fråga hänvisas till serviceföretagsutredningen. Jag anser inte att frågan om vem som skall handlägga ärendet är den viktigaste. Det viktigaste är att det finns ett garantisystem att tillämpa. Det tycker jag är så viktigt att det inte kan få dröja så länge som industriministern säger i sitt svar. Jag väddar därför till industriministern att försöka påskynda den här frågans behandling.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag delar Olle Erikssons uppfattning om turistnäringens stora betydelse som försörjningsunderlag för vissa delar av vårt land. Turistnäringens regionalpolitiska betydelse är alltså ställd utom allt tvivel.

När det gäller samhällets engagemang i turistnäringen har det, som jag

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

Om turistföretagens kreditmöjligheter

*Om regeringens
planer för gum-
miindustrins ut-
veckling*

åberopade i mitt svar, skett en betydande utökning under senare år. Jag tycker att man ändå måste konstatera att det regionalpolitiska stödet ger turistnäringen goda möjligheter till utveckling i de stödområden vi har, där turistnäringen har sin stora regionalpolitiska betydelse.

När det gäller turistnäringen i övrigt är det alldeles uppenbart att vi behöver tid för att se över erfarenheterna från de regionala utvecklingsfonder som startade relativt sent i nuvarande skepnad, nämligen den 1 juli 1978. Där måste vi ha den tid som behövs för att avvakta remissutfallet av serviceutredningen. I samband med att de nya näringspolitiska riktlinjerna återkommer kan det finnas anledning att också närmare beröra turistnäringens framtida utvecklingsmöjligheter. Det kommer att ta sin tid, men jag föreställer mig att problemet är av den art att vi, när vi på nytt förelägger riksdagen ett förslag, måste ha en genomarbetad syn på turistnäringens betydelse i näringslivet.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 35 Om regeringens planer för gummiindustrins utveckling

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att besvara *Wilhelm Gustafssons* (fp) den 2 juni anmälda fråga, 1979/80:540, och anförde:

Herr talman! Wilhelm Gustafsson har frågat mig vilka planer jag har för gummiindustrins utveckling i landet och vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta för att skaffa ersättningssysselsättning till den nedlagda Firestone-fabriken i Borås.

Regeringen gav i december 1976 statens industriverk (SIND) i uppdrag att utreda visa frågor rörande gummivaruindustrin. Enligt direktiven för uppdraget skall en kartläggning göras av gummivarornas utveckling såväl totalt som inom de viktigaste förbrukningsområdena som utgångspunkt för en bedömning av utvecklingstendenserna inom branschen. Två delrapporter har hittills publicerats, i april 1978 och oktober 1979. SIND:s arbete fortsätter. Först när SIND har presenterat sin slutrapport, vilket beräknas ske under år 1980, kan regeringen överväga om några särskilda åtgärder för hela gummivaruindustrin är motiverade. Riksdagen har kommit till samma uppfattning vid behandlingen av några motioner angående gummivaruindustrin (NU 1979/80:61).

Gislaved AB:s utredningar angående en eventuell framtida produktion av lastvagnsdäck har under ett par års tid diskuterats med företaget inom ramen för regeringens lokaliseringssamråd med de större industriföretagen. Jag har i ett tidigare skede informerat Gislaved om möjligheterna att erhålla lokaliseringssöd i Landskrona i det fall att riksdagen skulle komma att fatta principbeslut om avveckling av Öresundsvävet. Efter riksdagens beslut med anledning av regeringens proposition om varvsfrågor (prop. 1979/80:165, NU 1979/80:69, rskr 1979/80:404) är frågan om etablering i Landskrona med regionalpolitiskt stöd knappast aktuell.

*Om regeringens
planer för gum-
miindustrins ut-
veckling*

Borås har hittills inte varit aktuellt som etableringsort för denna tillverkning. Skälen till detta är flera. En produktion av lastvagnsdäck skulle kunna påbörjas tidigast om två tre år. Det har hittills varit en strävan såväl från de fackliga organisationerna och övriga intressenter i Borås som från min sida att försöka finna en lösning som kan bevara sysselsättningen för den personal som nu finns vid Boråsfabriken. Ett beslut att förlägga Gislaveds lastvagnsdäckstillverkning till Borås skulle effektivt förhindra varje diskussion om en lösning av de akuta problemen i Borås. Dessutom måste utrustningen i Boråsfabriken, även om den är modern, nästan helt bytas ut för en tillverkning av lastvagnsdäck. Det projekt som Gislaved tidigare diskuterat att förlägga till fabriken i Borås avsåg helt annan tillverkning.

Beträffande situationen i Borås vill jag framhålla, att industridepartementet har tagit en mycket aktiv del i ansträngningarna att finna ny sysselsättning till Firestones anläggningar tillsammans med de fackliga organisationerna, länsmyndigheterna och kommunen. Tack vare dessa ansträngningar har sysselsättningen hittills kunnat bevaras i Viskaforsfabriken. Jag är medveten om att någon motsvarande lösning för Boråsfabriken ännu ej har kunnat uppnås. Enligt vad jag har erfärut utreds f. n. ett projekt som inom kort skall presenteras för industridepartementet.

WILHELM GUSTAFSSON (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga.

Bakgrunden till frågan är den betydelse planerna för svensk gummitillverkning kan få för sysselsättningen i Boråsområdet och framför allt vid den nedlagda Firestonefabriken i Borås.

Eftersom det varit bekant att Gislaved haft planer på att tillverka stållastvagnsdäck var det naturligt att vända sig till Gislaved för att pröva om man där var intresserad av Boråsfabriken för en sådan tillverkning. Så var inte fallet, och därför har förhandlarna från Borås fått diskutera efter andra linjer, om mindre projekt från Gislaved och med andra gummointressenter. Förhandlingarna har i varje fall inte ännu lett till någon framgång, och det har bara rört sig om ett begränsat antal sysselsättningstillfällen. Gislaved har f. ö. sagt nej även till dessa propåer under återopande av att de ekonomiska förutsättningarna inte kunnat uppfyllas.

Man skall då inte förundra sig över att uppgifterna om att industridepartementet diskuterat med Gislaved om etablering i Landskrona väckt stor uppståndelse – för att inte säga förargelse – i Borås. Man tycker nog i Borås, att om tillverkning av stållastvagnsdäck skall startas i Sverige med ganska massivt statligt stöd, så borde Borås kunna vara minst lika lämplig etableringsort som Landskrona.

Den moderna fabriken i Borås och det gummikunnande som finns i Boråsområdet representerar positiva ingångsvärden som inte borde få förspillas. Och när det gäller behov av regionalpolitiska insatser torde Boråsområdet vara väl så kvalificerat som Landskrona. Jag behöver bara erinra om bortfallet av 10 000 tekosysselsättningar under 1970-talet – en

Måndagen den
9 juni 1980

*Om regeringens
planer för gum-
miindustrins ut-
veckling*

”varvskris” per år, skulle man kunna säga. Även om teko för tillfället stabiliserat sig finns det en betydande restarbetslöshet, och näringslivets ensidighet har ingalunda övervunnits.

Mot denna bakgrund skulle en lokalisering till Boråsbygden av en fabrik för tillverkning av stållastvagnsdäck vara välkommen.

Jag vill fråga om industriministern kommer att ha Borås i åtanke, om och när sådana planer skall realiseras.

Sedan är det riktigt att en sådan satsning inte löser de akuta problem som uppkommer när varseltiden för 300 gummiarbetare går ut i augusti. Det finns seriösa uppslag under bearbetning, och jag hoppas att industriministern har möjlighet att ställa sig positiv och ge det ingångsstöd som kan behövas för att arbete skall kunna tryggas åtminstone för huvuddelen av de varslade.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag vill försäkra Wilhelm Gustafsson att jag följer utvecklingen i Borås med stort intresse. Jag har blivit litet förvånad över den debatt som uppstått i Borås med anledning av etableringsdelegationens arbete på att fortlöpande följa stora industriprojekt och också att när så är lämpligt inleda överläggningar om lokaliseringen av dessa industriprojekt. De facto har industridepartementet genom etableringsdelegationen under ett par år fört diskussioner om lastbilsdäckstillverkningen. Detta arbete, som består i att man under sekretessgaranti med de 150 största svenska företagen har ett fortlöpande samråd om utvecklingsprojekt, måste självfallet fortgå.

Får jag sedan säga något med anledning av de missförstånd – för att använda ett modest uttryck – som präglat Boråsopinionen något redogöra för situationen som jag uppfattar den.

Den 26 mars i år kom jag, i egenskap av industriminister, med Gislaved AB överens om villkoren för att bolaget fr. o. m. den 1 april i år skulle överta verksamheten vid Firestones däckfabrik i Borås. Verksamheten i Borås skulle inledningsvis ha sysselsatt 120 personer och inom ett år ha ökat till 150 personer. Produktionen skulle bl. a. ha bestått av personvagnsdäck.

Sedan de fackliga organisationerna sagt nej till detta förslag var det inte längre aktuellt. Det är det faktiska förhållandet. Men det får naturligtvis inte hindra att allt görs för att finna andra projekt som kan säkra sysselsättningen vid Boråsanläggningen.

WILHELM GUSTAFSSON (fp):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att ta upp den lilla träta som uppstått mellan industriministern och företrädare för Boråsförhandlingarna och som gäller turerna i de förhandlingar som förts. Det hör historien till. Jag kan bara konstatera att det ändå inte gjorts några ansträngningar från industridepartementets sida för att förlägga tillverkningen av stållastvagnsdäck till Borås men att man varit intresserad av att ta upp en sådan tillverkning i Landskrona.

Kommer industriministern att i framtiden ha med Borås, om och när det

gäller att pröva var svensk tillverkning av lastvagnsdäck skall förläggas? Både företagsekonomiska och samhällsekonomiska skäl talar enligt min mening för att man seriöst prövar en Boråslokalisering, och de regionalpolitiska skälen härför är utomordentligt starka. Kan statsrådet för dagen ge någon information om hur man konkret avser att medverka till att klara sysselsättningen för de bortåt 300 Firestonearbetare som nu med oro ser fram mot mitten av augusti då varseltiden löper ut?

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag försökte antydningssvis här ange riktlinjerna för etableringsdelegationens arbete med det s. k. lokaliseringssamrådet, nämligen att fortlöpande och i en förtroendefull atmosfär med företag på ett tidigt stadium diskutera skilda tänkbara utvecklingsprojekt. Lastbilsdäcksprojektet är ett sådant.

Till följd av det avtal som vi tecknat med de 150 företag som är berörda av etableringssamråd kan jag inte här redogöra för vilka etableringsdiskussioner som förekommer. Jag kan bara vitsorda att Borås har förekommit i de diskussioner som etableringsdelegationen har haft med stora svenska företag om etableringsfrågor. Att jag inte nu kan ge mig in i en detaljredovisning är självklart.

Vi hade som sagt en uppgörelse med Gislaved – vilket är ett faktum, trots vad informationen har gett vid handen i Borås – och att den etableringen inte kom till stånd beklagar jag, men jag är självfallet beredd att diskutera andra tänkbara projekt. Vi har från industridepartementet lagt ned betydande möda och spelat en mycket aktiv roll när det gäller att skapa sysselsättning i Firestonefabrikerna. Jag nämnde att Viskaforsprojektet lyckades, och jag är övertygad om att vi på ett eller annat sätt också skall kunna klara problemen i Boråsfabriken.

För detta behövs emellertid – det vill jag gärna säga vid det här tillfället – en vilja till förutsättningslös diskussion om projekten. Det klarar man knappast genom att sprida vilseledande information och riktiga grundlösa beskyllningar mot inblandade parter i det här arbetet, som verkligen kräver samverkan av alla.

WILHELM GUSTAFSSON (fp):

Herr talman! Industriministern har naturligtvis alldeles rätt i att det krävs vilja till samverkan mellan alla inblandade parter. Jag hoppas att den kontrovers som har uppstått är orsakad av missförstånd och att man skall komma on speaking terms med varandra i de här frågorna. Det är verkligen viktigt att man kortsiktigt kan klara sysselsättningen vid Firestonefabriken i Borås för dem som nu är varslade – varseltiden utgår i augusti – men det är kanske ännu viktigare att man på längre sikt kan försöka att diversifiera sysselsättningen i Boråsområdet. Då skulle en eventuell fabrik för tillverkning av lastvagnsdäck passa utomordentligt väl i sammanhanget.

Jag noterar att statsrådet i svaret har sagt att Borås hittills inte har varit

Nr 167

Måndagen den,
9 juni 1980

*Om regeringens
planer för gum-
miindustrins ut-
veckling*

aktuellt. Jag fäster mig vid ordet "hittills" och hoppas att saken i fortsättningen skall kunna utvecklas på ett annat sätt.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 36 Om vapenfrilagstiftningen

Försvarsministern ERIC KRÖNMARK erhöll ordet för att besvara *Eva Hjelmströms* (vpk) den 27 maj anmälda fråga. 1979/80:509, till justitieministern, och anförde:

Herr talman! Eva Hjelmström har frågat om justitieministern anser att nuvarande praxis att döma värnpliktsvägrare till hårda fängelsestraff står i överensstämmelse med 1978 års vapenfrilagstiftning och om justitieministern är beredd att medverka till en lagstiftning som möjliggör en civil samhällstjänst, frikopplad från totalförsvaret.

Frågan har överlämnats till mig.

Jag vill först erinra om att de ändringar i vapenfrilagstiftningen som riksdagen beslutade år 1978 bl. a. syftade till att väsentligt nedbringa antalet fall av värnpliktsvägran genom att möjligheterna att få vapenfri tjänst ökades och de vapenfrias tjänstgöringsområden vidgades.

Sedan 1978 har andelen bifallna ansökningar om vapenfri tjänst ökat. Samtidigt har antalet till regeringen anmälda fall av värnpliktsvägran i form av lydnadsbrott under samma period minskat.

Riksdagens beslut innebar vidare att det tidigare gällande sanktionssystemet med frihetsstraff för totalvägran bibehölls.

I propositionen uttalades i fråga om påföljdsvalet att en förstagångsvägran normalt skulle medföra villkorlig dom och böter samt förnyad inkallelse. Vid ny vägran borde påföljden bestämmas till minst fyra månaders fängelse. Därefter borde ytterligare inkallelse inte ske. Som såväl lagrådet som justitie- och försvarsutskotten har framhållit är detta uttalande inte bindande för domstolarna i deras rättstillämpning. Domstolarna har att följa allmänna grunder för val av påföljd, vilket i praktiken i vissa fall kan innebära ovillkorligt frihetsstraff redan vid förstagångsvägran. Om ett kännbart frihetsstraff utdöms vid förstagångsvägran, kan regeringen besluta att ytterligare inkallelse inte skall ske.

Det ligger alltså helt i linje med riksdagens beslut att den som vägrar att fullgöra varje form av tjänstgöring döms till ett kännbart fängelsestraff.

Jag har ingen som helst förståelse för den som vägrar att fullgöra vapenfri tjänst under åberopande av principiella skäl. Att dra några skarpare gränser mellan totalförsvarsverksamhet och annan verksamhet är inte möjligt. Den som så vill kan hävda att varje insats ytterst kommer totalförsvaret till godo.

Herr talman! Det hade känts bra om denna dags och förvisso även detta riksmötes digra frågande hade kunnat avslutas med ett positivt svar, men så blev alltså inte fallet.

Jag tvingas konstatera att de olägenheter som fanns redan 1978, när riksdagen fattade beslut om vapenfrilagstiftningen, kvarstår och förstärks. Redan då underströk vi från vänsterpartiet kommunisternas sida mycket kraftigt att lagen visserligen var en förbättring i förhållande till tidigare men att stora olägenheter vidlådde. Jag skall här bara gå in på två av dessa olägenheter.

I vapenfriutredningen nämndes möjligheten till vapenfri tjänst frikopplad från totalförsvaret. Den här möjligheten snävades sedan in av den dåvarande borgerliga regeringen, vilket mycket starkt kritiserats av stora grupper i samhället.

Jag skall här citera vad Oswald Söderqvist sade i den debatten, därför att samma sak kan sägas i dag: "Jag tycker att det är en småaktig attityd som försvarsministern här visar upp. Och den är inte bara småaktig. Jag är rädd för att den är ett uttryck för en syn på vapenvägrare och totalvägrare som en kategori som bör klämmas åt. --- Den formulering som fanns i vapenfriutredningens förslag är bra. Det räcker med att säga att verksamheten skall vara betydelsefull för samhället utan några tillägg."

Den här småaktigheten omfattas uppenbarligen också av vår nuvarande försvarsminister, och det är till följd av denna småaktighet som nuvarande situation har uppstått – en situation som alltså innebär att unga killar år 1980 sätts i fängelse, därför att de vägrar att göra sin tjänst inom totalförsvaret och i stället erbjuder sig att göra vapenfri tjänst inom t. ex. Rädda barnen eller Röda korset. För detta döms de till två månaders fängelse. Det är alltså inte fråga om att vägra att fullgöra sin tjänst inom totalförsvaret, utan det är fråga om att få göra vapenfri tjänst någon annanstans. Som vi uppfattar det gäller det här en politisk dom och politiska fångar. Om någon av etiska och moraliska skäl, inte minst mot bakgrund av den vanvettiga kapprustning som pågår i världen, anser sig tvungen att vapenvägra och därför erbjuder sig att göra en civil samhällstjänst skall han naturligtvis få göra detta.

Jag vill fråga försvarsministern: Varför inte följa Norges exempel? Hyser försvarsministern verkligen inte någon som helst förståelse för den som vägrar fullgöra tjänst inom totalförsvaret och som i stället erbjuder sig att fullgöra sin tjänst inom Rädda barnen? Att vidhålla den uppfattning som försvarsministern ger uttryck åt är inte civiliserat – det är barbariskt!

Försvarsministern ERIC KRÖNMARK:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att vpk, när lagen behandlades i riksdagen, hade en annan uppfattning och i vissa avseenden röstade emot nu gällande lagstiftning. Men riksdagen har med betydande majoritet godtagit en lag, och i ett rättssamhälle gäller principen att lag skall följas. Vad som för den enskilde kan betraktas som en olägenhet är kanske ur samhällets synpunkt en nödvändighet för att upprätthålla respekten för de lagar man

Måndagen den
9 juni 1980

*Om vapenfrilag-
stiftningen*

*Om vapenfrilag-
stiftningen*

har, framför allt i det här fallet respekten för den värnpliktslag vi har och som är en av grundförutsättningarna för att vi över huvud taget skall kunna överleva som fri nation.

Det exempel som Eva Hjelmström här tog fram, att unga killar sätts i fängelse i stället för att få tjänstgöra i Röda korset eller Rädda barnen, stämmer inte. Röda korset är faktiskt en organisation där man kan få göra vapenfri tjänst. Men det är alltså en organisation som utför humanitära insatser som är av betydelse i händelse av krig och under beredskap.

Riksdagen fattade beslut om att det skulle gälla tjänst som har betydelse för riket under beredskap och krig. En lag måste följas. Denna lagstiftning har enligt min mening varit bra i så måtto att antalet människor som döms till fängelse för totalvägran ser ut att minska.

Detta är en intressekonflikt mellan vissa människor med en starkt grundad personlig åsikt och samhället som måste slå vakt om sina intressen. De principerna måste vi försöka leva efter.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Låt mig först konstatera att när lagen antogs i riksdagen 1978, så var det inte bara vänsterpartiet kommunisterna som protesterade mot sanktionsförfarandet och mot den insnävade formuleringen, som försvarsmnistern nu tog upp och som jag tidigare var inne på, nämligen att det skulle gälla inte allmän samhällstjänst utan nödvändigtvis något för försvarets bästa. Också socialdemokraterna protesterade, liksom Svenska freds- och skiljedomsföreningen och Amnesty International. De har tagit upp frågan gång på gång och protesterat. Det finns alltså en bred opinion för att man skall förändra lagstiftningen i det här fallet.

Försvarsministern säger att lagar skall följas. Självfallet – men lagar kan också förändras, och det var just detta jag frågade om.

Jag tycker det är rimligt och motiverat att ändra en lag som dömer unga människor till två månaders fängelse ovillkorligt – som i fallet med Lars Olsson, som erbjudit sig att arbeta för Rädda barnen, men som sett sig av etiska och moraliska skäl nödsakad att vägra jobba inom totalförsvaret.

Det kan också tilläggas, att när riksdagen en gång antog den här lagstiftningen, förekom mycket stolta uttalanden om att ingen längre skulle behöva sitta i fängelse för värnpliktsvägran. Det är bara att konstatera att av dessa stolta uttalanden kvarstår i dag ingenting.

Försvarsministern ERIC KRÖNMARK:

Herr talman! Beträffande sanktionsförfarandet var det så, att riksdagsmajoriteten avvisade det sanktionsförfarande som var föreslaget, nämligen civil samhällstjänst. Det ansågs att vi inte kunde ha ett system där man dels kunde tilldelas samhällstjänst och dels kunde straffa sig till det. Dessutom ville man inte införa en ny sanktionsform på ett enskilt område, utan man ville se detta i ett större sammanhang.

Så var det med den saken.

Beträffande Lars Olsson, som alltså dömts till fängelse, vill jag påpeka att

enligt uppgift hade han aldrig sökt vapenfri tjänst. Han var alltså inte prövad. Därmed nog sagt om detta fall.

Så några ord om att sätta människor i fängelse. I debatten 1978 sade jag att det var orimligt att ha det system vi hade, där människor fick upprepade fängelsestraff för sin personliga övertygelse. Nu har vi ändrat lagstiftningen så att betydligt fler unga grabbar är berättigade att få vapenfri tjänst. Å andra sidan måste vi för totalvägrare – och det finns sådana – ha ett sanktionssystem. Jag vill dock påpeka att Sverige är ett av de länder i världen som visar den största respekten för människors personliga övertygelse och olika åsikter. Tyvärr finns det faktiskt, Eva Hjelmström, massor av länder där människor hamnar i fängelse och får betydligt längre fängelsestraff därför att de ger uttryck för en åsikt. I detta fall sker det åtminstone en ordentlig prövning. Och vapenfrilagstiftningen är ett typiskt exempel på att Sverige är en rättsstat.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Dåvarande vapenfriutredningen föreslog att det skulle finnas en möjlighet till s. k. samhällstjänst. Den dåvarande borgerliga regeringen snävade in det som vapenfriutredningen hade föreslagit. Vi tyckte och tycker att det är negativt. Det är fullt möjligt att ha det som man har det i Norge och i en rad andra länder, dvs. att det finns möjlighet för unga människor att göra tjänst utom totalförsvaret utan att därmed behöva drabbas av ovillkorligt fängelsestraff.

Försvarsministern kom in på detta att man i andra länder sätter folk i fängelse för deras åsikter. Om regeringen vore så mån att skydda dem, borde kanske utrikesministern alldeles nyss här ha uttryckt någon standpunkt i fråga om de länder där man t. o. m. skjuter ihjäl folk för att de har en åsikt, vilket alltså sker vid Coca Cola-fabrikerna i Guatemala. Men då tiger ni i den borgerliga regeringen.

Vi lär få återkomma till detta ärende i samband med motionstiden, för det finns fortfarande anledning att ändra på lagstiftningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 37 Om försvarsförmågan inom totalförsvaret

Försvarsministern ERIC KRÖNMARK erhöll ordet för att besvara *Hans Lindblads* (fp) den 30 april anmälda interpellation. 1979/80:192, och anförde:

Herr talman! Hans Lindblad har ställt två frågor till mig. I den första frågar han om jag anser att vår säkerhetspolitiska situation har ändrats av de senaste månadernas händelser i sådan grad att det finns anledning att göra en annan bedömning av behovet av försvarsförmåga i närtid än den man ansåg sig behöva ha under 1970-talet. I den andra frågar han om jag anser att behovet av försvarsförmåga i närtid motiverar insatser inom utbildningsområdet eller

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

Om försvarsförmågan inom totalförsvaret

Måndagen den
9 juni 1980

*Om försvarsför-
mågan inom total-
försvaret*

förnödenhetsområdet för militärt försvar, civilt försvar eller andra delar av totalförsvaret före 1982 och alltså inom den period som täcks av 1977 års försvarsbeslut.

För att vår alliansfria politik, som syftar till neutralitet i krig, skall vara trovärdig krävs att vi har förmåga att hävda vårt oberoende. Vår beredskap måste därför ständigt anpassas till det internationella läget. Det innebär att förändringarna i den säkerhetspolitiska situationen måste analyseras och läggas till grund för försvarspolitiska överväganden, såsom Hans Lindblad helt riktigt gör i sin interpellation.

I de försvarsbeslut som fattades under 1970-talet fanns en viss tendens att betrakta avspänningssträvandena som en given grund för utrikespolitiska och försvarspolitiska bedömningar, trots att tecknen på ett kärvare internationellt klimat blev allt tydligare fr. o. m. mitten av 1970-talet. Även 1977 års försvarsbeslut kom i viss mån att präglas av denna inställning, då riksdagen tog ställning till grunderna för den svenska säkerhetspolitiken och till de olika totalförsvarsgrenarnas fortsatta utveckling.

Den internationella utvecklingen under den senare hälften av 1970-talet och inte minst den senaste tidens händelser har lett till att förhållandet mellan supermakterna har försämrats. Jag delar där Hans Lindblads uppfattning att utvecklingen är oroande.

I riksdagens försvarsdebatt den 13 maj 1980 sade jag att det fanns vissa lärdomar som vi borde dra av det som inträffat. Den första är att det är svårt att bedöma supermakternas kortsiktiga avsikter och på den grundvalen försöka förutsäga deras agerande. Vår försvarspolitik måste därför grundas bl. a. på att våra bedömningar av supermakternas reaktioner i olika situationer är osäkra. Den andra lärdomen är att stormakterna har stärkt sin förmåga att snabbt och överraskande föra fram stora militära styrkor. Vi får därför inte bygga vår försvarsplanering på antaganden att vi får lång politisk förvarning, så att vi då kan ta igen försummelser på försvarsområdet.

Den tredje lärdomen är att det inte går att grunda säkerhetspolitiska bedömningar på enkla framskrivningar av till synes stabila förhållanden och tendenser. Sverige måste ha ett försvar som på värnpliktens grund snabbt kan öka sin beredskap och som snabbt kan utveckla full styrka. Ett svenskt försvar som på kort tid kan nå full operativ styrka är ett av de viktigaste bidragen vi kan lämna till en fortsatt lugn och stabil utveckling i det nordiska området, karakteriserad av bl. a. låg stormaktsnärvaro.

Den internationella utvecklingen är ett av skälen till att regeringen givit tilläggsdirektiv till 1978 års försvarskommitté. Ett annat skäl är att 1977 års försvarsbeslut bl. a. på grund av prisutvecklingen i flera avseenden innebar en överinteckning i förhållande till de resurser som avdelades. Ett tredje skäl är det statsfinansiella läget.

I regeringens tilläggsdirektiv till 1978 års försvarskommitté påpekas bristen på stabilitet i den internationella situationen särskilt i fråga om förhållandet mellan de bägge supermakterna. Det är emellertid, som Hans Lindblad påpekar, alltid svårt att dra entydiga slutsatser av observerade förändringar i supermakternas militära dispositioner och att korrekt bedöma

olika makters politiska avsikter i ett spänt läge och vilka kontrollerade eller okontrollerade handlingar detta kan utlösa. Försvarskommittén har i sitt första betänkande angett att försvarsutformningen i ökande omfattning måste styras av en eventuell angripares möjligheter till operationer som inleds överraskande. Kommittén anser att försvar skall kunna tas upp i varje del av landet, oavsett varifrån angreppen kommer. Enligt kommitténs mening gör emellertid ekonomiska och andra förhållanden det nödvändigt med prioriteringar, och kommittén föreslår bl. a. en viss geografisk prioritering. Hit hör frågan om hur de ekonomiska resurserna skall satsas i syfte att erhålla försvarseffekt under skilda tidsperioder, dvs. hur vi skall tillgodose väsentliga krav på operativ styrka både i det korta och i det långa perspektivet.

Enligt min mening går det inte att ställa upp något motsatsförhållande mellan kortsiktig och långsiktig beredskap. Bägge faktorerna måste väga tungt i en konsekvent försvarspolitik. All försvarspolitik innebär en risktagning, eftersom vi omöjligen med säkerhet kan förutsäga alla de säkerhetspolitiska påfrestningar vi kan ställas inför. De ramar inom vilka tyngdpunktsförskjutningen i risktagningen kan varieras i det längre eller kortare perspektivet är snäva. I tilläggsdirektiven åläggs försvarskommittén att under sitt fortsatta arbete analysera den säkerhetspolitiska utvecklingen och överväga om det finns skäl att ändra eller komplettera de bedömningar som har redovisats i kommitténs första betänkande. Kommittén bör vidare ägna särskild uppmärksamhet åt dels hur kraven på förbättrad beredskap och ökad mobiliseringsberedskap skall tillgodoses inom ramen för ett värnpliktsförsvar, dels hur kraven på att kunna avvisa kränkningar under fred och neutralitet skall mötas.

Vidare skall den militärtekniska utvecklingen beaktas så att hänsyn tas till denna när försvaret utformas. Jag vill inte föregripa detta utredningsarbete genom att uttala någon färdig mening. Så mycket kan jag dock säga att jag delar Hans Lindblads uppfattning, att den internationella utvecklingen är oroande och att stor uppmärksamhet måste ägnas frågan om vår beredskap på kort och lång sikt inför och vid 1982 års försvarsbeslut.

Hans Lindblad hävdar att problemet med att förstärka försvaret på kort sikt hänger samman med vår mobiliseringsförmåga. Han anser att vi behöver fler förband som kan sättas in snabbt, var i landet vi än vill ha dem. Som jag tidigare har nämnt har regeringen i tilläggsdirektiv till 1978 års försvarskommitté bl. a. tagit upp just detta problem. Kommittén bör ägna särskild uppmärksamhet åt att skapa förutsättningar för snabb styrketillväxt i sådana delar av landet som bedöms kunna bli utsatta för angrepp tidigt. I särskilt hög grad gäller detta övre Norrland med sin relativt sett fåtaliga befolkning. Jag vill i detta sammanhang erinra om att regeringen nyligen beslutat om att anskaffa ytterligare transportflygplan för flygvapnet för att bl. a. öka vår förmåga att snabbt transportera förband inom landet. Jag vill också erinra om att principbeslutet om att ersätta Viggensystemet på 1990-talet bedöms ge möjlighet att behålla tre till fyra divisioner av J 35 Draken i luftförsvaret längre än vad som tidigare var planerat.

*Om försvarsför-
mågan inom total-
försvaret*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om försvarsför-
mågan inom total-
försvaret*

Hans Lindblad föreslår vidare långtgående förändringar i utbildningssystemet för att vid behov snabbt kunna höja förmågan hos krigsorganisationens förband. Jag delar givetvis Hans Lindblads uppfattning att sådana förändringar inte kan genomföras fullt ut nu. Det skulle få omfattande konsekvenser för hela samhället förutom för den militära utbildningsorganisationen. Man måste också väga in att en åtgärd som från snäv ekonomisk synpunkt är positiv kan verka negativt i fråga om utlandets uppfattning om våra avsikter. Jag vill i detta sammanhang framhålla att jag på olika sätt strävar efter att öka repetitionsutbildningen, så att krigsförbanden är omedelbart användbara efter mobilisering. Jag anser det vara av stor vikt för att upprätthålla tilltron till vårt värnpliktsförsvaret.

I överväganden om försvaret i framtiden måste enligt min uppfattning också ingå att försöka skapa ett mer flexibelt system för variation av beredskapen än det som vi har i dag. Variationer i beredskapen bör kunna vara en normal företeelse, så att man därigenom dels upphåller förmågan att smidigt anpassa beredskapen till ändringar i den säkerhetspolitiska situationen, dels håller en eventuell angripare i ständig osäkerhet om vilken aktuell beredskap det svenska försvaret håller och därigenom tvingar honom att före ett anfall vidta sådana förberedelser att vi kan få en förvarning.

Den andra frågan i interpellationen behandlar problemet med att vidta åtgärder före år 1982, inom utbildningsområdet och förnödenhetsområdet, för att höja vår försvarsförmåga. Som ett led i förberedelserna för 1982 års försvarsbeslut studerar myndigheterna bl. a. vår utbildning och tillgången på olika förnödenheter. En del åtgärder har redan vidtagits, t. ex. beträffande sättet att genomföra repetitionsutbildning och omfattningen av den samt i vad gäller försörjningsberedskapen beträffande drivmedel och på sjukvårdsområdet. Vi följer utvecklingen noga och håller en beredskap inom regeringskansliet och vid berörda myndigheter, så att åtgärder vid behov kan vidtas med kort varsel.

Om situationen skulle kräva det, kan vi trots vissa brister mobilisera ett efter våra förhållanden starkt försvar. Det beror i hög grad på att vi har ett arv sedan tidigare, som ger god effekt. Under senare år har omfattande rationaliseringar gjorts i försvarsorganisationen. Möjligheterna att genom fortsatt rationalisering komma till rätta med de ökade driftkostnaderna för fredsorganisationen är ytterst begränsade inom en i stort oförändrad organisation. Tilltron till det svenska försvaret, utomlands och här hemma, är beroende av att försvaret ges en sådan inriktning och utformning som gör det möjligt att lösa pålagda uppgifter inom säkerhetspolitikens ram. Den internationella utvecklingen, det samhällsekonomiska och statsfinansiella läget och de avvägningsproblem som försvarsorganisationen brottas med kommer att kräva svåra ställningstaganden vid nästa försvarsbeslut. Vi kan inte bortse från att 1980-talet – bl. a. till följd av konkurrensen om viktiga naturresurser, t. ex. olja – med stor säkerhet kan komma att präglas av stora motsättningar mellan supermakterna. Detta förhållande måste vägas in i kommande svenska bedömningar. Det gäller att åstadkomma effektivaste möjliga användning av de resurser vi satsar på vårt försvar. Jag förutsätter att

den sittande försvarskommittén skall lyckas arbeta fram förslag som optimalt utnyttjar möjlig svensk försvarsförmåga.

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om försvarsför-
mågan inom total-
försvaret*

HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Som interpellant har jag anledning att vara glad över det här svaret, eftersom det i mycket innehåller samma tankegångar som dem som jag har. Jag noterade att försvarsministern redan i försvarsdebatten tog upp en lång rad av de här frågeställningarna.

Problemet är ju att vi behöver ett starkt försvar samtidigt som det naturligtvis finns starka skäl att hålla kostnaderna nere. Det gäller alltså att få ut så mycket som möjligt för pengarna, att få största möjliga effektivitet.

En tanke som fanns redan på 1920-talet, framför allt på socialdemokratiskt håll men även hos liberaler, var att man skulle tillämpa något som kallades elasticitetsprincipen. Tanken var att vi skulle försöka hålla kostnaderna låga när hotet var litet men i stället öka försvaret när hotet ökade. Det var i linje med detta som 1925 års försvarsbeslut fattades. Om man t. ex. konstaterade att den svenska flottan var starkast i Östersjön, vilket var fallet då, ansåg man sig ha ett ganska gott skydd. Den dag större flottor byggdes upp – om t. ex. Ryssland eller Tyskland skulle bygga upp sina flottor – måste vi vidta åtgärder, sade man.

Man kan kritisera den här politiken – inte själva tanken att man ville följa utvecklingen utan det faktum att man sedan inte gjorde särskilt mycket när hotet mot oss ökade. Tanken var naturligtvis riktig, nämligen att man skulle förstärka försvaret när behovet av försvar ökar och på det sättet kunna hålla kostnaderna så låga som möjligt vid varje tillfälle men ändå öka vår beredskap när så behövdes.

Det ligger mycket i elasticitetsprincipen. Det är bara det att den har blivit svårare och svårare att leva efter, på två sätt.

För det första är den situation som vi har nu och har haft ända sedan andra världskriget präglad av mycket stora militära resurser i Europa. De fysiska angreppsmöjligheterna har varit mycket stora och vad man i vårt land har bedömt har mer varit den politiska viljan att använda dessa medel. Och därvidlag är det fundamentalt annorlunda än på 1920-talet. En politisk vilja kan ju ändras snabbt under det att det tar längre tid att bygga upp styrkor. Det blir således svårare än tidigare att förändra styrkan i vårt försvar utifrån det hot man bedömer finns – eftersom hotet kan förändras oerhört snabbt, om man med hot menar den politiska möjligheten att ta styrkorna i bruk, krigsrisken.

Jag tror att insikten om de här svårigheterna har blivit starkare och starkare. När något har hänt, i närområde eller längre bort, har vi ofta kunnat konstatera hur litet vi visste i förväg, hur litet förvånade vi var om vad som skulle hända. Som exempel kan tas Afghanistan. Och bara veckor eller dagar före stora händelser i Mellersta Östern har vi nästan ingenting vetat. Det är viktigt att ta lärdom av detta. Vi måste vara beredda på att det sker snabba förändringar och att vi inte kan följa med och bygga upp en organisation lika snabbt.

För det andra är det svårare nu än tidigare att kunna anpassa sig, eftersom det tar förhållandevis lång tid att förändra vår försvarsorganisation. Det tar lång tid att skaffa ny materiel. Jag minns exempel som är några år gamla. Man talade kring 1972 om att låta en del av våra stridskrafter, då kallade skytteregementen, innehålla ganska litet av modern materiel. Tanken var att man skulle kunna skaffa materiel vid behov. Men en väl insatt person visade vad som skulle hända om vi exempelvis ville skaffa fler terrängbilar. Volvo är ett ganska stort företag, där kan vi då skaffa oss sådana, antog man. Det visade sig att det skulle ta mycket lång tid. Han räknade med att det skulle ta sex-tolv månader att få fram en enda bil, därför att dessa bilar innehåller många komponenter, varav en del importerade. Om man för en ganska enkel granat skulle vilja forcera tillverkningen genom att köra fler skift, så skulle det ändå dröja sex-åtta månader att få fram mer, eftersom systemet är ganska komplext.

Vi måste alltså notera för det första att förändringarna i omvärlden kan ske snabbt, för det andra att det tar ganska lång tid för oss att hinna reparera brister. Det gör att elasticitetstanken blir mycket svårare att tillämpa.

Jag är glad åt att försvarsministern i mycket delar den här synen. Det är en annan syn än den som statsmakterna har haft under senare år. Går vi tillbaka till 1970 års försvarsutredning, som föregick försvarsbeslutet 1972, finner vi att den präglas av tanken att vi hade en avspänning, att hotet i Europa föreföll ganska litet – och detsamma gäller försvarsbesluten 1968 och 1977. Man har då sagt att man för att bevara handlingsfriheten på lång sikt – det är ju mycket svårt att uttala sig om vad som kan hända på lång sikt – kan göra vissa eftergifter i fråga om den operativa styrkan i ett kortare perspektiv. I klartext innebär det att man i tre försvarsbeslut i rad har sagt: Vi kan gärna ta en del brister, så att vårt försvar inte fungerar särskilt bra under de närmaste åren. Vi frigör då en del pengar som gör det möjligt för oss att ha större handlingsfrihet på sikt. Vilket skälet än var till att försvarspengarna minskade – om det slog fel på nettoprisindex i förhållande till löner eller anslagen av någon annan anledning kom snett – var det med denna syn lätt att inskränka på repetitionsövningarna. Också en del av den materiel som behövdes i närtid kunde man offra litet av och i stället slå vakt om det som ger handlingsfrihet på lång sikt.

Det var riktigt och rimligt att göra på det sättet, med den bedömning man hade då. Vi trodde att det rådde avspänning och att denna avspänning skulle komma att ledas längre och längre.

Jag har i min interpellation pekat på vad som hänt i världen de senaste åren, inte minst det senaste halvåret. Det står klart, tycker jag, att vi inte längre kan hålla fast vid linjen att ta på oss brister i närtid.

En annan frågeställning är rätt intressant i sammanhanget. Det finns i Sverige flera som har sagt ganska öppet: Visserligen kan vi få en viss förvarningstid, men kommer politikerna att utnyttja den? Kommer politikerna i Sverige att sätta till de resurser som behövs? Det har öppet sagts även av en del ledande militärer att politikerna sannolikt inte kommer att göra det. Om spänningen ökar, drar sig förmodligen svenska politiker för att göra

något som syns tydligt, dvs. man vill inte visa att vi är rädda, för det bidrar till att stärka intrycket av kris.

Om man har ett försvar som kan reagera snabbt – och det är precis det som försvarsministern talar för i förhållande till en tidigare bedömning – behöver man inte på samma sätt vidta åtgärder som kanske är politiskt svåra att genomföra. Det tycker jag är en poäng.

Skulle Sverige vidta en kraftig åtgärd – för första gången sedan andra världskriget – uppfattas det naturligtvis internationellt på det sättet att vi i Sverige har en väldigt pessimistisk bedömning av världsläget. Har vi däremot ett försvar som redan är uppbyggt så att det kan reagera snabbt, blir behovet av att improvisera mycket mindre. Det ställs alltså mindre krav på politikerna skall försöka dra slutsatser från ett givet läge.

Jag vill fråga: Delar försvarsministern min tanke att trovärdigheten hos den svenska försvarspolitikerna – i meningen att försvaret verkligen kan fungera när det behövs – är ytterligare ett skäl för att ta bort en del av de brister i närtid som nu finns i vårt svenska försvar?

Bland de konkreta saker som försvarsministern nämnde finns bl. a. att regeringen nu har givit bemyndigande till materielverket att få beställa ytterligare tre tunga transportflygplan av typen Hercules. Det är en fördubbling av vår kapacitet. Det är fortfarande för litet, men jag tror att det är en viktig sak, därför att det ger oss en möjlighet att betydligt snabbare än tidigare transportera på långa avstånd, alltså till Gotland och övre Norrland. En sådan åtgärd ökar naturligtvis mycket klart vår trovärdighet.

Jag tycker att det är en poäng också att beslutet om Hercules kom just nu. Jag tror inte att det finns något samband, men jag tycker att det är lyckligt att man visar att vi vidtar ett antal olika åtgärder. Försvarsministern sade också att vi relativt sett förstärker luftförsvaret genom att längre än tidigare avsetts behålla Drakendivisioner. Hade vi haft kvar den inställning man hade på 1960-talet, att styrkan gärna får gå ner i närtid, så hade man t. o. m. kunnat ta ur dem i förtid, men nu försöker man i stället använda dem så länge det går. Det tycker jag är ett positivt besked.

På en punkt tycker jag möjligen att försvarsministern har misstolkat mig. Det gäller frågan om, som jag har skissat i interpellationen, att man skulle kunna tänka sig att helt enkelt ställa in ett års grundutbildning för att använda utbildningsresurserna bara för repetitionsutbildning. Då skulle man visa omvärlden att nu stärker vi verkligen vår förmåga att reagera snabbt. En lång rad förband som nu fungerar litet knackigt därför att de inte har fått behövlig repetitionsutbildning skulle då få en rejäl förbättring. Jag tror i och för sig inte att man skulle spara några pengar på det sättet. Det blir sannolikt dyrare, för varje repsoldat kostar per dag mycket mer än en rekryt i grundutbildning – man är ute i fält mera, man skjuter mera, man gör av med mera drivmedel, osv.

Jag har en känsla av att försvarsministern kanske har tänkt på något annat, nämligen att jag tycker av *andra skäl* att man på sikt bör ha mindre utbildningsapparat över huvud taget och färre i grundutbildning. Men det är en annan frågeställning, och den tycker jag hör hemma i 1982 års

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om försvarsför-
mågan inom total-
försvaret*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om försvarsför-
mågan inom total-
försvaret*

försvarsbeslut.

Jag vill inte säga att den här åtgärden behöver vidtas nu, men det bör finnas med i arsenalen att vi har möjlighet att med ganska kort varsel ta igen en del av de brister som har uppstått genom att vi under en lång rad av år höll tillbaka repetitionsövningarna. Att man skar ned på repövningar är i och för sig inte svårbegripligt, eftersom man tyckte att de närmaste åren inte tedde sig orosfyllda. Man sparade på det sättet en del pengar som man kunde sätta in på åtgärder som ger effekt först längre fram.

Jag noterar också med tillfredsställelse att regeringen i förhållande till myndigheternas förslag har plussat på repetitionsutbildningen. Det är verkligen ett memento, för den händelse det beslut som riksdagen nyligen fattat om planeringsramar på sikt skulle få flera effekter, att inte skära bort repetitionsutbildningen, att inte inskränka på sådant som beskär vår försvarsförmåga på kort sikt. Möjligen kunde jag önska att de som ställt förslagen hade uttalat sig litet om avvägningsproblemen. Veterligen har detta hittills inte skett.

Jag är alltså mycket nöjd med det försvarsministern har sagt. Det är klart att man skulle kunna exemplifiera mer. Tanken att vi får tid på oss – att vi får rejäl förvarning, och den tiden kan vi använda för att reparera en del brister – har kanske invaggat många i ett slags säkerhet. Därför är måhända bristerna mycket större än vi ofta tänker på. Låt mig ta två exempel utöver dem som jag har anfört i interpellationen.

Vårt civilförsvar är i verkligheten uppbyggt på det sättet att det förmodligen behövs en månad innan det fungerar ordentligt. De allra flesta som ingår i civilförsvaret övas över huvud taget inte i fredstid. Man övar bara befälet och vissa utvalda förband. Civilförsvarsstyrelsen säger ganska öppet att det tar en månad innan det fungerar. Och hur lång tid tar det innan våra skyddsrum kan användas? Hur lång tid tar det innan man hunnit stoppa in filtren och innan man har hunnit ställa om från den användning skyddsrummen har i fredstid?

Ett annat exempel som inte hör hemma inom försvarsministerns egentliga handläggningsområde men som han ändå har det samordnande ansvaret för gäller personalsituationen. Jag tror att väldigt många av våra s. k. K-företag, dvs. företag som har att bedriva en krigsviktig produktion eller utföra krigsviktiga tjänster – det kan också gälla statliga affärsdrivande verk – naturligtvis vet att de behöver personal. Men de följer inte upp år från år eller månad för månad vad som händer med personal som behövs för att det skall fungera i krig. Skulle det bli en snabb mobilisering kallas alla som ingår i det militära försvaret in till detta. Det finns då en mycket stor risk, tror jag, att massor av datasystem, massor av viktiga funktioner på transportområdet, i fråga om oljeförsörjningen osv. inte fungerar, därför att nyckelpersoner försvinner till försvarsmakten.

Myndigheterna har inte upplevt att man måste ha en personalplanering, så att verksamheten kan fungera även om inkallelserna kommer inom några få veckor eller i morgon dag. De räknar nog med att de får god tid på sig och att de då kan ta upp frågan om anstånd. Jag tror att många agerar på det

sättet.

Den syn som försvarsministern har och som jag har givit uttryck för i interpellationen, att man måste akta sig för att bygga in brister, ställer stora krav på planering och förberedelser. När regeringen kommer med förslag om högre regional ledning – det är utlovat till nästa års budgetproposition – måste man verkligen ta på allvar hur vi skall se till att även de civila delarna, som vi normalt inte tänker så mycket på, också organiseras så att de kan fungera snabbt. På 1960-talet räknade man med att vi får tid på oss, så att vi hinner lära oss. Förmodligen ställs det större krav där än på den militära sidan, för militären har ju ändå försvarsfrågorna som sin huvudsakliga uppgift.

Så till min sista reflexion. När jag framställde interpellationen tänkte jag rätt mycket på vad som skall hända före 1982. Jag är övertygad om att det finns olika strukturer på försvaret som bättre än den nuvarande kan klara att reagera snabbt. Det kan sägas att man inte skall föregripa 1982 års försvarsbeslut, som är ett långsiktigt beslut. Men jag tycker att det är viktigt – det står i interpellationen också – att vi ställer frågan vad man kan göra dessförinnan, och det är egentligen av två skäl.

Det ena är att det faktiskt är drygt två år innan detta nya försvarsbeslut börjar träda i kraft. Säkerhetspolitiskt sett är det en ganska lång tid – jag menar att det kan hända mycket ute i världen under den tiden.

Det andra är att jag vill varna för tendensen att liksom skjuta alla problem framför sig till nästa försvarsbeslut. Går vi tillbaka till principerna för försvarets planeringssystem, finner man att det sades klart ut där att man varje år skall kunna justera ramen och kunna föra in aktuella saker i systemet. Det var inte så att det var en fast ram och ett fixerat beslut, utan det var verkligen ett planeringssystem som skulle ge oss mycket stor handlingsfrihet. Det sade de som var försvarsministrar under de perioder då systemet infördes. Tyvärr har man sedan inte använt den möjligheten, tycker jag, utan man har en tendens att vilja skjuta alla beslut fram till nästa stora tillfälle, alltså vart femte år. Jag tycker att det budgetår som börjar om några få veckor, liksom budgetåret 1981/82, skall få präglas av den grundsyn som försvarsministern har fört fram både här i interpellationssvaret och i den försvarsdiskussion som vi hade i riksdagen samt i tilläggsdirektiven till försvarskommittén. Det går alltså att göra en hel del. Att köpa transport-flygplan är ett bra exempel av den typen.

Jag skulle vilja fråga försvarsministern om han kan exemplifiera eller beröra några av de saker som han håller på att studera eller kanske redan har beslutat om och som kan få effekter före 1982 års försvarsbeslut. Jag är naturligtvis medveten om att en del av det här ligger på myndighetsnivå och kanhända inte bör diskuteras alltför ingående i kammaren, men jag hoppas ändå att försvarsministern vill visa viljan och möjligheten att reparera brister, t. ex. på sjukvårdsområdet, som jag anser har en nyckelfunktion i sammanhanget.

Herr talman! Som en sammanfattning tror jag att man kan säga att det är sällan som en interpellant kan vara så glad över ett svar som jag är över detta,

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om försvarsför-
mågan inom total-
försvaret*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om försvarsför-
mågan inom total-
försvaret*

därför att andan i svaret är bra och svaret visar en beredskap att verkligen dra slutsatser av internationell utveckling och göra förändringar i de beslut som fattats tidigare, när man hade en mycket mer optimistisk bild av världsläget.

ANDERS GERNANDT (c):

Herr talman! Den hittills förda debatten har mest handlat om rent militära och rent försvarsmässiga ting. Det är kanske synd att här gå emellan och nu föra in några andra synpunkter på vår försvarsförmåga, men jag ber – på grund av risken för att jag inte har möjlighet att komma in senare – att få säga några ord.

Bl. a. är det viktigt att samhället främjar en aktiv och effektiv regionalpolitik, så att det finns intresseväckande och samhällsnyttig verksamhet i landets *alla* delar. Människorna behöver trivsel, ett meningsfyllt arbete och en hygglig inkomst inom sin bostadsort för att också kunna ha intresse av att försvara sin hembygd och landet i dess helhet. Missnöjda människor fungerar ju inte lika bra som nöjda.

Den regionalpolitik som vi i centerpartiet har varit – och är – de främsta förespråkarna för har säkert en mycket stor betydelse för folkets försvarsvilja och landets totala försvarseffekt. Man sade på den tiden, då det fanns en union mellan Belgien, Nederländerna och Luxemburg som hette Benelux, att ingen ville dö för Benelux, men varje lands invånare kunde ju tänka sig att dö för sitt eget land. Detta gäller i ännu högre grad för den egna bygden. Det gäller inte minst för övre Norrlands möjligheter att vara levande och försvarbart att ha folk med försvarsvilja på platsen. Det kanske inte är lika lätt för en stockholmare att gå upp och strida för övre Norrland.

En annan mycket viktig beredskaps- och försvarseffekt ligger säkert i svenska folkets allmänna psykiska och fysiska kraft att motstå påkänningar av olika slag – alltifrån eventuella försakelser i samband med besvärande ekonomiska situationer för den enskilde och för hela samhället och fram till bristsituationer och andra svårigheter i samband med eventuella handelsavspärrningar och direkta krigshandlingar, alltså den enskilda folkstyrkan.

För att stärka befolkningen är det angeläget att alla former av förebyggande hälsoåtgärder främjas. Det gäller att tillhandahålla en mer mineral- och vitaminrik kost, att minska spridandet av gifter i matvaror och andra produkter och att i övrigt verka för ett ännu effektivare hälsoskydd än vad som hittills har skett genom ytterligare friskvårdsinsatser.

Det är naturligtvis också angeläget att skapa en ännu bättre förståelse hos allmänheten för såväl det rent militära försvaret som totalförsvaret i dess helhet. Försvaret får inte fungera som en avgränsad och otillgänglig verksamhet för sig. Centerpartiet har alltid försökt verka för en djupare insyn i försvaret, bl. a. i form av lekmannainflytande i olika militära organ, även om det kanske inte har varit populärt på den militära sidan. Men försvaret måste definitivt ha en bred folklig förankring, och det är någonting som det är värt att sträva efter.

En öppnare och bredare försvarsdebatt och i samband därmed olika försök

med en lättillgänglig information till allmänheten bör öka möjligheterna till att försvaret och medborgarna kommer att gå något mer hand i hand. Det gäller inte minst att redan i skolorna försöka grundlägga en bättre förståelse för behovet av ett effektivt försvar i en tid då osäkerheten om vad stormakterna kan komma att företa sig är så stor som den nu är och troligen blir allt framgent.

Vi i centerpartiet är mycket angelägna om att försvaret skall bygga på värnpliktens grund och vill därför verka för att ett gott samförstånd skall råda mellan allmänheten och försvaret. Då värnpliktstjänstgöringen är en nödvändig samhällsplikt som måste genomföras är det ju för alla inblandade parter – de värnpliktiga själva, utbildningsbefälet och de civilanställda vid förbanden – naturligtvis mycket lättare och effektivare, om det kan uppstå ett gott samarbetsförhållande med ömsesidig förståelse. Det tillståndet bör man göra mycket för att uppnå.

Sedan har jag i några fall talat om vad jag kallar meranvändning av försvarets materiel och personal för att kunna utnyttja viss försvarsmateriel ute i samhället, när det behövs och när det kanske blir billigare för samhället att göra så. Då har man även så att säga lättare att "ha råd med" försvarets kostnader, eftersom man kan använda det litet bredare i samhällets tjänst. Men det gäller också att använda civil materiel och civila resurser för militärt ändamål, så att man i högre grad än hittills står beredd inom civila reparationsställen och andra samhällsfunktioner att hjälpa militären redan i fred. Då har man en koppling till samhället som även skulle kunna höja försvarsberedskapen.

Det är givetvis angeläget i dessa tider, då allting kostar pengar, att man väldigt väl omhuldar frivilligorganisationerna. Varje gång jag kommer i kontakt med någon form av frivilligorganisation på försvarsområdet inser jag hur värdefulla de är och känner hur tacksam man egentligen måste vara för att de människor som verkar inom frivilligorganisationerna fungerar. De bör på alla vis ges stöd, även om man inte kan ösa över dem så mycket pengar.

Jag skulle vara mycket tacksam om försvarsministern, i samband med besvarandet av de frågor som Hans Lindblad har ställt, också skulle vilja vara vänlig och säga något om sin uppfattning rörande frivilligorganisationernas värde och om lämpliga försvarsfrämjande åtgärder bland allmänheten – upplysning, debatter m. m. – och om vad man kan göra skolvägen för att få bättre förståelse och motivation för den kommande värnpliktstjänstgöringen. Likaså skulle jag vilja veta vilken försvarsministerns syn är på betydelsen av en gynnsam regionalpolitik, inte minst med tanke på övre Norrland.

Försvarsministern ERIC KRÖNMARK:

Herr talman! Det här tycks inte bli en debatt i vanlig mening här i riksdagen, eftersom vi är så samstämmiga i väldigt många av frågorna. Jag skall dock kommentera litet av vad Hans Lindblad tog upp.

Det är riktigt att man har detta motsatsförhållande mellan den kortsiktiga och den långsiktiga beredskapen, och jag kan helt och hållet instämma i det

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om försvarsför-
mågan inom total-
försvaret*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om försvarsför-
mågan inom total-
försvaret*

Hans Lindblad sade om vad som har präglat 1970-talets försvarspolitik. Drastiskt skulle jag kunna säga att man under hela 1970-talet har förutsatt att krig kan komma, men det kan absolut inte komma under den löpande programplaneperioden utan först därefter. Man har så att säga rullat problemen framför sig, och det har jag kritiserat i olika sammanhang. Jag har sagt att man inte kan fortsätta på det här viset, och det är min bestämda uppfattning.

Hans Lindblad frågar: Vad kan man göra före 1982? Jag kan hålla med om att det är fel att vänta med att vidta nödvändiga åtgärder av formella skäl. Men vi skall vara medvetna om att det planeringssystem vi har är mycket trögrörsligt. Vissa åtgärder kan dock vidtas. Jag kan som exempel nämna en – som jag kommer att medverka till – och det är att se till att volymen på repetitionsutbildningen upprätthålls och om möjligt ökas. Det är oerhört väsentligt för tilltron till vår försvarsförmåga att förbanden är användbara direkt vid mobiliseringen.

Därutöver har redan i dag åtgärder vidtagits på förnödenhetssidan. Det bör, hoppas jag, genom viss omplanering vara fullt möjligt att vidta en del åtgärder på materielområdet och ammunitionsområdet, uppgifter som i och för sig skulle ligga längre fram i tiden men som av beredskapsskäl tidigareläggs.

Det finns ett helt batteri av delbeslut. Varje beslut för sig kanske inte är så dramatiskt, men sammantagna kan de öka vår kortsiktiga beredskap väsentligt. Jag håller helt med Hans Lindblad när han säger att vi måste öka vår möjlighet att reagera snabbt. Skulle vi råka ut för ett konkret hot mot landet kommer politikerna att stå inför det svåraste politiska beslut man haft i Sverige i modern tid. För att det skall vara möjligt att fatta ett realistiskt beslut måste vi organisera litet annorlunda med naturliga variationer i beredskapen. Jag har mig bekant att det material som tagits fram i planeringsarbetet inför nästa försvarsbeslut ger underlag för en sådan inriktning. Det är helt enkelt en absolut nödvändighet.

Sammanfattningsvis har vi i Sverige under 1970-talet överintecknat inte bara på materiell sida utan också i en internationell situation som vi trodde på. Nu måste vi se verkligheten sådan den är. Jag vill betona att detta inte bara är ett problem när det gäller att se till att nationen Sverige känner sig tryggad. Det blir också effekter på stabiliteten i vårt närområde. Som jag sade i mitt interpellationssvar är det faktum att vi har en hög beredskap och ett trovärdigt försvar kanske ett av de verkningsfullaste bidragen vi, i varje fall inom de närmaste åren, kan lämna till stabiliteten i norra Europa och i viss mån kanske i hela vår världsdel.

Beträffande civilförsvaret är det helt riktigt att det tar avsevärd tid innan den totalförsvarsgrenen kan nå full effekt. Jag förutsätter att myndigheten som sådan ägnar dessa problem tankemöda och uppmärksamhet. Men organisationsstrukturen på civilförsvarsidan innebär – det vågar jag förutskicka – att det tar betydligt längre tid att komma på fältfot än det gör för det militära försvaret. Man skall inte måla upp några orealistiska ambitioner, men jag delar uppfattningen att vi, exempelvis i det läge vi upplever i dag, bör

se till att vidta förberedande beredskapsåtgärder som innebär att tiden i alla fall kan minimeras så långt detta är möjligt.

På samma sätt är K-företagens möjligheter att verka i en akut situation mycket väsentliga. Här finns en personalplanering, men det är klart att även den har vissa brister. Jag tar för givet att ansvariga myndigheter också på det området ser över svårigheterna och uppdaterar materialet. Även om det kan finnas brister också på stora arbetsplatser vet vi att det finns rätt många som är krigsplacerade i den ordinare produktionen. Vi kan väl säga att även om något kritiskt skulle inträffa inom en mycket nära framtid så kommer det hela att fungera relativt bra.

Men just detta är ett typområde när det gäller att i nuvarande läge få en bättre planering – och inte en bättre planering bara därför att vi i dag upplever en oroande situation i världen. Det är givetvis en planering som man skall hålla på en hög nivå fortsättningsvis.

Till Anders Gernandt vill jag säga att vad han tog upp om frivilligorganisationerna i och för sig också kan hänföras till det problemkomplex som interpellationen gäller. Dessa organisationer har en väsentlig uppgift. Deras verksamhet som omfattar kompletterande utbildning – och framför allt vill jag peka på den frivilliga befälsutbildningen – är ju utomordentligt viktig. Det är glädjande hur människor själva upplever situationens allvar och frivilligt ser till att de är bättre skickade att fullgöra sina uppgifter i krigsorganisationen. Det är en självklarhet att den verksamheten bidrar till att höja vår beredskap. Men att jag nämnde detta exempel innebär inte att jag nedvärderar annan verksamhet. Jag kan emellertid säga att resultatet kanske är mest påtagligt i detta fall.

HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Jag har inga invändningar att göra men möjligen en del kompletteringar.

Det är inte säkert att organisationen själv – myndigheter, personal osv. – är så helt förtjust i de här nya tankarna. Med det gamla synsättet – att vi kanske inte behöver fungera så perfekt i närtid men att vi har handlingsfrihet på sikt – var det lätt att motivera att man hade kvar en stor fredsorganisation. Man hade kvar mycket personal, man skaffade organisationsbestämmande material – alltså vissa tunga grejor. Man godtog i stället brister på ammunitionssidan och på sjukvårdssidan. Man köper fartyg men har inte robotar till dem – eller man köper kanske också robotar men har inte sådan modern elektronik som gör att systemet kan fungera i en telestörd miljö.

Jag tycker att detta är litet farligt – att man håller ett försvar som är vissa procent större än vad vi egentligen skulle kunna inrymma inom ramen. Man har alltså skaffat sig en litet större kostym, och så fyller man inte upp den utan hoppas att vi skall kunna fylla upp den innan det händer någonting. Det hade sannolikt varit bättre i nuläget om man 1968, 1972 eller t. o. m. 1977 hade sagt: O. K. Vi minskar litet på den totala numerären, men vi ser till att det vi har verkligen kan fungera. Vi kan inte för framtiden ha en försvarsorganisation, vare sig militär eller civil, som har stora inbyggda brister av sådan typ

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

*Om försvarsför-
mågan inom total-
försvaret*

Måndagen den
9 juni 1980

*Om försvarsför-
mågan inom total-
försvaret*

som att det saknas sjukvårdsmateriel, att det saknas väsentlig utbildning – framför allt reputbildning – eller att det fattas ammunition och uthållighet av olika slag. Man måste ha ett komplett system som fungerar från början. Det blir naturligtvis litet mindre än det eljest skulle vara, men man vet att det är bra, att det fungerar.

Detta är ingen kritik mot 1960- och 1970-talens försvarspolitik, eftersom man då hade en annan syn på möjligheterna att få tidig förvarning. Man ansåg sig genom den internationella avspänningspolitiken ha en möjlighet att acceptera dessa brister. Man menade att det inte var ett så stort risktagande. I dag kan vi inte göra på det sättet, och det leder naturligtvis till en del slutsatser.

Sedan kan man anföra en del exempel. Vi har ett antal jagare, och det är väl fyra som är på väg ut ur organisationen. För några år sedan kunde man förmodligen ha "slängt ut" dem i förtid för att bli av med vissa kostnader och kanske köpa minjaktfartyg. I dag kanske man skulle göra precis tvärtom. Skall vi verkligen utränga dessa jagare under det närmaste året? De kan kanske vara kvar två, tre eller fyra år? Jag vill inte i och för sig begära ett svar på sådana frågor. Det gäller synsättet. Vi bör granska en rad verksamheter. Vad kan ge effekt?

Dessutom tror jag att det mentalt är mycket bra om alla som arbetar inom försvaret, militärt eller civilt, tvingas ställa frågan hur verksamheten kommer att fungera när det verkligen gäller. Risken är annars den att man bara jobbar vidare och mest ser till problemen i fredsverksamheten. I stället får man under dessa förhållanden realistiskt försöka tänka sig in i var bristerna skulle uppstå, om vi måste mobilisera. Jag tror att det är mycket nyttigt att tänka i dessa termer.

Jag tror också att försvarsministerns synsätt har en rad positiva effekter därigenom att det leder till att man tar sig själv på större allvar. Det är ingen hemlighet att jag har den uppfattningen att en hel del av försvarsverksamheten alltför mycket präglas av en inriktning på att upprätthålla en stor organisation, som kanske inte alltid är motiverad ur effektmässiga och operativa synpunkter utan av alla möjliga andra hänsyn. Det gäller bevars också inom detta hus – här kanske mer än någon annanstans – att man när man gör försvarsavvägningar tar in nästan alla andra argument än de som avser att ge en större effekt, om de insatser de gäller kommer till användning, alltså frågan om vad som ger störst trovärdighet åt vår säkerhetspolitik.

Jag upprepar att jag är glad åt att försvarsministern så klart visat beredvillighet att ta lärdom av den internationella utvecklingen och att inse att den ställer andra och delvis hårdare krav än tidigare på vår försvarsförmåga.

ANDERS GERNANDT (c):

Herr talman! Jag vill återkomma till försvarsministern med en av de punkter som jag försökte hålla fram tidigare, nämligen de regionalpolitiska åtgärderna. Det är inte en försvarsministers sak att ordna arbetstillfällen åt människor i glesbygder, men det måste väl ändå rimligtvis vara så, om jag

inte har alldeles fel, att det är lättare att försvara en bygd, där det lever människor som tycker om sin hemtrakt och som själva är villiga att strida för att värna denna, än att försvara avfolkade glesbygder.

Eftersom försvarsministern har goda kontakter med de statsråd som arbetar med dessa frågor, vill jag nu be honom verkligen göra ett uttalande om vad han anser om värdet ur försvarssynpunkt av att ha människor bosatta i levande bygder. Anser statsrådet att det är värt att göra något för detta, och är han i så fall rent av beredd att ta med några ord från oss försvarsvänner till dem som i regeringen arbetar med dessa frågor?

Försvarsministern ERIC KRÖNMARK:

Herr talman! Först några ord till Hans Lindblad med anledning av det, som han uttryckte sig, annorlunda synsätt som han företräder i det kortsiktiga perspektivet. Det överensstämde ungefär med det som jag försökte säga med mitt tidigare inlägg. Jag kan meddela att man inom det militära försvaret håller på att se över just de frågor som han tog upp. Om de vapensystem som enligt planerna skulle utgå med måttliga underhållsåtgärder kan hållas vid liv ett antal år är det alltså att föredra. Drakendivisionerna är det mest typiska exemplet på detta. Jag vet att man även ser på jagarna i det perspektivet, även om den frågan är litet mer tekniskt komplicerad.

Jag tror att vi måste anlägga detta synsätt, bl. a. av ekonomiska skäl. Det motsatta synsättet, dvs. att om möjligt i förtid skrota ned gamla system för att ge utrymme för nyanskaffning, förutsatte en viss volym på nyanskaffningen. När man nu av ekonomiska skäl inte kan upprätthålla volymen måste man som i vilken annan verksamhet som helst se till vad man bäst kan fylla bristen med. Då kan det vara så att man fyller bristen på ett i varje fall nödortfött sätt genom att bibehålla viss materiel under längre tid.

Kanske är man på vissa håll inte så väldigt förtjust över denna inställning, eftersom man har fått en viss yrkesetik som går ut på att man bara skall ha det bästa, men man måste nog försöka få ett realistiskt synsätt.

Vad Hans Lindblad sade om krigsorganisationens krav överensstämmer helt med det som jag började tala om redan förra året, nämligen att krigsorganisationens krav och behov, i det spända internationella läget och i det besvärliga ekonomiska klimat som vi har i Sverige, måste vara styrande på ett helt annat sätt än tidigare.

Här kommer jag in på vad Anders Gernandt tog upp angående försvar och regionalpolitik. Jag kan bara säga att ju svagare försvarsekonomin är, desto svårare har vi inom försvarssektorn att tillgodose de regionalpolitiska strävandena. Det måste i så fall kompenseras av andra sektorer inom den offentliga verksamheten.

Nu tror jag inte i och för sig att försvarsförmågan avtar med antalet människor som bor i bygderna. För svenska soldater är nog varje kvadratmeter av det här landet en del av hembygden i en sådan situation. Å andra sidan är det av betydelse, om man skall föra försvarsstrid, att här finns en struktur som gynnar oss. Utan att behöva gå in på det totala regionalpolitiska problemområdet kan man väl säga att en del av samhälls-

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980

Om försvarsförmågan inom totalförsvaret

Måndagen den
9 juni 1980

*Om försvarsför-
mågan inom total-
försvaret*

uppbyggnaden under modern tid helt och hållet har bortsett från den här aspekten.

Där man kan göra det utan att det vållar orimliga kostnader – och det tror jag att det sällan gör – bör man alltså ha försvarsaspekten med i det hela. Vi hoppas ju alla att vi inte skall bli utsatta för ett krigs fasor i det här landet, men vi vet att världen är sådan att vi inte kan få några som helst garantier för det. Kommer vi i en sådan absolut krissituation, i värsta fall t. o. m. krig, vet vi att ju bättre vi har planerat, desto större möjligheter har vi och desto flera människor kommer i så fall att kunna överleva. Det är också en av våra uppgifter.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 38 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1979/80:180 till jordbruksutskottet

§ 39 Föredrogs men bordlades åter

Trafikutskottets betänkande 1979/80:29

Näringsutskottets betänkanden 1979/80:64–67, 70 och 76

§ 40 Anmälades och bordlades

Finansutskottets betänkanden

1979/80:40 med anledning av regeringens i propositionen 1979/80:150 gjorda framställning rörande de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken och för budgetregleringen m. m. samt i propositionen 1979/80:181 framlagd redogörelse för insatser för att underlätta nya löneavtal jämte motioner

1979/80:42 med anledning av i propositionen 1979/80:100 framlagt förslag om anslag för budgetåret 1980/81 till riksdagens revisorer och deras kansli

Skatteutskottets betänkande

1979/80:62 med anledning av dels proposition 1979/80:150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1980/81, m. m. (kompletteringsprop.), dels proposition 1979/80:181 om insatser för att underlätta nya löneavtal såvitt propositionerna och motionerna hänvisats till skatteutskottet

Trafikutskottets betänkande

1979/80:30 med anledning av förnyad behandling av propositionen 1979/80:166 om sjöfartspolitik m. m. jämte motioner

Jordbruksutskottets betänkande

1979/80:49 med anledning av förnyad behandling av propositionen 1979/80:162 om reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m., jämte motioner

§ 41 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att på morgondagens föredragningslista uppföres *dels* näringsutskottets betänkande 70 främst bland två gånger bordlagda ärenden, *dels* omedelbart därefter de i dag en gång bordlagda ärendena finansutskottets betänkande 42, trafikutskottets betänkande 30 och jordbruksutskottets betänkande 49, samt *dels* trafikutskottets betänkande 29 och näringsutskottets betänkande 65 sist.

§ 42 Kammarén åtskildes kl. 17.23.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Nr 167

Måndagen den
9 juni 1980
